

**MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU**

**SUOMI JA VIRO: PIENVALTIOT ANKKUROITUMASSA EUROOPPALAISEEN  
TURVALLISUUTEEN**

Pro gradu -tutkielma

Kadetti  
Santtu Eklund

Kadettikurssi 90  
Ilmatorjuntalinja

Maaliskuu 2007

**MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU**

Kurssi Kadettikurssi 90	Linja Ilmatorjuntalinja
Tekijä Kadetti Santtu Eklund	
Tutkielman nimi <b>SUOMI JA VIRO: PIENVALTIOT ANKKUROITUMASSA EUROOPPALAISEEN TURVALLISUUTEEN</b>	
Oppiaine johon työ liittyy Strategia	Säilytyspaikka Kurssikirjasto (MpKK:n kirjasto)
Aika Maaliskuu 2007	Tekstisivuja 90      Liitesivuja 7
<b>TIIVISTELMÄ</b>  <p>Tutkimus käsittelee Suomen ja Viron turvallisuuspoliittisia ratkaisuja osana Itämeren aluetta. Tutkimus lähestyy maita valtiokategorioiden näkökulmasta.</p> <p>Tutkimus selvittää kansainvälisen järjestelmän rakennetta ja pienvaltioiden roolia siinä. Pienvaltioiden kannalta keskeistä on turvallisuuden ylläpitäminen, johon ne pyrkivät turvallisuuspolitiikallaan turvallisuuspoliittista doktriiniaan noudattaen. Maiden turvallisuuspoliittisten ratkaisujen taustalla on useita tekijöitä, joissa tutkimuksessa nousee esille historia, maantiede ja kansainvälinen asema.</p> <p>Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, ovatko Suomi ja Viro pienvaltioita ja toteuttavatko ne sellaista turvallisuuspolitiikkaa, joka on johdonmukaista niiden taustalla olevien tekijöiden ja pienvaltioiden oletetun politiikan näkökulmasta. Lisäksi tutkimuksessa käsitellään niiden suhtautumista Euroopan unionin yhteiseen turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan.</p> <p>Viro ja Suomi ovat usean indikaattorin mukaan eurooppalaisia pienvaltioita. Niiden turvallisuuspoliittiset ratkaisut ovat erilaiset, mutta ne ovat sitoutuneet tiiviisti eurooppalaiseen integraatioon. Suomen turvallisuuspoliittinen perusratkaisu on sotilaallinen liittoutumattomuus, joka saattaa vaikeuttaa sen osallistumismahdollisuuksia EU:n yhteiseen turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan. Viro on sekä Naton että EU:n jäsen.</p>	
<b>AVAINSANAT</b> Turvallisuuspolitiikka, pienvaltiot, Suomi, Viro, Euroopan unioni	

# SUOMI JA VIRO: PIENVALTIOT ANKKUROITUMASSA EUROOPPALAISEEN TURVALLISUUTEEN

<b>1. JOHDANTO</b>	1
<b>2. KANSAINVÄLISEN JÄRJESTELMÄN LUONNE</b>	2
2.1 Valtiokategoriat ja kategorisoimisen vaikeus	4
2.2 Ulkopoliittika – valtion toimintaa kansainvälisen aseman parantamiseksi	7
2.3 Ulkopoliittiset perusorientaatiot	11
2.4 Turvallisuuspolitiikka	13
2.5 Doktriini	18
2.6 Geopolitiikka	21
2.7 Pienet valtiot ja turvallisuuden merkitys	22
<b>3. SUOMI JA VIRO – PIENVALTIOT?</b>	24
3.1 Suomi ja Viro tilastojen valossa	26
3.2 Suomen ja Viron sijainnista	30
3.2.1 Maantieteelliset yleispiirteet	30
3.2.2 Suhteellinen sijainti	32
3.3 Suomen ja Viron historia osana jatkuvaa muutosta Itämerellä 1100-luvulta 2000-luvulle	34
3.3.1 Kristinuskon saapumisesta Ruotsin suurvaltakauteen	34
3.3.2 Ruotsin suurvaltakaudesta Venäjän nousuun ja ensimmäiseen maailmansotaan	37
3.3.3 Itsenäiset Suomi ja Viro maailmansotien välillä	40
3.3.4 Suomi ja Viro toisesta maailmansodasta uuteen maailmanjärjestykseen	42
3.3.5 Historia – peili tulevaisuuteen	46
3.4 Suomen ja Viron kansainvälinen asema	49
3.5 Johtopäätökset	54
3.6 Suomen ja Viron turvallisuuspoliittinen doktriini	55
3.6.1 Suomi	55
3.6.2 Viro	59

3.6.3 Kulkevatko Suomi ja Viro pienvaltioteorian mukaista turvallisuuspolitiikan tietä?	62
<b>4. EUROOPAN UNIONI JA TURVALLISUUSPOLITIKKA</b>	<b>64</b>
4.1 Yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan tavoitteet, haasteet ja työkalut	66
4.2 Suomi – liittoutumaton eurooppalainen	72
4.3 Viro – miksi liittyä toiseen unioniin kun on juuri päässyt eroon edellisestä?	75
<b>5. SUOMI JA VIRO – ANKKUROITUMASSA VAI AJOPUINA?</b>	<b>80</b>
<b>LÄHTEET</b>	<b>83</b>
<b>LIITTEET</b>	

# **SUOMI JA VIRO: PIENVALTIOT ANKKUROITUMASSA EUROOPPALAISEEN TURVALLISUUTEEN**

## **1. JOHDANTO**

Tutkimuksen ytimessä ovat Suomenlahden rantavaltiot Suomi ja Viro. On vaikeaa määrittää, onko mailla enemmän yhdistäviä kuin erottavia tekijöitä. Maantiede, kielisukulaisuus ja yhteiset kokemukset suurvaltojen voimapolitiikasta ovat vain esimerkkejä siitä, kuinka lähellä Suomi ja Viro ovat toisiaan niin historiallisesti tarkasteltuna kuin nykypäivänäkin.

Tutkimukseni käsittelee Suomen ja Viron turvallisuuspoliittisia ratkaisuja osana Itämeren aluetta. Tutkimuksen maita lähestyn valtiokategorioiden näkökulmasta. Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää, ovatko maat pienvaltioita ja toteuttavatko ne sellaista turvallisuuspolitiikkaa, joka on johdonmukaista niiden taustalla olevien tekijöiden ja pienvaltioiden oletetun politiikan näkökulmasta. Lisäksi selvitän, mikä on niiden suhtautuminen Euroopan unionin yhteiseen turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan.

Tutkimuksen alussa luon kuvan kansainvälisen järjestelmän rakenteeseen sekä valtioiden ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan. Tutkimuksen toisessa osassa selvitän, ovatko maat pienvaltioita tilastojen sekä maantieteen, historian ja kansainvälisen asemansa valossa. Lisäksi erittelen niiden turvallisuuspoliittista doktriinia ja teen päätelmät niiden turvallisuuspolitiikan johdonmukaisuudesta. Kolmannessa osassa esittelen eurooppalaisen integraation kehityksen pääpiirteet painottuen Euroopan Unionin kehitykseen ja erityisesti sen ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan. Kolmannen osan päätteeksi käsittelem Suomen ja Viron suhtautumista unionin yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kehittämiseen.

Tutkimukseni tavoitteena on luoda Suomen ja Viron turvallisuuspoliittisesta tilanteesta sellainen kuva, joka sisältää pienten yksityiskohtien sijaan keskeisimmät taustatekijät ja niiden vaikutukset maihin. Tästä valinnasta aiheutuu se, että työ ei ota kantaa aivan viimeaikaisiin tapahtumiin, joita esimerkiksi Euroopan unionin kehityksessä tai Suomen ja

Viron ulkosuhteissa nousee esille lähes päivittäin ja jotka sinällään kuuluvat tutkimuksen aihepiiriin. Työssä ei niin ikään käsitellä tarkemmin Natoa tai Venäjää. Pidempiaikaisten linjojen korostaminen lyhyen ajanjakson tapahtumien sijaan on mielestäni hedelmällisempää, sillä nyanssien painottaminen saattaisi vaikuttaa tutkimukseen siten, että se muodostuisi vain viimeaikaisiin ilmiöihin keskittyväksi katsaukseksi.

## 2. KANSAINVÄLISEN JÄRJESTELMÄN LUONNE

Kansainvälinen järjestelmä koostuu erilaisista poliittisista toimijoista: valtioista, valtioidenvälisistä organisaatioista ja muista järjestöistä sekä niiden välisistä vuorovaikutussuhteista. Tärkeimpänä näistä poliittinen realismi näkee valtiot, jotka ovat kansainvälisen järjestelmän tärkeimpiä toimijoita organisaatioiden ja järjestöjen jäädessä toissijaisiksi.<sup>1</sup> Mikäli kansainvälistä järjestelmää halutaan mallintaa, on eräs tapa kuvitella toimijat eri korkeuksilla oleville jalustoille ja niiden välille vuorovaikutussuhteita kuvaamaan lukematon määrä joustavia siteitä, jotka punovat järjestelmän osat yhteen. Vaikka mallinnuksella ei pystytä kuvaamaan aukottomasti kansainvälisen järjestelmän moniulotteista kompleksisuutta, sillä voidaan luoda yhdellä tavalla järjestelmää selittävä mielikuva. Suurimman ongelman esiteltyyn mallinnukseen saa aikaiseksi kansainvälisen järjestelmän jatkuva muutos, joka toisaalta tekee järjestelmästä mielenkiintoisen tutkimuskohteen. Muutos syntyy vastakkaisten ilmiöiden välisestä vuorovaikutuksesta.<sup>2</sup> Toisilleen vastakkaiset ilmiöt, kuten voima ja moraalit, rakenteellinen eriarvoisuus ja poliittis-oikeudellinen tasavertaisuus, sisäinen omaehtoisuus ja ulkoisten toimijoiden rajoittavuus<sup>3</sup> sekä enenevässä määrin erot uskontojen ja kulttuurien välillä aiheuttavat kansainvälisen järjestelmän mallinnuksemme jatkuvan muutoksen tilan, jossa jokainen kokonaisuuteen sidottu osa pyrkii sekä pitämään oman asemansa mahdollisimman edullisena itselleen että parantamaan sitä entisestään.<sup>4</sup> Tavoitteisiin pyrkiminen aiheuttaa toimijoiden välille paineen, jota mallinnuksessa kuvaa toimijoiden välisten yhdistävien siteiden kiristyminen. Jännittynyttä tilaa lieventävät neuvottelut, sopimukset ja muun poliittisen toiminnan keinoin poliitikot ja diplomaatit. Toimijoiden välinen side tasapainottuu yhteisten kompromissien myötä, jolloin molempien toimijoiden asema kansainvälisessä järjestelmässä muuttuu. Mikäli kompromissiin ei päästä tai sitä ei hyväksytä, aiheuttaa paine pysyvän ristiriidan toimijoiden välille, joka pahimmillaan

<sup>1</sup> Robert Jackson, Georg Sørensen: Introduction to International Relations – Theories and approaches, New York 2003, s. 68

<sup>2</sup> Raimo Väyrynen: Pienet valtiot kansainvälisissä suhteissa, Helsinki 1988, s. 9

<sup>3</sup> Väyrynen, s. 9

<sup>4</sup> Katso esim. Raimo Väyrynen: Small States in Different Theoretical Traditions of International Relations Research teoksessa Small States in Europe and Dependence, Wien, 1984, toim. Otmar Höll, s. 84

siteen katketessa eskaloituu sodaksi tai muuksi toimijoidenväliseksi konfliktiksi.<sup>5</sup> Tällaisten toimintojen tuotteena järjestelmä muuttuu jatkuvasti aiheuttaen uuden lähtötilanteen vastakkaisten voimien toiminnalle. Kansainvälinen järjestelmä osoittautuukin jatkuvassa muutoksen tilassa olevaksi, anarkkiseksi eli vailla ylempää auktoriteettia toimivaksi kokonaisuudeksi, jossa viime kädessä jokainen on omillaan ja siksi velvollinen huolehtimaan vain itsestään.<sup>6</sup>

Edellä esitetty mallinnus kansainvälisestä järjestelmästä sijoitti toimijat erikorkuisille jalustoille niiden aseman mukaan. Toimijakeskeinen näkökulma kansainväliseen järjestelmään näkee poliittisen kokonaisuuden hierarkkisenä, erivoimaisista tekijöistä koostuvana rakennelmana.<sup>7</sup> Järjestelmään kuuluvat valtiot voivat olla maantieteellisesti laajoja tai pieniä alueita, demografialtaan väkirikkaita tai köyhiä, taloudellisesta näkökulmasta rikkaita tai vähävaraisia, luonnonvarojen omavaraisuuden tai teknologisen kehittymisen suhteen menestyksen edellytykset omaavia kärkimaita tai täysin tuonnista ja ulkomaalaisesta osaamisesta riippuvaisia. Järjestöjen vahvuus ilmenee niiden jäsenten kautta, sillä järjestön, jonka jäsenet ovat heikkoja, ei asema kansainvälisessä järjestelmässäkään ole merkittävä. Myös jäsenten sitoutuminen järjestön toimintaan ja yksimielisyys päätöksissä on menestymisen kannalta tärkeää. Tiivis ja yhtenäinen järjestö jäsenineen kohoaa kansainvälistä järjestelmää kuvaavassa mallissa korkeammalle jalustalle kuin löyhä ja eripurainen järjestö jäsenineen. Järjestöjen rooli nykyajan kansainvälisessä politiikassa on kuitenkin ollut heikkenemässä kansainvälisen politiikan samalla muuttuessa valtiokeskeisemmäksi.<sup>8</sup> Yleisesti ottaen vahvoilla valtioilla on ollut heikkoja valtioita paremmat mahdollisuudet toimia aktiivisesti kansainvälisessä politiikassa. Toisaalta niillä politiikan osa-alueilla, joiden sisältö on koskettanut pieniä valtioita suuria enemmän, pienillä on ollut myös suhteellisesti enemmän valtaa.

Valtioiden asemaa kansainvälisessä järjestelmässä selittävät rakenteelliset pidäkkeet, jotka jäsentävät niiden toimintamahdollisuuksia.<sup>9</sup> Tällaisia pidäkkeitä ovat esimerkiksi tuotannollinen kapasiteetti, raaka-aineiden riittävyys ja käyttö, ydinaseet ja kulttuurin vetovoima. Valtioilla, joilla nämä pidäkkeet ovat muita pienemmät eli jotka sijoittuvat

<sup>5</sup> Pekka Visuri: Strategia ja turvallisuuspolitiikka, Juva 1997, s. 250

<sup>6</sup> Jackson, Sørensen s. 68-69 ja Glenn Snyder, Paul Diesing: Conflict among nations: bargaining, decision making and system structure in international crises, Guidford 1977, s. 164

<sup>7</sup> Väyrynen, s. 10

<sup>8</sup> Katso esim. Pekka Visuri: Maailmanpolitiikan muutos ja Suomi. Arvio syksyn 2001 terrori-iskujen vaikutuksista, Helsinki 2002, s. 23-26, 112-113, Valtioneuvoston kanslia: Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004, Helsinki 2004, s. 64 ja 74; Erkki Nordberg: Suomi, EU, Nato ja Venäjä, Pieksämäki 2004, s. 43 sekä Jari Luoto ja Timo Pesonen: Suomi ja Euroopan Unionin yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka teoksessa Marginaalista ytimeen - Suomi Euroopan Unionissa 1989-2003, toim. Alexander Stubb, s. 276-279.

<sup>9</sup> Väyrynen, s. 10 ja Väyrynen teoksessa Small States in Europe and Dependence, toim. Otmar Höll, s. 92

kansainvälisessä järjestelmässä korkealle, on mahdollisuus vaikuttaa toisten valtioiden toimintaan ja valvoa niitä. Niillä on valtaa puuttua tärkeiksi katsomiinsa asioihin. Heikompien valtioiden, joilla rakenteelliset pidäkkeet ovat suuret, kohtalona on joutua usein vahvempien valtioiden poliittisen, sotilaallisen tai taloudellisen painostuksen kohteeksi. Lähes ainoaksi vaihtoehdoksi niille jääkin passiivinen status quo-politiikka. Toisaalta kansainvälisen järjestelmän tarjoamat erilaiset roolit eri asiakokonaisuuksissa mahdollistavat myös heikommille valtioille tilaisuuden toimia kansainvälisen politiikan subjekteina ainoastaan objektina toimimisen sijaan.<sup>10</sup> Niiden harjoittamaa politiikkaa leimaa kuitenkin suurempi tilannesidonnaisuus. Näiden heikompien valtioiden on suurvaltoja tarkemmin harkittava oman aktiivisen ulkopoliittikkansa ajankohtaa. Toisaalta näiden heikkojen valtioiden koon voidaan nähdä toimivan myös motiivina, joka ohjaa niiden toimintaa kansainvälisessä politiikassa. Heikoilla valtioilla on suuria korkeampi tarve huomioida ulkoisten haasteiden merkitys yhteiskuntansa toiminnassa, koska liian heikko asema kansainvälisessä järjestelmässä saattaa muodostua uhkaksi jopa niiden olemassaololle.<sup>11</sup>

## 2.1 Valtiokategoriat ja kategorisoimisen vaikeus

Kansainvälinen järjestelmä nähdään poliittisen realismin näkökulmasta valtiokeskeisenä.<sup>12</sup> Valtioiden merkitystä korostaakin niiden lukumäärän jatkuva kasvu.<sup>13</sup> Kansainvälisen politiikan tutkimus jakaa valtiot usein kolmeen kategoriaan: suurvaltoihin, keskisuuriin valtioihin ja pienvaltioihin. Tällä selkiytetään kansainvälisen järjestelmän rakennetta erivahvuisten valtiotoimijoiden mukaan. Jako on usein ongelmallinen, koska luokittelun mittareina voidaan käyttää useita eri muuttujia tutkimuksessa painotettavan ulottuvuuden mukaan.

Suurvaltoihin luetaan perinteisesti kuuluvaksi hegemoniat ja maailmanvallat. Kylmän sodan ja sen jälkeiseen aikaan käyttökelpoisena perusteluna suurvaltakategoriaan kuulumiselle on esitetty valtion kuulumista Yhdistyneiden Kansakuntien turvallisuusneuvostoon pysyväisjäsenenä tai ydinaseen hallussapitoa.<sup>14</sup> Näillä reunaehdoilla määritetyille suurvalloille

<sup>10</sup> Väyrynen, s. 11

<sup>11</sup> Väyrynen, s. 11 ja Visuri 1997, s. 203, 205

<sup>12</sup> Jackson, Sørensen 2003, s. 68

<sup>13</sup> Osmo Tuomi: Uusi geopolitiikka, Tampere 1996, s. 155

<sup>14</sup> David Vital: *The Survival of Small States*, Lontoo 1971, s. 5, muista määrittelytavoista historiassa esim. Harold Nicolson: "it was assumed, that the Great Powers were greater than the Small Powers, since they possessed a more extended range of interests, wider responsibilities, and, above all, more money and more guns." teoksessa *The Evolution of Diplomatic Method*, Lontoo 1954, s. 73 ja V. I. Krivohiža: "Vasta



on ominaista se, että ne pyrkivät pitämään turvallisuusneuvoston pysyväisjäsenten määrän muuttumattomana. Ne pyrkivät niin ikään estämään uusien ydinasevaltojen syntyä. Ydinaseiden perusteella suurvaltojen määrittely on kuitenkin vaikeaa, sillä virallisten ydinasevaltioiden: Yhdysvaltain, Iso-Britannian, Ranskan, Venäjän ja Kiinan lisäksi ydinaseita hallussaan pitävät tai niiden käyttöä tavoittelevat Intia, Pakistan, Israel, Pohjois-Korea, Iran ja Irak.<sup>15</sup> John Gaddis (1992) kyseenalaistaa kuitenkin kylmän sodan jälkeisessä suurvaltamäärittelyssä sotilaallisen voiman merkityksen korostaen sen sijaan taloudellista voimaa. Maantieteellistä sijaintia ovat tutkimuksissaan korostaneet George Modelski ja William R. Thompson (1988), joiden mukaan viimeisen 500 vuoden aikana kaikki suurvallat ovat olleet merivaltoja. Onkin esitetty, että yksiselitteisen määrittelyn sijaan suurvaltojen on kyettävä saavuttamaan kilpailijoidensa rinnalla samaa suuruusluokkaa oleva tai edes vertailukelpoinen tulos useammalla eri osa-alueella: taloudessa, teknologiassa, koulutuksessa ja poliittisessa kiinteydessä sekä väestön, alueen koon kuin myös sotilaallisen kapasiteetin osalta.<sup>16</sup> David Vital (1971) huomauttaa lisäksi, että vain harvat maat kykenevät kielensä ja kulttuurinsa levittämiseen muiden valtioiden joukossa. Kulttuurin ja kielen elinvoimaisuutta voidaan pitää myös eräänä valtion asemaa määrittävänä tekijänä. Lopulta keskeistä näyttäisi olevan valta: vain sellainen valtio, jolla on riittävästi valtaa muihin, voi saavuttaa suurvalta-aseman. Vallanjano ja valmius oman vallan kokeilemiseen ovat myös kansainvälistä järjestelmää muuttavia piirteitä, sillä keskisuuret valtiot pyrkivät rajoittamaan suurvaltojen määräävää asemaa kansainvälisissä järjestöissä ja niiden ulkopuolella. Ne haastavat suurvallat aikaansaaden jännitteitä näiden kahden valtioryhmän välille.<sup>17</sup> Pienten ja keskisuurten valtioiden välillä samanlaista vastakkainasettelua ei kuitenkaan yleensä esiinny, vaan keskisuurille valtioille tyypillisempää on jopa tukea pienvaltioiden etuja suurvaltoja vastaan.<sup>18</sup>

Pienten valtioiden luokkaa on pidetty niin sanottuna jäännöskategoriana, johon kuuluvat kaikki ne maat, jotka eivät ole suurvaltoja tai eivät yllä keskisuurten valtioiden luokkaan. Pienvaltioiden joukko on kuitenkin erittäin heterogeeninen ja niiden luokittelu samaan kategoriaan onkin hyvin kyseenalaista.<sup>19</sup> Jeanne A.K. Hey (2003) jakaa pienvaltiot kolmeen eri kategoriaan: mikrovaltioihin, joissa on alle miljoona asukasta, teollisuusmaiden pienvaltioihin, joista esimerkkinä eurooppalaiset pienvaltiot sekä kolmannen maailman

---

ydinaseiden hallinta tekee valtiosta sotilasmahdin.” Alpo Juntusen teoksessa *Itään vai länteen? Venäjän vaihtoehdot*, Jyväskylä 2003, s. 46

<sup>15</sup> Dosentti Stefan Forssin luento Maanpuolustuskorkeakoululla 20.9.2006, muistiinpanot tekijän hallussa.

<sup>16</sup> Tuomi, s. 186

<sup>17</sup> Harto Hakovirta: *Maailmanpolitiikka Teoria ja todellisuus*, Jyväskylä 2002, s. 85

<sup>18</sup> Väyrynen, s. 23

<sup>19</sup> Myös pienvaltioiden tapa ajatella ja toimia vaihtelee, huomauttaa Robert L. Rothstein teoksessaan *Alliances and Small Powers*, New York ja Lontoo 1968, s. 1

pienvaltioihin Afrikassa, Aasiassa ja Etelä-Amerikassa.<sup>20</sup> Kategorisointia helpottavatkin useammat luokat, joihin valtiot voidaan jakaa, mutta toisaalta kategorisoinnin käyttöarvo vähenee, mikäli luokkia on liikaa. Kuitenkin yleisesti hyväksytyä on lisätä pienvaltioiden alle vielä oma luokkansa mini-, mikro- tai kääpiövaltioille, maille, joiden katsotaan täyttävän valtiolliset diplomaattiset ja oikeudelliset tuntomerkit, mutta joiden taloudellinen ja turvallisuuspoliittinen asema on poikkeuksellisen haavoittuvainen. Esimerkiksi nostettakoon pienet, vajaan 10 000 asukkaan Tyynenmeren saarivaltiot, joilla ei ole todellista mahdollisuutta toimia täysipainoisesti kansainvälisissä järjestöissä ja hoitaa diplomaattisuhteitaan. Mikrovaltioiden ja suurvaltojen välillä korostuu valtioita voimakkaasti kategorisoiva materiaallinen eriarvoisuus, joka aiheuttaa kärjistyessään poliittisia ongelmia kansainvälisessä järjestelmässä. Näiden mikrovaltioiden toiminnassa korostuukin alueellinen yhteistyö.<sup>21</sup>

Pienvaltioiden määrittely on osoittautunut ongelmalliseksi. Yleisesti tutkimustavat voidaan jakaa absoluuttisiin ja suhteellisiin. Absoluuttinen luokittelu perustuu mitattaviin kokonaisuuksiin, pääasiassa valtion pinta-alaan ja väestöön sekä taloudellisiin indikaattoreihin, kuten bruttokansantuoteseen ja sotilasmenoihin tai valtion muina yhteiskunnallisesti tärkeinä pidettäviin asioihin, kuten energiankulutuksen, korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden tai kotimaisten teknologiayritysten määrään. Yhden indikaattorin määritelmät ovat kuitenkin harhaanjohtavia ja ne kertovat vain yhden totuuden todellisuudesta. Määrittelyn avuksi on tarjottu summaindeksiä<sup>22</sup>, jossa erilaiset muuttujat asetetaan rinnakkain määrittämään valtion asemaa. Tällaisesta tilastoinnista saatavat tulokset kertovat valtiosta jo enemmän kuin yhteen muuttujaan sidotut arviot. Eri indikaattoreita valitsemalla voidaan tutkimuksessa painottaa eri näkökulmia. Carsten Holbraad (1984) on keskisuuria valtioita koskevassa tutkimuksessaan päätenyt käyttämään summaindeksiä, joka muodostuu väestön, bruttokansantuotteen ja sotilasmenojen kokonaisuudesta. Hans Vogel (1979) on omassa tutkimuksessaan nostanut esille 12-kohtaisen indikaattorilistan jakaen mitattavat osa-alueet vaikuttamisvoimaan (power) sekä vaikuttamisresursseihin (power base).<sup>23</sup> Martin Schwind (1972) esittelee omassa tutkimuksessaan kahdeksan indikaattorin järjestelmän, joka pisteyttää tutkittavat valtiot ja sijoittaa ne yhteen kymmenestä eri

<sup>20</sup> Jeanne A.K. Hey (toim.): *Small States in World Politics*, Boulder ja Lontoo 2003, s. 2

<sup>21</sup> Väyrynen, s. 24

<sup>22</sup> Väyrynen, s. 25, lisää summaindeksistä katso esim. Carsten Holbraad: *Middle Powers in International Politics*. The Macmillan Press Ltd, Hong Kong 1984, s. 81–91

<sup>23</sup> Margret Sieber: *Dimensions of Small States Dependence: The Case of Switzerland* teoksessa *Small States in Europe and Dependence*, toim. Otmar Höll, s. 112

kategoriasta huomioiden myös kyseisen valtion yhteiskunnallisen rakenteen.<sup>24</sup> Kansainvälisen järjestelmän kannalta perustelluinta on nostaa esiin väestö kuvaamaan valtion väestöllisiä resursseja, bruttokansantuote taloudellisena määreenä sekä sotilasmenot kuvaamaan valtion sotilaallisen kehityksen ja valmiuden ylläpitoa. Sen sijaan alueen kokoa ei enää pidetä merkittävänä tekijänä määritettäessä valtiokategoriaa, tärkeämpää on valtion alueelta saatavat luonnonvarat. Siitä huolimatta että absoluuttista vertailua pidetään neutraalina tapana lähestyä valtioita tutkimuskohteina, Hey huomauttaa, että vaarana on kuitenkin se, että tutkija tekee poikkeuksia omien näkemyksiensä mukaisesti luokitellessaan valtioita.<sup>25</sup>

Absoluuttiset määreet eivät ota huomioon valtioiden välisiä suhteita ja kansainvälisen järjestelmän kokonaisuutta moninaisine tasoineen, joihin kuuluvat esimerkiksi kansainvälinen talous, diplomatia ja kulttuurinen vuorovaikutus, jotka kaikki määrittävät osaltaan valtion asemaa järjestelmässä. Ainoastaan kapasiteetteja seuraamalla ei ole mahdollista saada todellista kuvaa valtiosta sen kategorisoimiseksi pienvaltioihin. Valtion arvovalta ja vaikutusmahdollisuudet on otettava huomioon sitä arvioitaessa. Näillä laadullisilla tekijöillä on demografisten ja taloudellisten tekijöiden lisäksi merkitystä pienvaltioiden määrittelyssä. Valtion suhteellinen koko perustuukin sekä objektiivisiin että myöhemmin esiteltäviin subjektiivisiin tekijöihin.<sup>26</sup> Useat tutkijat ovat painottaneet subjektiivisuutta pienvaltioiden määrittelyssä: pienvaltion määrittää ensisijaisesti se itse sekä muut valtiot.<sup>27</sup> David Vital jopa huomauttaa, että määrittelyongelmien välttämiseksi valtiot tulisi luokitella yleisen tavan tai tottumuksen mukaan, koska niin tekevät myös päättäjät ja muu yhteiskunta.<sup>28</sup> ”I know one when I see it”, kiteyttää Jeanne A.K. Hey.

## 2.2 Ulkopolitiikka – valtion toimintaa kansainvälisen aseman parantamiseksi

Valtiot pyrkivät vaikuttamaan kansainväliseen järjestelmään ulkopolitiikallaan. Valtioiden harjoittaman ulkopolitiikan päämääränä ei ole kuitenkaan kansainvälisen järjestelmän kehittäminen sen itsensä vuoksi vaan ensisijaisesti oman aseman ylläpitäminen ja parantaminen muiden toimijoiden joukossa. Poliittinen realismi näkeekin politiikan jatkuvana kamppailuna vallasta. Valtioiden päätehtäväksi ja niiden ulkopolitiikan tärkeimmäksi

<sup>24</sup> Schwindin jaottelun mukaan valtiot ovat yhteiskunnan rakenteen perusteella jaettavissa teollisuusmaiksi, maatalous-teollisuusmaiksi, kehittyviksi kehitysmaiksi, maatalousmaiksi tai kehitysmaiksi, katso lisää Martin Schwind: *Allgemeine Staatengeographie: Lehrbuch der allgemeinen Geographie*, Berliini ja New York 1972, s. 349

<sup>25</sup> Hey, s. 3

<sup>26</sup> Väyrynen, s. 26

<sup>27</sup> Rothstein, s. 29

<sup>28</sup> Vital, s. 6

tavoitteeksi on todettu kansalaisten turvallisuudesta huolehtiminen ja kansallisen edun turvaaminen.<sup>29</sup> Kansallisen edun määrittely on tilannekohtaista ja siksi pyrkimykset sen tavoittamiseksi voidaan jakaa pitkällä ja lyhyellä aikavälillä tapahtuviin. Objektiviseksi kansalliseksi eduksi on yleensä katsottu pitkän aikavälin pysyvät poliittiset linjat vallanpitäjien vaihdoksista huolimatta. Valtion kansallinen etu ja siitä johdettavan ulkopoliitiikan keskeisimmät tavoitteet muodostuvat yhteiskunnan historian ja kulttuurin, maantieteellisen sijainnin ja valtion resurssien sekä niistä muodostuvien voimasuhteiden pohjalta.<sup>30</sup> Toisena vaihtoehtona on nähty kansallisen mielipiteen seuraaminen ja sen enemmistön perusteella tehtävät johtopäätökset kansallisesta edusta. Historiallisesta näkökulmasta katsottuna tällainen lähestymistapa on usein pidemmällä perspektiivillä osoittautunut kuitenkin kansallisen edun vastaiseksi.<sup>31</sup>

Vaikka jokaisella valtiolla yhteiskunnan historialliset, kulttuuriset ja maantieteelliset seikat sekä valtion resurssit ovat erilaiset ja painottuvat eri tavoin kansallista etua määritellessä, voidaan kaikkien valtioiden kansallisen edun yhteisiksi osatekijöiksi lukea ainakin turvallisuus, hyvinvointi, arvovalta ja kansallisen ideologian ylläpitäminen. Kansan hyvinvointi sisältää niin henkisen kuin fyysisenkin hyvinvoinnin.<sup>32</sup> Kuitenkin hyvinvoinnin määritelmä supistuu yleensä taloudellisiin mittareihin kuten talouden kasvuvauhtiin, bruttokansantuotteen kasvuun ja menestymiseen kilpailussa muiden valtioiden kanssa. Hyvinvoinnin takaajana nähdään erityisesti erilaisten talous- ja integraatiosopimusten avulla kehitettävä kansainvälinen taloudellinen kanssakäyminen.<sup>33</sup> Onnistunut talouspolitiikka lisää myös valtion valtaa kansainvälisessä järjestelmässä.

Poliittista realismin oppi-isän, saksalais-amerikkalaisen Hans Morgenthauin (1904–1980) mukaan vallan kasvattaminen on jokaisen valtion ulkopoliitiikan päämääränä.<sup>34</sup> Valtiot tavoittelevat parempaa asemaa ja kunniaa muiden valtioiden joukossa diplomatian ja sotilaallisen voiman osoittamisen keinoin saavuttaakseen kyvyn omien ulkopoliittisten tavoitteidensa saavuttamiseksi.<sup>35</sup> Arvovalta on ulkopoliittisena päämääränä itseisarvo, mutta valtiot käyttävät sitä myös välineenä esimerkiksi kansainvälisten järjestöjen merkittävimpien tehtävien saamisessa. Lisäksi arvostettu valtio saa kansainvälistä tukea sen joutuessa

<sup>29</sup> Esko Antola, Unto Vesa, Raimo Väyrynen: Kansainvälinen politiikka Tutkimus ja käytäntö, Juva 1981, s. 58 ja Pekka Visuri (toim.): Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan linjaukset, Keuruu 2001, s. 14 ja Visuri 1997, s. 203, 218

<sup>30</sup> Antola, Vesa, Väyrynen, s. 59, Hakovirta, s. 147 ja Visuri 1997, s. 216

<sup>31</sup> Antola, Vesa, Väyrynen, s. 59

<sup>32</sup> Antola, Vesa, Väyrynen, s. 60

<sup>33</sup> Hakovirta, s. 149

<sup>34</sup> Hakovirta, s. 147

<sup>35</sup> Antola, Vesa, Väyrynen, s. 61

sotilaallisen toiminnan kohteeksi helpommin kuin huonomaineinen.<sup>36</sup> Näin arvovallan tavoittelu onkin yhteistä kaikille valtioille koosta riippumatta, jokainen valtio pyrkii hankkimaan itselleen myönteisen kuvan ja vaikuttamaan muiden valtioiden käsityksiin itsestään.

Ideologian edistäminen<sup>37</sup> ja kansallisen identiteetin luominen ja vahvistaminen<sup>38</sup> ovat olleet erityisesti 1900-luvun kansainvälisen politiikan päämääriä. Valtioille on tärkeää, että ne löytävät oman viiteryhmänsä kansainvälisessä järjestelmässä. Tällä tavoin niille mahdollistuu samaistuminen esimerkiksi maanosansa valtioiden ryhmään<sup>39</sup> tai pääuskontonsa mukaiseen valtiojoukkoon<sup>40</sup>. Samaistumalla niille tarjoutuu myös tilaisuus levittää omaa aate- ja arvomaailmaansa muiden valtioiden keskuudessa.

Turvallisuus ja itsenäisyyden säilyttäminen ovat kansallisen edun perustavanlaatuisin sisältö sekä yksilön että valtion kannalta: saksalais-amerikkalaisen Karl Deutschin (1912–1992) mukaan valtio pysyy kansainvälisen järjestelmän keskeisimpänä toimijana niin kauan kuin se pystyy takaamaan kansalaisilleen turvallisuuden ja saavuttamaan poliittista luottamusta ja uskollisuutta. Turvallisuuden takaaminen on siis yksilön primääriodotus valtiolta, toisaalta valtion olemassaolo riippuu sen kyvystä säilyttää itsenäisyys. Itsenäisyyden säilyttääkseen valtio on ollut valmis suuriinkin uhrauksiin.<sup>41</sup> Tarkemmin turvallisuutta osana kansallista etua käsitellään myöhemmin.

Edellä luetellut ulkopoliittikan päämäärät ovat hierarkkisia ja toisistaan riippuvaisia. Esimerkiksi arvovallan saamiseksi valtion on kyettävä näyttäytymään kansainvälisen järjestelmän toimijana, joka kykenee takaamaan kansalaistensa turvallisuuden - toisaalta arvovalta on väline vallan lujittamiseen. Päämäärien painotus valtioiden ulkopoliitikassa vaihtelee aikakausittain ja myös asioittain. Joskus valtioiden nähdään tavoittelevan niitä kaikkia samanaikaisesti seurauksena epätasainen kehitys huomion kiinnittyessä yhden tai muutaman päämäärän painottamiseen kaikkien tasaisen ajamisen sijaan. Maiden ulkopoliittinen perusorientaatio on johdettavissa päämäärien tavoittelusta. Valtiot harjoittavat

---

<sup>36</sup> Hakovirta, s. 150

<sup>37</sup> Antola, Vesa, Väyrynen, s. 61

<sup>38</sup> Hakovirta, s. 151

<sup>39</sup> Esim. Euroopan Unionin mottona on ”Erilaisuudessaan yhdistynyt”, joka kuvastaa jäsenvaltioiden erilaisuutta mutta samalla sitoutumista eurooppalaisten valtioiden muodostamaan arvoyhteisöön.

<sup>40</sup> Hakovirta, s. 151

<sup>41</sup> Antola, Vesa, Väyrynen, s. 59–60 ja Hakovirta, s. 148

joko ”imperialistista”<sup>42</sup> tai status quo-politiikkaa. Imperialistisen politiikan tavoitteena on jopa radikaalein muutoksin saavuttaa omat päämäärät kansainvälisessä järjestelmässä kun taas status quo-politiikan tunnusmerkkinä on vallitsevan tilanteen hyväksyminen ja pyrkimys vaikuttaa siihen kansainvälisen politiikan keinoin.<sup>43</sup>

Robert O. Keohanen (1969) mukaan suurvallat voivat toimia kansainvälisessä politiikassa yksin saavuttaen tavoitteensa. Keskisuuret valtiot eivät enää tehokkaasti saavuta tavoitteitaan yksin toimimalla, mutta saattavat kuitenkin aktiivista politiikkaa harjoittamalla vaikuttaa järjestelmään tekemällä yhteistyötä muiden valtioiden tai järjestelmien kanssa. Pienvaltioilla Keohane ei näe olevan vaikutusmahdollisuuksia järjestelmän toimintaan.<sup>44</sup> Silti hän huomauttaa pienvaltioiden tehokkaan diplomatian ja tavoitehakuisuuden avaavan tilaisuuksia kansainvälisessä järjestelmässä.<sup>45</sup> Pienvaltioiden rooli kansainvälisessä politiikassa on jakautunut: ne ovat muutoksen voima, joka vaikuttaa koko järjestelmään niiden tavoitellessa parempaa asemaa. Ne tähtäävät kohti tasavertaisempia ja rauhanomaisempia kansainvälisiä suhteita välttääkseen ristiriidat, joissa ne joutuisivat aseellisiin konflikteihin suurempien valtioiden kanssa. Toisaalta pienet valtiot nähdään kansainvälisen järjestelmän säilyttävänä voimana, joka pyrkii estämään kansainvälisen järjestelmän ristiriitojen purkautumisen niille epäedulliseksi sotilaalliseksi ja taloudelliseksi kilpailuksi. Tästä kaksinaisesta roolista johtuen pienten valtioiden tavoitteena on kansainvälisen järjestelmän hallittu muuttaminen.<sup>46</sup> Kansainvälinen järjestelmä näyttäytyy Keohanen mukaan suurvaltojen pelikenttänä, jonne pienillä valtiolla ei ole asiaa kuin isompien erätauoilla.

Kaikkien valtioiden toiminta kansainvälisessä järjestelmässä koostuu toimintamahdollisuuksia rajoittavista pidäkkeistä ja mahdollisuuksia menestyksekkääseen toimintaan tarjoavista tilaisuuksista. Keskeistä valtioille on pidäkkeiden sekä tilaisuuksien havaitseminen sekä valmius kiertää pidäkkeet sekä käyttää hyväkseen järjestelmässä avautuvia tilaisuuksia.<sup>47</sup> Valtion ulkopoliittisella perusorientaatiolla tarkoitetaan sitä, pyrkiikö se tavoitteisiinsa ja hyödyntämään kansainvälisessä järjestelmässä aukeavat tilaisuudet yksin vai yhteistyössä muiden kanssa. Ulkopoliittinen perusorientaatio määrittää myös pitkälle ne keinot, joilla

---

<sup>42</sup> Imperialismilla tässä tarkoitetaan Antola et al. (s. 62) mukaan: ”politiikkaa, jolla omaan asemaansa tyytymätön valtio pyrkii muuttamaan radikaalisti vallitsevaa status quota, järjestelmän rakennetta tai pelisääntöjä ja laajentamaan omaa poliittista, taloudellista ja alueellista mahtiaan”

<sup>43</sup> Antola, Vesa, Väyrynen, s. 62–63

<sup>44</sup> Keohanen pyrkimystä määrittää vaikutusmahdollisuuksien perusteella eri valtiokategoriat kritisoi esim. Wilhelm Christmas-Møller Otmar Höllin toimittamassa teoksessa *Small States in Europe and Dependence*, Wien 1983, s. 44 todetessaan ”--- influence is a keyword and that it may be almost impossible to operationalize.”

<sup>45</sup> Väyrynen, s. 27–28

<sup>46</sup> Väyrynen, s. 12

<sup>47</sup> Väyrynen, s. 13-14

valtio voi ylläpitää ja kehittää kansallista etuaan ja edistää asemaansa kansainvälisessä järjestelmässä.

### 2.3 Ulkopoliittiset perusorientaatiot

Harto Hakovirta (2002) jakaa ulkopoliittiset perusorientaatiot hegemonia- ja johtajuuspolitiikkaan, liittopolitiikkaan, konserttipolitiikkaan, kollektiivisen turvallisuuden politiikkaan, puolueettomuuteen, sitoutumattomuuteen ja isolationismiin.<sup>48</sup> Hakovirta huomauttaa, ettei perusorientaation puhtaslinjainen noudattaminen kuitenkaan ole historian valossa ollut yhdenmukaista, koska niitä on tulkittu ajasta ja paikasta riippuen eri tavoin. Toisaalta valtiot ovat usein yhdistäneet niitä omien intressiensä mukaan.

Hegemonia- ja johtajuuspolitiikkaa harjoittavilla mailla on tavoitteena hallita muita valtioita ja näin edistää omia arvojaan. Hegemoniapolitiikka on ensisijaisesti suurvaltapolitiikkaa. Hegemoniapolitiikkaa harjoittava valtio ei liitoudu muiden valtioiden kanssa niin, että liittoutuminen rajoittaisi sen ylivalta-yrityksiä. Historian valossa voidaan todeta, että hegemoniapolitiikkaa voi harjoittaa vain pieni määrä valtioita kerrallaan, joko ei yhtään tai korkeintaan kaksi tai kolme. Hegemoniapolitiikka synnyttää poikkeuksetta vastavoimia ja provosoi hegemonian haastajia.<sup>49</sup>

Liittopolitiikka on yleisin ulkopoliittinen orientaatio. Sen eri muotoja ovat valtioidenväliset liitot ja pysyvien organisaatioiden jäsenyyteen perustuvat liitot. Liittoutumisen sitovuus on vaihtelevaa: toiset liitot eivät juurikaan sido valtion ulkopoliitiikkaa, kun taas toiset ohjaavat sitä hyvinkin voimakkaasti. Yleisesti liittopolitiikan tavoitteena on edistää kansallista etua liittoutumalla ja toisaalta kehittää vaikutusvaltaa kansainvälisessä järjestelmässä.<sup>50</sup> Liittoutumisella pyritään ensisijaisesti turvallisuuden edistämiseen.. Raimo Lintonen (1996) näkee liittoutumisella olevan neljä päämäärää: ensiksi vastustajan heikentäminen tai pitäminen heikkona, toiseksi liittouman jäsenten kesken hyötyjen jakaminen esimerkiksi talouden saralla tai alueellisia jakoja tehden, kolmanneksi sotilaallisen kapasiteetin kasvattaminen ja neljänneksi oman voiman epäminen vastustajalta.<sup>51</sup> Liittopolitiikan erityismuotona pidettävä konserttipolitiikka on suurvaltojen yhteistyöpolitiikkaa, jonka

<sup>48</sup> Hakovirta, s. 181–191

<sup>49</sup> Hakovirta, s. 181–182, katso myös Raimo Lintonen: Johdatus kansainvälisen politiikan tutkimukseen, Helsinki 1996, s. 43-44

<sup>50</sup> Hakovirta, s. 182–184

<sup>51</sup> Lintonen, s. 30

historiallisina malliesimerkkeinä ovat olleet esimerkiksi 1800-luvun Euroopan turvallisuutta käsitelleet konsertit Preussin, Ranskan, Venäjän ja Englannin kesken. Nykyajan konserttipolitiikan esimerkkinä voidaan pitää esimerkiksi G7/8-yhteistyötä ja Yhdistyneiden kansakuntien turvallisuusneuvostoa.<sup>52</sup>

Kollektiivisen turvallisuuden politiikka perustuu ajatukseen kansainvälisten järjestöjen varaan luottamisesta turvallisuuden takaajina. Kollektiivisen turvallisuuden perusajatuksena on se, että valtioiden sitoutuessa kansainvälisiin järjestöihin, näiden arvovalta nousee niin korkeaksi, että ne pystyvät ehkäisemään sodan tai ainakin tukemaan hyökkäyksen kohteeksi joutunutta jäsentään. Esimerkkejä puhtaasti kollektiivisen turvallisuuden politiikkaa harjoittavasta valtiosta ei juuri ole, mutta järjestöistä Kansainliitto ja Yhdistyneet Kansakunnat rakennettiin nimenomaan kollektiivisen turvallisuuden politiikan ajattelun pohjalle.<sup>53</sup>

Puolueettomuuspolitiikka on nykyään yhä harvinaisempi ulkopolitiikan muoto, mutta historiallisesti nähtynä kansainvälisen tilanteen kiristyessä puolueettomuuspolitiikan harjoittajien määrä kasvaa usein voimakkaasti.<sup>54</sup> Puolueettomuuspolitiikkaa harjoittavat valtiot korostavat rooliaan ristiriitojen tasoittajina ja kansainvälisten konfliktien sovittelijaosapuolina. Sitoutumattomuus ulkopolitiikan perusorientaationa pohjautuu kolmannen maiden sitoutumattomien maiden liikkeeseen. Nykyisellään sitoutumattomien maiden liike on suuntautunut korostetusti turvallisuuskysymysten sijasta jäsentensä sosiaalis-taloudellista kehityspolitiikkaa ajavaksi liikkeeksi. Ulkopoliittinen toimintalinja ei ole liikkeen jäsenten kesken yhtäläinen.<sup>55</sup> Eristäytymisellä eli isolationismilla tarkoitetaan valtion pyrkimystä ehkäistä ulkoiset vaikutteet ja taata riippumattomuus kansainvälisestä järjestelmästä. Yhä globalisoituvassa maailmassa eristäytymispolitiikkaa on vaikea puhtaana toteuttaa, mutta ulkopoliittisena suuntautumisena se on ollut Japanin, Yhdysvaltojen ja Iso-Britannian doktriinina vielä 1900-luvulla.<sup>56</sup>

Valtioiden lukumäärän kasvun ja niiden erilaisen kehityksen myötä myös ulkopoliittisten suuntautumisvaihtoehtojen määrä on kasvanut. Uusimpina pidetään alueellista yhteistyöpolitiikkaa ja globalistista ulkopolitiikkaa. Alueellisen yhteistyöpolitiikan tavoitteena on saavuttaa alueellisen integraation kautta yhteinen kansainvälinen asema. Globalistisen ulkopolitiikan tavoitteena on kansainvälinen yhteistoiminta globaalien uhkien ja riskien

---

<sup>52</sup> Hakovirta, s. 184

<sup>53</sup> Lintonen s. 22, Hakovirta, s. 184–185, myös Visuri 1997, s. 198–200

<sup>54</sup> Hakovirta, s. 185–186

<sup>55</sup> Hakovirta, s. 186–187

<sup>56</sup> Hakovirta, s. 187



hallitsemiseksi, joten toteutuessaan se olisi lähellä kollektiivisen turvallisuuden politiikkaa, mutta syventäisi yhteistyötä globaalien ongelmien laajasta kentästä johtuen turvallisuudesta myös politiikan muille osa-alueille.<sup>57</sup>

Perusorientaatioita kategorisoidessa voidaan ne jakaa toimijaperusteisesti kahteen luokkaan: itsenäisten toimijoiden ja yhteistyöpohjaisen toiminnan luokkiin. Helpoimmin ovat luokiteltavissa liittopolitiikka, konserttipolitiikka, kollektiivisen turvallisuuden politiikka, alueellinen yhteistyöpolitiikka ja globalistinen ulkopolitiikka, joiden perusta on valtioiden välisessä yhteistyössä. Puolueettomuus- ja sitoutumattomuuspolitiikan, eristäytymisen ja hegemoniapolitiikan valitsijat toimivat lähtökohtaisesti yksin, tosin aktiivinen puolueettomuuspolitiikka korostaa yhteistyön merkitystä, samoin hegemoniapolitiikka voi sisältää piirteitä liittopolitiikasta sen johtajapoliittisin reunaehdoin.<sup>58</sup>

## 2.4 Turvallisuuspolitiikka

Ulkopolitiikalla tavoiteltavan kansallisen edun keskeisimmät tekijät ovat turvallisuus ja itsenäisyyden säilyttäminen.<sup>59</sup> Ne eivät sinällään ole päämääriä, vaan niihin sisältyvät valitut yhteiskunnalliset arvot, joita halutaan suojella.<sup>60</sup> Turvallisuuspolitiikan päämäärät ovatkin määriteltävissä näiden arvojen kautta. Arvot ovat luonteeltaan pysyviä, ja ne voidaan linkittää kansallisen edun sisältöihin: hengissäsäilyminen, alueellinen koskemattomuus, elintaso, demokraattinen hallintojärjestelmä, kulttuurin säilyminen ja arvostus muun maailman silmissä nivoutuvat kansalliseen turvallisuuteen, kansan hyvinvointiin, valtion arvovaltaan ja kansallisen ideologian ylläpitämiseen.<sup>61</sup> Näiden arvojen uhkaajat tulevat tyypillisesti valtiorajojen ulkopuolelta ja ne pyrkivät vaikuttamaan juuri alueen koskemattomuuteen, valtioelinten suvereeniuteen sekä yhteiskunnan ja kansalaisten turvallisuuteen. Näihin uhkiin varautumisessa ja vastaamisessa on turvallisuuspolitiikan tärkein päämäärä.<sup>62</sup> Uudempi uhkakäsitys on laajentanut turvallisuuspolitiikan käsitettä siten, että myös ympäristöuhot, pakolaisvirrat, tietomurrot, häiriöt elintärkeissä toiminnoissa kuten energiantuotannossa ja -toimituksessa sekä elintarvike- ja vesihuollossa kuten myös kansainvälinen terrorismi ja järjestäytyneet rikollisuus lasketaan kuuluviksi turvallisuuspolitiikan vastuualueeseen. Näiden

<sup>57</sup> Hakovirta, s. 188

<sup>58</sup> Hakovirta, s. 189

<sup>59</sup> Antola, Vesa, Väyrynen, s. 59 ja Hakovirta, s. 148

<sup>60</sup> Visuri 1997, s. 222

<sup>61</sup> Antola, Vesa, Väyrynen, s. 60 ja Visuri 1997, s. 226

<sup>62</sup> Hakovirta, s. 148 ja Visuri 2001, s. 14

uhkien osalta pelkkä sotilaallinen voima ei takaa enää turvallisuutta.<sup>63</sup> Laajana turvallisuuspolitiikan määritelmänä käytetäänkin usein esimerkiksi ”kykyä torjua valtiolliseen olemassaoloon ja kansalaisten toimeentuloon kohdistuvat välittömät uhkat”<sup>64</sup>, joka sisältää sekä ulkoisen että sisäisen keinovalikoiman sotilaallisesta toiminnasta diplomatiaan ja yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen suunnittelusta ja toteutuksesta aina taloudellisen vakauden ylläpitämiseen asti.

Turvallisuuden ja turvallisuuspolitiikan sisältöä voidaan analysoida eri tasoilta ja esimerkiksi toteutuksen mukaan. Turvallisuuden tasoja voidaan tarkastella yksilön, valtion ja kansainvälisen turvallisuuden näkökulmista. Yksilön turvallisuudesta vastaa tämän itsensä lisäksi pienryhmä, johon hän kuuluu, mutta loppukädessä myös yhteiskunta, kunta ja valtio.<sup>65</sup> Valtion turvallisuus taataan sotilaallisella maanpuolustuksella, joskin valtion turvallisuuteen luetaan kuuluvaksi myös väestönsuojelu ja taloudellinen turvallisuus poikkeusoloihin varautuessa. Kansainvälisen tason turvallisuutta on pidetty Yhdistyneiden kansakuntien tehtävänä. Nykyään tehtävää hoitavat myös muut kansainväliset järjestöt, organisaatiot, yhteisöt sekä myös valtiot.<sup>66</sup> Turvallisuuspolitiikalla on kaksi pääulottuvuutta: ulkoinen ja sisäinen. Ulkoinen ulottuvuus tähtää maan turvallisuuden edistämiseen suhteessa muihin valtioihin. Sisäisellä turvallisuuspolitiikalla tähdätään sisäisen järjestyksen ylläpitoon ja sillä luodaan mahdollisimman edulliset olosuhteet poikkeusoloja varten varautumiseen. Vaikka turvallisuuspolitiikan käsite onkin moniportainen ja sillä on sekä kansallinen että kansainvälinen ulottuvuus, on sitä syytä rajata niin, että sen ulkopuolelle jäävät yksilöön kohdistuvat vaarat, kuten sairaudet, onnettomuudet ja väkivaltarikokset, joihin vastataan pääasiallisesti muiden politiikan alojen keinoin.

Pekka Visuri (2001) on määritellyt turvallisuuspolitiikan suhdetta muihin politiikan osa-alueisiin.<sup>67</sup> Visurin mukaan turvallisuuspolitiikka on kokonaisuus, joka sisältää muista politiikan osa-alueista puolustuspolitiikan sekä osia ulkopoliitikasta, talouspolitiikasta ja yhteiskuntapolitiikasta. Näiden väliset painotukset muuttuvat tilanteesta riippuen: sodan aikana pääpaino on puolustuspolitiikalla, mutta samaan aikaan pyritään ulkopoliittisin toimenpitein saavuttamaan neuvottelutilanne taisteluiden päättämiseksi. Pienen valtion on oltava jatkuvasti aktiivinen ulkopoliittikkansa suhteen, koska sillä ei nähdä olevan resursseja

<sup>63</sup> Tuomi, s. 166

<sup>64</sup> Pekka Visuri teoksessa Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan linjaukset, toim. Pekka Visuri, s. 14. Visuri viittaa Raimo Väyrysen määritelmään teoksessa Suomen puolustusvoimat 2000-luvun yhteiskunnassa, toim. Suomen Marsalkka Mannerheimin Sotatieteellinen Rahasto, Länsi-Savo, Mikkeli 1993, s. 49-54.

<sup>65</sup> Visurin (1997, s. 225) mukaan kansalaisten turvallisuus yksilötasolla hoidetaan pääasiassa sosiaali-, talous- ja oikeuspolitiikan keinoin.

<sup>66</sup> Visuri 1997, s. 225

<sup>67</sup> Visuri 2001, s. 16

korostaa puolustuspolitiikkaansa kansainvälisen asemansa parantamiseksi. Toisaalta talouspolitiikan epäonnistuessa uhka sisäisten levottomuuksien puhkeamisesta kasvaa.

Turvallisuuspolitiikan onnistuneeksi toteuttamiseksi on analysoitava ja arvioitava kansallista etua uhkaavat tekijät. Ne kartoitetaan uhka-analyysin avulla. Käsittelyn helpottamiseksi uhkat voidaan jakaa sotilaallisiin, poliittisiin, taloudellisiin ja muihin uhkiin.<sup>68</sup> Analyysissa arvioidaan uhkien luonne, voimakkuus ja esiintymistodennäköisyys ajallisen ja maantieteellisen tekijän sekä seurausten suhteen.<sup>69</sup> Uhkien joukosta suurin huomio kohdistuu niihin, jotka ovat samanaikaisesti sekä todennäköisiä että toteutuessaan vaarallisia.<sup>70</sup>

Käsitteenä uhka ymmärrettiin kylmän sodan aikana konkreettiseksi, jopa mitattavaksi uhkakuvaksi. Pienten maiden puolustussuunnittelussa uhkaa ei Naton ja Varsovan Liiton tapaan kuitenkaan nimetty, vaan Suomessakin puhuttiin sotilaallisesta uhkasta puolueettomuuden loukkaajana ja lähialueen sotilaallisena potentiaalina. Kylmän sodan jälkeen Naton piirissä alettiin puhua riskeistä, jotka olivat toistaiseksi toteutumattomia, mutta silti mahdollisia uhkia. Mielikuva riskistä sisältääkin yleisessä kielenkäytössä epävarmuustekijän, mahdollisuuden jonkin tapahtuman todennäköisyydeksi päinvastoin kuin vaara, joka on käsitteenä konkreettinen ja usein myös objektiivisesti havaittava.<sup>71</sup> Nykyisen turvallisuuspolitiikan uhkakäsitys on laajentunut sotilaallisista uhkista myös ympäristöä, taloutta ja yhteiskuntaa kohtaaviksi ei-sotilaallisiksi uhkiksi. Uhkat, vaarat ja riskit synnyttävät turvattomuuden tunteen, johon valtion on vastattava. Valtion tuleekin valita strategia turvallisuutensa lisäämiseksi. Valtioiden perustavanlaatuisena turvallisuuspoliittisena ratkaisuna on pidetty valintaa liittoutumisen tai liittoutumattomuuden välillä. Klassiset rauhanstrategiat pyrkivät estämään sodan erilaisilla kansainvälisen järjestelmän yhteistyömuodoilla. Integraatio, voimatasapaino ja kollektiivinen turvallisuuden strategia sisältävät kahden vaihtoehdon perusratkaisun tavoin sekä etuja että heikkouksia.<sup>72</sup>

Integraatio turvallisuuspoliittisena perusratkaisuna on ajankohtainen erityisesti eurooppalaisesta näkökulmasta. Syvenevän yhteistyön avulla saavutettava keskinäinen riippuvuussuhde toimii konflikteja ehkäisevänä tekijänä ja sitoo integraatiossa mukana olevat valtiot myös toisiinsa.<sup>73</sup> Integraation tapahtuessa politiikan ja talouden osa-alueilla keskinäiset riippuvuussuhteet pyritään saamaan niin vahvoiksi, että kansainvälisen tilanteen kiristyessä tai

<sup>68</sup> Visuri 2001, s. 14

<sup>69</sup> Visuri 1997, s. 223

<sup>70</sup> Visuri 2001, s. 14

<sup>71</sup> Visuri 1997, s. 224

<sup>72</sup> Tuomas Forsberg: Nato-kirja, Jyväskylä 2002, s. 29

<sup>73</sup> Forsberg, s. 29

muun uhkan ilmestyessä integroituneet maat toimisivat yhdessä sen poistamiseksi tai sitoutuisivat oman säilytettävän etunsa vuoksi auttamaan pulaan joutunutta valtiota. Integraation ongelmana on pidetty valtioiden haluttomuutta luovuttaa päätösvaltaansa ylikansalliselle elimelle.<sup>74</sup> Talouspoliittisesti tiiviin mutta turvallisuuspoliittisesti löyhän liittouman tukea ei kuitenkaan voi pitää ehdottoman luotettavana yksittäisen valtion kannalta, koska perinteisesti kynnystä sotilaallisen voiman käyttöön on pidetty korkeana.

Kollektiivinen turvallisuus turvallisuuspolitiikan perusratkaisuna nojaa kansainvälisen yhteisön muodostamaan konsensukseen, joka sitouttaa valtiot rauhaan ja yhteistoimintaan ja tarvittaessa auttaa hyökkäyksen kohteeksi joutunutta valtiota rauhanrikkoojia vastaan yhteisesti sovittujen sääntöjen mukaan. Kollektiivisen turvallisuuden puhdasmuotoista ilmentymää ei ole toistaiseksi kyetty muodostamaan. Kansainliiton ongelmana oli alusta asti se, etteivät suurvallat, kuten Yhdysvallat, Neuvostoliitto, Saksa ja Japani sitoutuneet järjestöön. Yhdistyneiden kansakuntien toimintaa häiritsi järjestön perustamisesta alkaen kylmä sota, joka jakoi maailman kahtia. Toisaalta kylmän sodan jälkeenkään järjestö ei ole kyennyt toimimaan tehokkaasti rauhanrikkoojia vastaan. Pienvaltioiden näkökulmasta tällaista kollektiivisen turvallisuuden järjestelmää ei pidetäkään konfliktitilanteessa luotettavana.<sup>75</sup>

Voimatasapaino pyrkii estämään sotien syttymisen pelotevaikutuksella. Voimatasapainon saavuttamiseksi valtioilla on olemassa kaksi mahdollisuutta: varustautuminen ja liittoutuminen. Tasapainossa tai tasapainottomuudessa on kyse ensisijaisesti mielikuvista, koska absoluuttista tapaa mitata voimaa ei ole olemassa.<sup>76</sup> Liittoutumalla valtiot pyrkivät sekä sotilaallisen voiman että vaikutusvallan lisäämiseen kansainvälisessä järjestelmässä. Yleisessä kielenkäytössä ja erityisesti turvallisuuspolitiikan yhteydessä liittoutumisella tarkoitetaan jäsenyyttä sotilasliitossa.<sup>77</sup> Sotilaallisesti liittoutumattomalla maalla tarkoitetaan selvennykseksi sellaista valtiota, joka kuuluu liittoon, kuten Euroopan unioniin, joka ei aseta jäsenilleen sotilaallisia sitoumuksia. Amerikkalainen tutkija Stephen Walt (1987) esittää liittoumien syntyvän kahdesta tarpeesta: valtiot haluavat joko liittoutua niitä uhkaavan valtion kanssa tai sitä vastaan. Liittoutuminen uhkan kanssa sitoo valtion poliittisen toiminnan uhkaavan valtion tahtoa myötäileväksi, mutta saattaa mahdollistaa kansallisen edun ylläpitämisen. Tällainen liittoutuminen on usein johtanut valtion suvereniteetin menetykseen, sillä liittoutumalla uhkan kanssa valtio antaa itsensä uhkan armoille. Liittoutumisella uhkaa vastaan pyritään voimatasapainon saavuttamiseen eli saamaan lisää voiman maksimointiin.

<sup>74</sup> Hakovirta, s. 94

<sup>75</sup> Väyrynen, s. 30 ja esim. Rothstein, s. 40

<sup>76</sup> Forsberg, s. 31

<sup>77</sup> Visuri 1997, s. 239

Tällaisen liittouman toteutuminen kansainvälisen tilanteen kiristyessä on historiassa osoittautunut vaikeaksi. Suurvaltojen sotilaalliset resurssit keventävät pienvaltioiden osallistumiskustannuksia ja toisaalta lisäävät liittoumien uskottavuutta.<sup>78</sup> Käytännössä maantieteelliset seikat määräävät usein liittoutumisen suunnan.<sup>79</sup>

Historiallisesti nähtynä liittoutumat ovat pääosin kestäneet vain lyhyen aikaa. Keskeistä niiden toimivuuden kannalta on, että jokainen jäsen kokee saavuttavansa liittoutumalla enemmän kuin mistä se joutuu liittoutuman jäsenenä luopumaan. Liittoutumisen riskeinä ovat loukkuun jääminen (entrapment) ja hylkääminen (abandonment). Liittoutuminen saattaa johdattaa jäsenensä tilanteeseen, jossa se joutuu osoittamaan lojaaliutta liittoumaa kohtaan toimimalla sen omien etujen vastaisesti tai joutumalla jopa itse hyökkäyksen kohteeksi. Hylkääminen perustuu liittojen kiinteyteen. Liitto saattaa hajotessaan jättää yksittäisen jäsenen tilanteeseen, jossa se kohtaa uhkat, joilta se liittouman jäsenenä oli suojassa.<sup>80</sup> Liittouman tärkein voimavara on jäsentensä toisilleen myöntämä turvatakuu, joka toteutuu kollektiivisena puolustuksena. Liittouma edellyttää toimiakseen jäseniltään myös yhteistä käsitystä puolustettavista arvoista ja niitä uhkaavista tekijöistä.<sup>81</sup>

Liittoutumattomuuden eri muotoina ovat sodan ajan puolueettomuuteen tähtäävä rauhan ajan liittoutumattomuus sekä eristäytyminen. Turvallisuuspolitiikan näkökulmasta keskeistä liittoutumattomuudessa on pysyttäytyminen sotilasliittojen ulkopuolella. Kansainvälisen oikeuden mukaan puolueettomuuden valinta on jokaisen suvereenin valtion oikeus ulkovaltojen sodan alkaessa, mutta turvallisuuspoliittisena ratkaisuna se tarkoittaa pysyttäytymistä sotilaallisten järjestöjen jäsenyyden ulkopuolella.<sup>82</sup> Kansainvälisen yhteistoiminnan ja syventyvän integraation johdosta liittoutumisen rajanveto on hämärtynyt.

Valtion maantieteellinen sijainti on ollut erityisen merkittävässä roolissa liittoutumattomuuden valinnassa. Valtion liittoutumattomuuspolitiikan nauttima naapurimaiden arvostus onkin usein tullut testatuksi sodan alkaessa hyökkääjien toimesta. Pysyvää liittoutumattomuutta on Euroopassa onnistunut ylläpitämään vain Sveitsi, jonka kauttakulkureitit hankalan vuoristoisen maaston läpi haluttiin kansainvälisellä sopimuksella rauhoittaa Wienin kongressissa vuonna 1815.<sup>83</sup> Toinen esimerkki on Ruotsi, joka on pystynyt

<sup>78</sup> Väyrynen, s. 28–29

<sup>79</sup> Visuri 1997, s. 239

<sup>80</sup> Kaarle Lagerstam: Naton muutos: tutkimus Naton sotilaallisen rakenteen kehittämiseen vaikuttaneista tekijöistä kylmän sodan jälkeen, Helsinki 2005, s. 41

<sup>81</sup> Visuri 1997, s. 238–240

<sup>82</sup> Visuri 1997, s. 245

<sup>83</sup> Visuri 1997, s. 246

lähes 200 vuoden ajan sopeuttamaan puolueettomuuteen tähtäävän ulkopoliittikkansa kansainväliseen tilanteeseen siten, että se ei ole joutunut sotaan.

## 2.5 Doktriini

Eri politiikan alojen toteuttamiseen luodaan toimintalinjoja eli doktriineja. Doktriini on toimintasuunnitelma, jota toteutetaan politiikan keinoin.<sup>84</sup> Ulkopoliittinen doktriini selkeyttää, ohjaa ja rajoittaa harjoitettavaa politiikkaa.<sup>85</sup> Ruotsalaiset Katarina Brodin, Nils Andrén ja Wilhelm Agrell ovat tehneet merkittävää pienvaltioiden doktriinitutkimusta.<sup>86</sup> Agrell jakaa doktriinit niiden sisällön perusteella. Julistettu doktriini on poliittisen toiminnan virallinen ohjenuora. Lisäksi on olemassa ei-julistettu doktriini, joka saattaa olla salainen ja sisältää virallisesta doktriinista poikkeavan todellisen toiminnan mallin. Kolmas doktriinilaji on tapahtuneesta käytännöstä syntynyt doktriini.<sup>87</sup>

Katarina Brodin (1971) on määritellyt ulkopoliittisen doktriinin avoimeksi ja kuvailevaksi käsitusrakennelmaksi, joka koostuu mielipiteistä, asenteista tai vakaumuksista sekä opeista. Doktriini huomioi valtion aseman kansainvälisessä järjestelmässä.<sup>88</sup> Näiden kokonaisuudesta muodostuu doktriinin kaksinainen sisältö: se sisältää sekä toimintamalleja että perusteluja politiikan menestyksekkääksi harjoittamiseksi.<sup>89</sup>

Doktriinin toimintamalleista muodostuu strategia. Strategia sisältää päämääriä eli kokonaiskäsitteitä ulkopoliittikan tavoitteista. Nämä kokonaiskäsitteet ovat usein luonteeltaan pysyviä, ja ne saavuttamalla turvataan valtion kansallinen etu. Pysyviksi tavoitteiksi on kuvattu esimerkiksi itsenäisyyden säilyttämistä, hyviä naapuruussuhteita ja pysyttäytymistä kansainvälisten konfliktien ulkopuolella.<sup>90</sup> Ulkopoliittikan turvallisuuspoliittisena päätehtävänä nähdään sellaisen tilanteen estäminen, jossa valtio joutuisi toisen valtion hyökkäyksen kohteeksi.<sup>91</sup> Strategia tarjoaa joko konkreettisia neuvoja

<sup>84</sup> Wilhelm Agrell: *Alliansfrihet och atombomber*, Tukholma 1985, s. 13

<sup>85</sup> Hakovirta, s. 178

<sup>86</sup> Katso esim. Wilhelm Agrell: *Alliansfrihet och atombomber*, Tukholma 1985; Nils Andrén: *Internationell utveckling och svensk försvarsdoktrin*, Tukholma 1977; Katarina Brodin: *Finlands utrikespolitiska doktrin*, Tukholma 1971

<sup>87</sup> Agrell, s. 22 ja Pekka Visuri: *Totaalisesta sodasta kriisinhallintaan. Puolustusperiaatteiden kehitys läntisessä Keski-Euroopassa ja Suomessa vuosina 1945-1985*, Keuruu 1989, s. 18. Agrellin doktriinilajien suomennuksena on käytetty Visurin kääntämiä termejä ”julistettu”, ”ei-julistettu” ja ”tapahtuneesta käytännöstä syntynyt”.

<sup>88</sup> Katarina Brodin: *Finlands utrikespolitiska doktrin*, Tukholma 1971, s. 6

<sup>89</sup> Brodin, s. 18

<sup>90</sup> Brodin, s. 18

<sup>91</sup> Visuri 1997, s. 250

ulkopolitiikan hoidosta ja kertoo kuinka ulkopoliittisten kysymyksiä tulisi edistää kansainvälisessä politiikassa tai esittelee käyttäytymismalleja, joita noudattamalla valtio pääsee tavoitteisiinsa. Agrellin mukaan doktriini saattaa sisältää useampiakin strategioita, eikä valitun strategian vaihtaminen järkytä doktriinin perustaa.<sup>92</sup> Brodin näkee doktriinin argumentit, perustelut, selityksinä valituille toimintatavoille ja päämäärille.<sup>93</sup> Ne voidaan jakaa niin ikään kahteen osaan: perusteluihin perustavanlaatuisten arvojen merkityksestä ja käsityksiin todellisuudesta eli maailmankuvasta. Maailmankuva voi olla joko globaali maailmankuva, joka sisältää tietyt arvot ja käsitykset maailman tilanteesta teorioihin nojaten tai ”alueellinen maailmankuva”, joka käsittelee valtion turvallisuutta lähialueen kehityksen näkökulmasta.<sup>94</sup>

Agrellin mukaan doktriini koostuu kolmesta osasta: maailmankuvasta eli odotuksista, joiden mukaan kansainvälisen järjestyksen oletetaan kehittyvän, uhkakuvista, jotka syntyvät kansainvälisen järjestyksen muutoksista ja toimintatavoista, joiden avulla valtio pystyy vastaamaan uhkiin. Niiden taustalla vaikuttavat oppikäsitykset kansainvälisestä järjestyksestä ja sen toiminnasta. Lisäksi doktriinin muodostumiseen kuuluvat toimintamahdollisuuksien arviointi sekä arvostukset eli käsitykset niistä arvoista ja päämääristä, joihin valtion on tähdättävä toiminnallaan.<sup>95</sup>

Brodinin ja Agrellin määritelmistä on yhteenvedona tulkittavissa, että molemmissa nähdään doktriinin sisältävän sekä käsityksiä valtion asemasta kansainvälisessä järjestelmässä että toimintamalleja ulkopoliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Brodin jakaa doktriinin kahteen osaan, toimintamalleja sisältäväksi strategiaksi sekä perusteluiksi kun taas Agrell jäsentää doktriinin kolmeen osaan: maailmankuvaksi, uhka-arvioksi ja toimenpiteistä muodostuvaksi strategiaksi.

Ulkopolitiikan linjakkuus eli ulkopoliittisen doktriinin viitoittama johdonmukainen toiminta voi vaihdella valtiosta toiseen. Doktriinin valinta perustuu useimmiten siihen, että kansainvälinen ympäristö ohjaa tai pakottaa valtion suuntautumaan tietyllä tavalla. Toinen vaihtoehto on, että valtion doktriinivalintaa ohjaa ideologiasidonnaisuus. Yhteiskuntarakenteeltaan homogeeniselle, ideologisesti riippumattomalle ja demokraattisen päätöksentekojärjestelmän omaavalle valtiolle linjan ylläpitäminen ja valinta on helpompaa

---

<sup>92</sup> Agrell, s. 19

<sup>93</sup> Brodin, s. 19

<sup>94</sup> Brodin, s. 19

<sup>95</sup> Agrell, s. 24-25

kuin valtiolle, joka on rakenteeltaan heterogeeninen tai poliittiselta järjestelmältään epävakaa.<sup>96</sup>

Liian kirjaimellisesti doktriinin mukaan harjoitettava politiikka kangistaa valtion toimintaa. Valtio kadottaa kyvyn kiertää sen toimintaa rajoittavat pidäkkeet ja hyödyntää kansainvälisen järjestelmän muutosten kautta avautuvat mahdollisuudet. Toisaalta myöskään täysin linjattoman politiikan vaihtoehto ei ole pitkällä aikavälillä mahdollinen, sillä se aiheuttaa kansainvälisessä järjestelmässä vakiintumattomuudellaan ja yllätyksellisyydellään ärtymystä ja varautuneisuutta aiheuttaen luottamuspujan ja aseman heikkenemisen. Linjattoman politiikan kansainvälisesti hyväksyttynä muotona pidetään niin kutsuttua avoimen politiikan doktriinia, joka pyrkii johdonmukaisesti suhtautumaan kaikkiin kysymyksiin ilman ennakoasenteita.<sup>97</sup> Ulkopoliittisen linjan valinta ei pääty tilanteeseen, jolloin valtio hyväksyy tietyn doktriinin politiikkansa ohjenuoraksi, vaan sen voidaan nähdä jatkuvan päätöksentekoprosessina aina siihen asti, kun linjaa vaihdetaan – jolloin alkaa jälleen uusi linjan ylläpitoprosessi.

Analysoitaessa valtion asemaa ja tavoitteita kansainvälisessä järjestelmässä, käsitellään ulkopoliittisen doktriinin lisäksi samalla muitakin doktriineja, joista poliittisen realismin näkökulmasta turvallisuuspoliittinen sekä puolustuspoliittinen doktriini ovat tärkeimpiä, koska niiden keinoin valtio vastaa omasta turvallisuudestaan. Doktriineista puhuttaessa on huomattava, että ne eivät ole toisistaan riippumattomia kokonaisuuksia vaan politiikan eri tasoilla vaikuttavia toimintalinjoja. Ulkopoliittikka vaikuttaa turvallisuuspolitiikkaan ja turvallisuuspolitiikka edelleen puolustuspoliittiseen doktriiniin. Toisaalta turvallisuuspolitiikan kokonaisuuden muodostaa yhdessä useampi politiikan osa-alue. Turvallisuuspoliittinen doktriini onkin tärkeä ulkopoliittisen doktriinin osa ja itsenäisenä doktriinina valtiolle se on väline oman kansallisen edun ylläpitämiseksi.<sup>98</sup>

Valtion turvallisuuspoliittinen doktriini sisältää yhtäläisyyksiä ulkopoliittisen doktriinin kanssa. Mikäli näin ei olisi, kyseenalaistuisi valtion harjoittama ulkopoliittikka aiheuttaen sille luottamuspujan kansainvälisessä järjestelmässä. Turvallisuuspoliittisessa doktriinissa huomioidaankin ulkopoliittisessa doktriinissa määritellyt kansallinen etu ja toisaalta valtion voimavarat.<sup>99</sup> Turvallisuuspoliittinen doktriini muodostuu suhteuttamalla kansalliseen

<sup>96</sup> Hakovirta, s. 178

<sup>97</sup> Hakovirta, s. 179

<sup>98</sup> Agrell, s. 20

<sup>99</sup> Laurent Goetschel huomauttaa, että pienvaltion valitseman ulko- ja turvallisuuspolitiikan linjan odotetaan minimoivan tai ainakin kompensoivan sen (koosta johtuvaa) voiman vajetta. Katso Laurent Goetschel: *Interests*



etuun ja valtion voimavaroihin käsitys kansainvälisestä järjestelmästä uhka-analyysi mukaan lukien, poliittisista tavoitteista ja mahdollisista strategioista näiden toteuttamiseksi.

## 2.6 Geopolitiikka

Maantieteen merkitys näyttää korostuvan valtion turvallisuuspoliittisissa valinnoissa. Poliittisen realismin mukaan valtion sijainti onkin tärkeä, sillä valtio on käsitteenä poikkeuksetta rajoin määritetty alue, jonka sisäpuolisen yhteiskunnan toimintaa ohjaavat omat lait. Valtion olemassaolo kytkeytyykin keskeisesti määriteltyyn ja kansainvälisesti hyväksytyyn maantieteelliseen alueeseen. Vaikka koko, muoto ja pinnanmuodostuskin ovat valtion mahdollisuuksia määrittäviä tekijöitä, ei niiden merkitys riitä haastamaan valtion sijainnin merkitystä. Sijainti voidaan määritellä matemaattisesti, fyysisesti tai suhteellisesti. Matemaattisesti määriteltynä valtio sijoittuu joko itäiselle tai läntiselle sekä eteläiselle tai pohjoiselle pallonpuoliskolle Greenwichistä ja päiväntasaajalta katsottuna. Ilmasto vaihtelee huomattavasti siirryttäessä etelästä pohjoiseen, joten valtion sijainti pohjois-etelä-suunnassa on merkittävämpi kuin sen itä-länsi-suuntainen sijainti esimerkiksi taloudellisen tuottavuuden kannalta. Fyysisesti määriteltynä valtiot sijaitsevat jollain mantereella tai merissä sijaitsevilla saarilla. Ne ovat joko manner-, rannikko- tai saarivaltioita. Yleisesti valtiot tavoittelevat pääsyä merelle, sillä merikuljetusten strateginen merkitys ei ole vähentynyt. Suurvallat tavoittelevat sekä merenherruutta että tärkeiden merillejohtavien väylien hallintaa.<sup>100</sup>

Valtion suhteellinen sijainti on kuitenkin erilaisista sijaintimääritelmistä tärkein. Suhteellisella sijainnilla tarkoitetaan valtion sijaintia suhteessa muihin valtioihin. Suhteellinen sijainti määrittää erityisesti valtion turvallisuuspoliittisia ratkaisuja. Uhkakuviin heijastuu voimakkaasti, mikäli valtio on sitä suuremman valtion naapurina, liittoutumien välissä tai strategisesti muuten merkittävällä paikalla.<sup>101</sup> Valinnalla turvallisuuspoliittisesta perusratkaisusta pyritään voimatasapainon saavuttamiseen, joskin pienten valtioiden kohdalla kyseessä on usein uhkatasapaino, eli ne pyrkivät valitsemaan kahden niitä uhkaavan väliltä pienemmän pahan. Sijaintia suurvaltojen tai liittoutumien välissä on pidetty erityisen haastavana, sillä tällaiselta valtiolta odotetaan lähes aina rauhan aikana puolueettomuutta, mutta konfliktin lähestyessä sen odotetaan liittoutuvan ja tarjoavan apuaan toista osapuolta vastaan. Suurvallat mieltävätkin itselleen perinteisesti etupiirit, joiden ne olettavat kuuluvan

---

of Small States teoksessa *Small States inside and outside the European Union*, toim. Laurent Goetschel, Boston 1998, s. 19

<sup>100</sup> Visuri 1997, s. 103–105, Tuomi s. 38, 111

<sup>101</sup> Tuomi, s. 42

luontaisesti itselleen omaksi ”suojavyöhykkeeseen”. Etupiirien jaosta voidaan sopia tai ne voivat muodostua ilman sopimusta käytännön määrittelemänä.<sup>102</sup> Tällaisen etupiirijattelun lievempänä muotona voidaan puhua vaikutuspiiristä (sphere of influence), eli alueesta, jolla suurvalta odottaa oman politiikkansa johtavan myös muiden poliittista toimintaa. Suurvallan pienempi naapurivaltio on reunavaltio (rimstate), ja kahden suurvallan tai liittoutuman keskeisessä leikkauspisteessä tai välissä sijaitsevaa valtiota kutsutaan puskurivaltioksi (buffer state).<sup>103</sup> Tällaisten puskurivaltioiden joukko muodostaa yhdessä puskurivyöhykkeen (buffer zone), jonka tarkoituksena on toimia suurvaltojen välisen raja-alueen vakauttajana. Suojavyöhyke on käsitteenä lähellä puskurivyöhykettä, mutta sen erityispiirteenä on suurvallan tai liittoutuman tavoite eristää itseensä kohdistuvat uhkat.<sup>104</sup>

## 2.7 Pienet valtiot ja turvallisuuden merkitys

Kansainvälistä järjestelmää kuvaavat poliittisen realismin teoriat eivät anna pienvaltioille merkittävää painoarvoa järjestelmän toimijoina. Teorioissa korostuvatkin suurvaltojen väliset suhteet ja toiminta. Pienvaltioiden politiikka on lähtökohtaisesti passiivista ja rauhalliseen muutokseen pyrkivää status quo-politiikkaa, jossa tilanneherkkyyttä aktiivisen politiikan oikean ajoituksen suhteen on jatkuvasti ylläpidettävä.<sup>105</sup> Onnistunut ulkopoliittikka on pienille valtioille erityisen tärkeää, koska niillä ei ole varaa menettää asemaansa kansainvälisessä järjestelmässä eikä joutua ristiriitoihin suurempien valtioiden kanssa. David Vitalin (1971) mukaan pienvaltio on kykenemätön sitoutumaan sotaan suurvaltaa vastaan omilla voimavaroillaan ja siksi niiden onkin ylläpidettävä maltillista ja johdonmukaista ulkopoliittista linjaansa oman turvallisuutensa takaamiseksi. Omalla kapasiteetillaan ja pelotevaikutuksellaan sodan estääkseen valtion on kuuluttava vähintään keskisuurten valtioiden ryhmään.<sup>106</sup> Onnistuneen ulkopoliittikan ja erityisesti ulkopoliittisena vaikutuskeinona diplomatian merkitys on tutkimuksissa todettu tärkeäksi: toisen maailmansodan aikana pienvaltiot menestyivät taitavan diplomatiansa vuoksi paremmin kuin sotilaallisen ja taloudellisen kapasiteetin arviointi olisi antanut luulla. Menestykseen liittyi toki muitakin seikkoja, kuten kansallinen yhtenäisyys, valtioiden sijainti ja Suomen osalta Neuvostoliiton huomion kiinnittyminen sodan loppuvaiheessa toisaalle.<sup>107</sup>

<sup>102</sup> Tuomi, s. 39

<sup>103</sup> Tuomi, s. 39-40

<sup>104</sup> Visuri 1997, s. 105–107 ja Väyrynen, s. 17

<sup>105</sup> Rothstein, s. 25 ja 26

<sup>106</sup> Väyrynen, s. 28

<sup>107</sup> Väyrynen, s. 16

Tämän osan alussa pienvaltioiden määrittelyn mittapuuna mainittiin valtion väestö, bruttokansantuote ja sotilasmenot. Yhden mittarin mukaan tulkitut tulokset ovat vahvasti kyseenalaistettavissa, mutta myös summaindeksi, jossa eri indikaattorit yhteenlaskemalla muodostettiin valtiokategoriat, on puutteellinen, koska sekään ei ota huomioon muita kuin absoluuttisia, mitattavia suureita. Absoluuttisesti mitattavien arvojen lisäksi esimerkiksi taloudellinen integraatio ja menestyminen kansainvälisessä taloudessa luovat vakautta pienvaltioiden kehitykseen.<sup>108</sup> Tätä menestymistä voidaan mitata muutenkin kuin bruttokansantuotteella: kauppasopimusten määrällä, yhtiöiden menestymisellä ja teknologisen osaamisen kehityksellä. Kulttuurinen vuorovaikutus ja erityisesti oman kulttuurin voimakas esilletuominen ja sen vetovoimaisuus vaikuttavat niin ikään valtioiden asemaan.<sup>109</sup> Poliittisen realismin näkökulmasta maantiede näyttelee yhtä voiman komponenttia, jolloin myös pienvaltioiden asemaa voidaan tarkastella niiden maantieteellisen sijainnin kautta.<sup>110</sup> Geopolitiikan näkökulmasta suhteellinen sijainti määrittää eniten valtion asemaa kansainvälisessä järjestelmässä. Muiden toimijoiden odotusten vastaista politiikkaa harjoittavan pienvaltio saattaa joutua uskottavuuskuiluun, jos kansainvälisen järjestelmän toimijat kokevat sen politiikan olevan ristiriidassa sen suhteellisen sijainnin kanssa.<sup>111</sup> Robert L. Rothstein (1968) huomauttaakin, että pienvaltiota ei voi määrittellä sen ominaisuuksien tai puutteiden kautta vaan sen perusteella, millaisen aseman se saavuttanut itsensä ja muiden valtioiden silmissä.<sup>112</sup>

Rothsteinin mukaan pienvaltiolle tunnusomaista on kyvyttömyys varmistaa itse turvallisuutensa.<sup>113</sup> Pienvaltion onkin luotettava muiden toimijoiden: valtioiden, instituutioiden tai muiden turvallisuusjärjestelyjen tukeen. Rothsteinin määritelmään liittyy olennaisesti huomio siitä, että pienvaltion turvattomuuden tulee olla kaikkien merkityksellisten valtioiden tunnustamaa.<sup>114</sup> Turvattomuuden tulee kuitenkin olla ensisijaisesti valtion itsensä tunnustamaa, koska erilaiset yhteistyömuodot turvallisuuspoliittisina perusratkaisuinä lähtevät lähes poikkeuksetta valtiosta itsestään. Pienvaltioiden vaihtoehdoiksi näyttääkin jäävän joko liittolaispolitiikan tai puolueettomuuspolitiikan valitseminen. Realismin näkökulmasta puolueettomuuspolitiikka on mahdollista vain sijainniltaan strategisesti merkityksettömälle ja poliittisesti provosoimattomalle valtiolle. Pienvaltion turvallisuuspoliittisen perusratkaisun suhteen

---

<sup>108</sup> Väyrynen, s. 17

<sup>109</sup> Tuomi, s. 145

<sup>110</sup> Väyrynen, s. 16, Tuomi, s. 32

<sup>111</sup> Väyrynen, s. 17

<sup>112</sup> Rothstein, s. 29

<sup>113</sup> Rothstein, s. 24, 29

<sup>114</sup> Väyrynen, s. 27

korostuu sekä suhteellisen sijainnin että ulkopoliittisen doktriinin merkitys. Valinta liittolaispolitiikan ja puolueettomuuden välillä riippuu maan suhteellisesta sijainnista, historiallisesta kehityksestä ja muista ulkopoliittiseen päätöksentekoon vaikuttavista intresseistä.<sup>115</sup>

Valtioilla on keskeinen rooli kansainvälisessä järjestelmässä, joka muodostuu toimijoista ja näiden välisistä vuorovaikutussuhteista. Erikokoiset valtiot luokitellaan suurvaltoihin, keskisuuriin valtioihin ja pienvaltioihin. Pienvaltioiden määrittelyssä otetaan huomioon absoluuttiset tekijät: väestön suuruus, bruttokansantuote sekä sotilaalliset menot sekä relatiiviset tekijät, joista tärkeimpänä asema kansainvälisessä järjestelmässä ja maantieteellinen suhteellinen sijainti. Valtioiden turvallisuuden takaaminen on niiden keskeinen kansallinen etu, jonka ne pyrkivät ylläpitämään kansainvälisessä järjestelmässä. Pienvaltioilla tämä entisestään korostuu niiden haavoittuvuuden vuoksi. Turvallisuuspoliittiseksi perusratkaisuksi pienvaltioille jää joko liittoutuminen tai liittoutumattomuus. Kansainvälisen järjestelmän toimintaan ja omaan asemaan siinä valtiot pyrkivät vaikuttamaan doktriinien määrittämin keinoin.

### **3. SUOMI JA VIRO – PIENVALTIOT?**

Pohjoisen Itämeren rannalle sijoittuvina, yhteisen suomalais-ugrilaisen kieli- ja kulttuuriperimän jakavina valtioina Suomi ja Viro muodostavat mielenkiintoisen tutkimuskohteen. Sijainti Suomenlahden rannalla linkittää ne tärkeäksi osaksi Itämeren alueen historiaa, jossa monilla valtiolla on vuosisatojen kuluessa ollut hallitseva asema.<sup>116</sup>

Mitattavien suureiden avulla voidaan jäsentää valtioita suuruus- tai pienuusjärjestykseen absoluuttisesti. Koska tutkimuksen tarkoituksena ei ole selvittää, mikä maa tutkimusjoukosta on esimerkiksi pienin tai suurin, eri indikaattoreiden tuloksia ei tässä tutkimuksessa yhdistetä summaindeksiksi. Kokonaiskuva tilastollisen tutkimuksen tuloksista luodaan päätelminä tilastojen perusteella. Tutkimuksessa Suomea ja Viroa käsitellään eurooppalaisessa viiteryhmässä. Tilastollisen tutkimuksen rajausta on valittu siten, että se sisältää kaikki Euroopan unionin jäsenvaltiot sekä näiden lisäksi Norjan ja Venäjän, jotka ovat tutkittavien maiden Euroopan unioniin kuulumattomia naapureita ja siksi valittu tutkimuksen

---

<sup>115</sup> Väyrynen, s. 31

<sup>116</sup> Fred Blomberg, Jyri Saario: Viro, Latvia ja Liettua turvallisuuspoliittisten muutosten kynnyksellä, Helsinki 2003, s. 9

viiteryhmään. Tämä antaa riittävän kattavan otoksen eurooppalaisista valtioista ja on perusteltu myös siksi, että tutkimuksessa käsitellään Euroopan unionia vielä uudelleen.

Pienvaltioita määrittävinä tekijöinä nähdään absoluuttisten indikaattoreiden lisäksi maantieteellinen asema painottuen valtion suhteelliseen sijaintiin sekä kansainvälinen asema, joka koostuu esimerkiksi historiallisesta kehityksestä, diplomatian tasosta ja politiikan resursseista, erilaisista taloutta kuvaavista tekijöistä kuten kauppasuhteista ja taloudellisen integraation näkökulmasta sekä kulttuurin vetovoimasta. Tärkeää on myös, miten valtio määrittelee itse itsensä ja miten sen muut valtiot määrittelevät. Turvallisuuspoliittiseen ratkaisuun vaikuttavat niin ikään maantieteellinen sijainti, valtion historia, taloudellinen kehittyneisyys, yhteiskunnan rakenne ja kiinteys sekä kansainvälisen järjestelmän ja sotilaallisen teknologian kehitys. Tässä tutkimuksessa kuva Suomesta ja Viirosta luodaan maantieteellisen sijainnin, historiallisen kehityksen ja harjoitetun politiikan mukaan. Niitä voidaan pitää keskeisimpinä tekijöinä vaikuttamassa maiden pysyväluonteisten toimintalinjojen taustalla.

Suomen ja Viron historian esittelen keskittyen kuvaamaan niitä tapahtumia, jotka ovat muovanneet historian aikana valtioiden käsitystä niiden omasta asemasta. Historiallinen näkökulma käynnistyy varsin kaukaa, ajasta, jolloin keskushallinto saapui sekä Viron että Suomen alueille syrjäyttäen kyläyhteisöpohjaisen yhteiskuntarakenteen. Keskeisellä sijalla historia-jaksossa ovat sodat sekä niistä aiheutuneet hallitsija- ja rajamuutokset Itämeren alueella Suomen ja Viron näkökulmasta. Yksityiskohtaisempia selostuksia maiden historiasta on kirjoitettu runsaasti, ja niissä näkökulmia löytyy taloudellisesta kehityksestä sosiaaliseen, yhteiskunnalliseen ja kulttuuriseen perspektiiviin asti. Historiallisen katsauksen jälkeen selvitän valtioiden maantieteellisen sijainnin ja kummankin maan maantieteelliset erityispiirteet. Koska pienvaltioita määrittäessä suhteellinen sijainti nähdään absoluuttista sijaintia tärkeämpänä<sup>117</sup>, keskityn siihen ja pyrin kuvaamaan valtioiden sijaintia Itämerellä ja suhteessa Venäjään. Valtioiden harjoittamaa kansainvälistä politiikkaa tutkimalla selvitän, miten ne ovat käyttäytyneet kansainvälisen järjestelmän osina. Näiden pohjalta laadin synteesin Suomen ja Viron roolista kansainvälisessä järjestelmässä. Lisäksi esittelen maiden tekemät turvallisuuspoliittiset ratkaisut niiden julkaistujen doktriineihin perustuen. Sekä Suomen ja Viron valtiokategoriasta että niiden turvallisuuspoliittisesta perusratkaisusta tehdyt johtopäätökset vastaavat kysymykseen, onko maiden turvallisuuspoliittinen ratkaisu pienvaltioteorian näkökulmasta realistinen.

---

<sup>117</sup> Katso esim. Franz von Däniken: *Notion of Small State* teoksessa *Small States inside and outside the European Union*, toim. Laurent Goetschel, Boston, Dordrecht, Lontoo 1998, s. 44.

### 3.1 Suomi ja Viro tilastojen valossa

David Vital (1967) on määritellyt pienvaltion koon asukasmäärän mukaan. Vitalin tulkinnan mukaan pienvaltioita ovat sellaiset teollistuneet maat, joiden väestö on enintään 10–15 miljoonaa, ja sellaiset kehitysmaat, joiden väestö on enintään 20–30 miljoonaa. Väestön mukaan eurooppalaisia valtioita luokitellessa voidaan helposti huomata, että sekä Suomi että Viro kuuluvat tutkimusryhmässä väestöltään pienempien maiden kolmannekseen.<sup>118</sup> Tutkimusaineiston valtioista lähes kaksi kolmannelta kuuluu tämän määritelmän mukaan pienvaltioihin, Alankomaat niukasti määrittelyn ulkopuolella reilulla 16 miljoonalla asukkaallaan. Eurooppa onkin pienvaltiovaltainen maanosa, sillä tutkimusaineiston ulkopuolelle jäävät vielä unioniin kuulumattomat Balkanin niemimaan maat, Sveitsi ja muutama muu poikkeus, joiden kaikkien väestö Ukrainaa ja Turkkiä lukuun ottamatta on alle 15 miljoonaa.<sup>119</sup>

Noin viiden miljoonan asukkaan maita Suomen lisäksi tutkimusaineistossa ovat Tanska ja Slovakia. Jos väestö suhteutetaan valtion pinta-alaan, niin asukastiheydeltään Suomi on omaa luokkaansa Tanskaan ja Slovakiaan verrattuna, sillä se sijoittuu asukastiheyden perusteella kolmanneksi, Slovakian ollessa 16. ja Tanskan 20. Samaa, noin 500 000 asukkaan vaihteluväliä käyttäen ei Virolle löydy tutkimusaineistosta viiteryhmää. Lähimpänä ovat Kypros ja Slovenia, jotka asukastiheyden perusteella sijoittuvat tutkimusaineistossa sijalle 12 ja 15 Viron ollessa sijalla viisi. Väestön perusteella voidaan siis todeta, että Suomi ja Viro kuuluvat pienvaltioiden kategoriaan. Ne ovat myös keskimääräistä harvempaan asuttuja maita.<sup>120</sup>

Carsten Holbraad (1984) on määritellyt summaindeksin osaksi keskisuurten valtioiden bruttokansantuotteen<sup>121</sup> alarajan 25 miljardiksi dollariksi vuoden 1975 tilastojen mukaan. Tätä lukua voidaan pitää samalla pienvaltioiden bruttokansantuotteen ylärajana. Jotta samaa rajaa voitaisiin käyttää edelleen, täytyy tutkimuksessa huomioida rahan arvon muutos. Samaa indikaattoria käytettäessä vuoden 2005 bruttokansantuotteen tutkimiseen on rahan arvo

<sup>118</sup> Katso liite 1: Väestö: Euroopan unioni, Norja ja Venäjä

<sup>119</sup> Daniel Thürer: *Myths and Reality* teoksessa *Small States inside and outside the European Union*, toim. Laurent Goetschel, Boston 1998, s. 37.

<sup>120</sup> Katso liite 2: Väestötiheys ja pinta-ala: Euroopan unioni, Norja ja Venäjä

<sup>121</sup> Bruttokansantuotteella kuvataan vuoden aikana tuotettujen palveluiden ja tavaroiden yhteisarvoa. Tutkimuksessa on käytetty aineistona ostovoimapariteettipainotettua bruttokansantuotetta. Ostovoimapariteetilla tarkoitetaan arvioitua vaihtokurssia, joka muuttaa maiden valuuttakurssit ostovoimaltaan yhtäläisiksi. Esim. Suomen bruttokansantuote vuonna 2005 asukasta kohden oli 36 522 USD ja ostovoimapariteetilla painotettu bruttokansantuote 30 818 USD. Tämä kertoo siitä, että Suomen hintataso on kansainvälisesti verrattuna korkea eli samalla rahalla saa monessa muussa maassa enemmän hyödykkeitä kuin Suomessa.

muutettava kiinteähintaiseksi.<sup>122</sup> Muuntamiseen on käytössä erilaisia indeksejä, joista saatavalla suhdeluvulla haluttu rahamäärä kerrottuna saadaan se muutettua kyseisen vuoden arvoon.<sup>123</sup> Vuoden 1975 25 miljardia dollaria muutettuna vuoden 2005 arvoon on noin 100 miljardia dollaria, jota tässä käytetään pienvaltioiden bruttokansantuotteen ylärajana.

Euroopan unionin osuus koko maailman bruttokansantuotteesta on noin viidennes<sup>124</sup>. Asukaslukuun suhteutettuna heikoimmin menestyvä Euroopan unionin ja tutkimusaineiston maa on Romania, joka sekin sijoittuu 71. kaikista 192 tilastoidusta valtiosta. Toisaalta tilaston kärjessä 25 valtion joukossa on 15 eurooppalaista valtiota. Euroopan ja erityisesti Euroopan unionin jäsenet ovat selvästi rikkaampia kuin maailman valtiot keskimäärin.

Yli 100 miljardin dollarin bruttokansantuotteeseen yltävät tutkimusaineiston maista kaikki muut paitsi Slovakia, Bulgaria, Liettua, Slovenia, Luxemburg, Latvia, Viro ja Malta.<sup>125</sup> Viro sijoittuu tutkimusaineistossa 27. bruttokansantuotteen perusteella. Suomen bruttokansantuote, noin 160 miljardia dollaria, on tutkimusaineiston pienin 100 miljardia dollaria ylittävistä valtioista asettaen Suomen 20. sijalle. Ero Slovakiaan, jolla on Suomen jälkeen seuraavaksi pienin bruttokansantuote, on merkittävä: Slovakia jää vertailussa vajaaseen 90 miljardiin dollariin. Sen sijaan bruttokansantuote asukaslukuun suhteutettuna Suomi sijoittuu seitsemännelle sijalle noin 30 000 dollarin bruttokansantuotteella asukasta kohden. Samaan kategoriaan Suomen kanssa 5 000 dollarin vaihteluväliä käyttäen mahtuvat Tanska, Itävalta, Belgia, Alankomaat, Iso-Britannia, Saksa, Ruotsi, Italia ja Ranska. Viron sijoitus bruttokansantuote asukaslukuun suhteutettuna on 22. Samassa kategoriassa ovat Kypros, Malta, Tšekki, Portugali, Unkari, Slovakia, Liettua, Puola ja Latvia; vain Venäjä, Bulgaria ja Romania jäävät kategorian ulkopuolelle. Tilaston häntäpäähän muutaman muun lisäksi jäävätkin kaikki Euroopan unionin uusimmista jäsenvaltioista, jotka kylmän sodan aikana olivat osa Neuvostoliittoa tai sen satelliittijärjestelmää. Bruttokansantuote asukaslukuun suhteutettuna Suomi on siis tutkimusaineiston ylimmässä kolmanneksessa, Viro alimmassa.

Bruttokansantuotteen perusteella Suomen ja Viron sijoittaminen samaan valtiokategoriaan ei ole yhtä aukotonta kuin väestöä mittarina käyttäen. Suomi ja Viro kuuluvat kumpikin tutkimusaineiston pienimmän bruttokansantuotteen valtiokolmannekseen, mutta toisaalta

<sup>122</sup> Tilastokeskus - Verkkokoulu - Indeksit - Indeksillä laskeminen ja muutoksen ilmaisu - Reaalisten suureiden laskeminen eli deflatointi: <http://www.stat.fi/tup/verkkokoulu/data/ind/04/08/index.html>, viitattu 5.3.2007

<sup>123</sup> Vuoden 1975 rahan arvon kerrointaulukon mukainen keskimääräinen pisteluku oli 392 ja vuoden 2005 1594, jolloin suhdeluvuksi tulee noin 4,07.

<sup>124</sup> CIA - The World Factbook -- Rank Order - GDP (purchasing power parity): <https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/rankorder/2001rank.html>, viitattu 21.2.2007

<sup>125</sup> Katso liite 3: Ostovoimapariteetilla painotettu bruttokansantuote: Euroopan unioni, Norja ja Venäjä

Suomi sijoittuu bruttokansantuote asukaslukuun suhteutettuna aineiston kärkikolmannekseen. Bruttokansantuotteen avulla kohdemaiden luokittelu pienvaltioiksi on Viron kohdalta selvää, mutta Suomen osalta kyseenalaista, mikäli halutaan painottaa asukaslukuun suhteutettua bruttokansantuotetta ja Suomen sijoitusta tutkimusaineistossa kokonaisbruttokansantuotteen sijaan.

Sotilasmenoja tutkittaessa valtioiden asemaa arvioidaan ensisijaisesti puolustusbudjetin kannalta. Tämä indikaattori ei ole kaikin puolin pitävä, sillä esimerkiksi Venäjällä kaikki aseelliset joukot eivät kuulu puolustusministeriön alaisuuteen, vaan merkittäviä aseellisia joukkoja on myös esimerkiksi sisä- ja oikeusministeriöllä.<sup>126</sup> Näiden rahoitus ei välttämättä näy puolustusbudjetissa.

Suomen sotilasmenot asukasta kohden ovat tutkimusaineiston 10. suurimmat. Viro sijoittuu samassa vertailussa sijalle 24. Suomen kanssa 100 USD vaihteluväliin sijoittuvat myös Kreikka, Luxemburg, Saksa, Venäjä ja Belgia. Viron kanssa samaan joukkoon mahtuikin koko tutkimusaineiston alin kolmannes: Tseki, Unkari, Slovakia, Malta, Puola, Liettua, Latvia, Bulgaria ja Romania. Vertailemalla sotilasmenoja asukasta kohti ei kuitenkaan saada selville kuin se, kuinka paljon asukasta kohden valtion sotilaallinen puolustaminen maksaa. Kokonaispuolustusbudjetteja vertaamalla voidaan selkeämmin nähdä valtioiden erot. Selvästi eniten puolustukseensa käyttävät varoja Britannia, Ranska, Italia, Saksa ja Venäjä. Venäjän ja seuraavana olevan Alankomaiden välillä on lähes 10 miljardin dollarin ero. Suomi sijoittuu tässä kokonaispuolustusbudjettien vertailussa tutkimusaineiston puoliväliin Belgian, Tanskan, Portugalin, Itävallan, Tsekin ja Romanian kanssa. Viro on sijoitukseltaan toiseksi viimeinen, ainoastaan Malta jää sen taakse. Viron ja Maltan tapaan alle puoli miljardia dollaria puolustukseensa käyttävät Kypros, Latvia ja Luxemburg.<sup>127</sup>

Puolustusbudjettien tarkastelulla vahvistuu käsitys siitä, että Viro kuuluu pienvaltioihin. Se on sekä kokonaispuolustusbudjettia että asukasta kohti sotilasmenoja vertailtaessa tutkimusaineiston loppupäässä. Suomi sijoittuu listan puoliväliin. Suomen sijoituksessa on kuitenkin huomattava, että vähäinen asukasmäärä nostaa sen sijoitusta vertailtaessa sotilasmenoja per asukas, kun taas kokonaispuolustusbudjetteja vertailtaessa maan taakse jää muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta vain entisiä Itä-Euroopan rautaesiripun takaisia valtioita.

---

<sup>126</sup> Nordberg 2004, s. 237

<sup>127</sup> Katso liite 4: Sotilasmenot: Euroopan unioni, Norja ja Venäjä



Väestö, bruttokansantuote ja sotilasmenot vahvistavat valtiokategorioinnin vaikeuden. Vain sotilasmenoja asukasta kohden katsomalla voitaisiin esimerkiksi väittää, että Suomi ja Venäjä kuuluvat samaan valtiokategoriaan, koska niiden sotilasmenoissa on vain muutaman kymmenen dollarin ero asukasta kohden. Toisaalta jos huomioon otetaan asukasluvu ja kokonaispuolustusbudjetti, huomataan, että kyseessä on väestöltään ja sotilasmenoiltaan aivan erikokoiset valtiot. Samanlaisia virheellisiä johtopäätöksiä voidaan tehdä, jos kuvitellaan Viron ja Ruotsin olevan samankaltaisia valtioita vain tulkitsemalla niitä niiden asukastiheyden perusteella. Euroopan pinta-alaltaan suurimpiin kuuluvan Ruotsin ja saman tilaston häntäpäässä olevan Viron asukkaiden lukumäärä suhteessa valtion pinta-alaan on samansuuntainen. Oikeamman kuvan antaa jälleen asukastiheyden taustalla olevan valtion pinta-alan ja väestön tarkastelu. Useamman indikaattorin perusteella nähdään, ettei kyseessä olekaan samankaltaiset valtiot.

Tilastojen perusteella voidaan kuitenkin tehdä muutamia johtopäätöksiä, jotka määrittävät kumpaan tutkittavaan valtioon. Viro on pinta-alaltaan ja väestöltään tutkimusaineiston maista pienimpiä. Toisaalta se on eurooppalaisittain varsin harvaanasuttu. Kokonaisbruttokansantuotteen perusteella se kuuluu niin ikään tutkimusaineiston pienimpiin maihin. Myös Viron bruttokansantuote asukasta kohden sijoittaa sen tutkimusaineiston loppupäähän. Tutkittaessa Viron puolustusbudjettia ja sotilasmenoja asukasta kohden voidaan sen todeta olevan tutkimusaineiston pienimpien maiden joukossa. Kaikkiaan Viro sijoittuu selvästi pienvaltioiden kategoriaan tutkimuksen eurooppalaisten valtioiden joukosta.

Suomen osalta johtopäätösten teko on jonkin verran haastavampaa. Samoin kuin Viro, Suomi sijoittuu väkilukunsa perusteella tutkimusaineiston pienimpien maiden joukkoon. Se on kuitenkin pinta-alaltaan kuudenneksi suurin. Suomen asukastiheys on eurooppalaisittain erittäin pieni. Talouden näkökulmasta Suomen kokonaisbruttokansantuote jää tutkimusaineiston maiden joukossa varsin vaatimattomaksi, mutta bruttokansantuotetta asukasta kohden mitattaessa Suomen sijoitus nousee merkittävästi. Suomen sotilasmenot asukasta kohden ja kokonaispuolustusbudjetti asettavat maan tutkittavien maiden joukossa puolivälin tienoille. Suomen osalta voidaan siis todeta, että mikäli tutkitaan kokonaislukuja suhteuttamalla niitä väestön määrään, maa voidaan luokitella pienvaltioksi varsin helposti. Jos vertaillaan Suomea suhteuttamalla lukuja väestöön, tuloksissa voidaan havaita maan taloudellisen vaurauden aste. Tutkittaessa valtion kansainvälistä asemaa voidaan väestöä, bruttokansantuotetta sekä puolustusbudjettia tulkita siten, että ne kokonaislukuina asukasta kohden suhteuttamalla muodostavat tärkeimmän havainnoitavan kokonaisuuden. Näin ollen Suomi voidaan sijoittaa taloudellista näkökulmaa lukuun ottamatta pienvaltioiden joukkoon.

## 3.2 Suomen ja Viron sijainnista

### 3.2.1 Maantieteelliset yleispiirteet

Suomi on verrattain pitkä ja kapea maa. Etelä-pohjoissuunnassa pituutta on lähes 1200 kilometriä, mutta leveimmältä kohdaltaan maa on vain reilut 500 kilometriä leveä.<sup>128</sup> Pinta-alaltaan Suomi on eräs Euroopan Unionin suurimmista jäsenmaista. Maa rajoittuu lännessä ja etelässä Itämereen: Pohjanlahteen ja Suomenlahteen. Lännestä pohjoiseen ja edelleen itään siirryttäessä maaraja jatkuu yhteisenä Ruotsin, Norjan ja Venäjän kanssa. Suomen rajanaapureista vain Ruotsi on Euroopan unionin jäsen, joten Euroopan unionin pohjois- ja koillisraja kulkee Suomen rajoja pitkin. Norja tosin kuuluu Suomen ja muiden Euroopan unionin maiden tapaan Schengen-alueeseen, joka mahdollistaa ihmisten vapaan siirtymisen maasta toiseen. Sen sijaan Venäjän kanssa Suomella ei ole erikoisjärjestelyjä rajanylitysten suhteen, vaan rajaliikenne kulkee viisumi- ja passikäytäntöjen mukaan. Aluevesirajaa Suomella on yhteensä 1 107 kilometriä ja maarajaa 2 681 kilometriä, josta Ruotsin kanssa 614 kilometriä, Norjan kanssa 727 kilometriä ja Venäjän kanssa 1 340 kilometriä.<sup>129</sup>

Suomen rannikko erityisesti Suomenlahdella, mutta myös osin Pohjanlahdella on rikkonainen, tuhansien saarien ja luotojen mosaiikki. Tämä vaikeuttaa liikkumista sekä maalla että merellä. Siltoja on vähän ja väylät ovat kapeita ja matalia. Meren rantaviivaa on lähes 6 300 kilometriä, saaret mukaan lukien lähes 46 000 kilometriä. Mannermaalla rikkonaisuus jatkuu Etelä- ja Keski-Suomessa tuhansien järvien muodossa. Järvet kanavoivat liikettä voimakkaasti erityisesti Pielinen-Saimaa-Päijänne-Keitele-Pirkanmaan suuret järvet-linjalla. Rannikolla lukuisat joet laskevat Suomenlahteen ja Pohjanlahteen.

Maasto on järvien rikkomaa ja pinnanmuodostukseltaan Sisä-Suomessa paikoitellen kohoilevaa. Jääkausien sulamisvesien muodostamat soraharjut ja itäisen Suomen vaarat muodostavat merkittävimmät Etelä- ja Keski-Suomen korkeuserot. Etelärannikolla ja erityisesti Pohjanmaalla on laajoja tasaisia alankoja. Maasto on metsien ja peltojen peittämää. Pohjois-Suomessa korkeuserot muuttuvat huomattaviksi. Tunturit ja paljas maasto kuvaavat pohjoisen Suomen luontoa.<sup>130</sup> Pohjoisimman Lapin kasvillisuus muodostuu suureksi osin matalasta pensaikosta ja varvukosta. Sekä lämpötilat että valaistusolosuhteet vaihtelevat paljon sekä kesän ja talven että etelän ja pohjoisen välillä.

---

<sup>128</sup> Visuri 1989, s. 57

<sup>129</sup> CIA - The World Factbook – Finland: <https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/fi.html>, viitattu 7.3.2007

<sup>130</sup> Eric Solsten, Sandra W. Meditz (toim.): Finland - A Country Study, 1988, s. 76

Väestöstä suurin osa on sijoittunut Etelä-Suomeen, Vaasa-Lappeenranta-linjan eteläpuolelle, jossa sijaitsevat myös maan suurimmat kaupungit. Myös Suomen tiestö on tiheämpää ja paremmin hoidettua etelässä kuin pohjoisessa.<sup>131</sup>

Viro on Suomen pinta-alasta kooltaan vain noin seitsemäsosa ja se lukeutuukin pienimpiin Euroopan unionin jäsenvaltioihin. Muodoltaan se on varsin pyöreä, maa on etelä-pohjoissuunnassa noin 240 kilometriä ja itä-länsisuunnassa noin 350 kilometriä leveä. Viro rajoittuu pohjoisessa Suomenlahteen ja lännessä Itämereen sekä siihen kuuluvaan Riianlahteen. Etelässä rajanaapurina on Latvia ja idässä Venäjä. Näin Viro muodostaa osaltaan Euroopan unionin itärajan. Viro ja Latvia kuuluvat muiden unionin maiden tapaan Schengen-alueeseen, mutta eivät toistaiseksi sovelle sopimusta käytännössä. Aluevesirajaa Virolla on 1 393 kilometriä, maarajaa Latvian kanssa 339 kilometriä ja Venäjän kanssa 294 kilometriä.<sup>132</sup>

Viron suurimmat saaret ovat Riianlahden suulla sijaitsevat Saarenmaa ja Hiidenmaa. Rantaviivaa Virossa on noin 3 700 kilometriä. Virossa on useita jokia, joista valtaosa laskee Itämereen, osa myös itärajalla sijaitsevaa Peipsijärveen, joka on Viron suurin järvi. Peipsijärvi, sen eteläpuolinen Pihkovajärvi ja Narvajoki muodostavat keskeisen osan Viron ja Venäjän rajasta. Metsien ja peltojen kattaman maan lisäksi Itä-Virossa on myös paljon soita. Viron sijainnista johtuen kasvillisuus on keskieurooppalaista lehtimetsää.<sup>133</sup>

Viron suurin kaupunki on pääkaupunki Tallinna, jonka lisäksi muita merkittäviä kaupunkeja ovat Tartto, Narva ja Pärnu. Tiestö on melko vaatimatonta, mutta sitä on parannettu maan uuden itsenäisyyden aikana. Tärkein tie on Tallinnasta etelään kulkeva Via Baltica sekä Tallinnasta Narvaan ja Tarttoon kulkevat tiet.<sup>134</sup>

---

<sup>131</sup> Visuri 1989, s. 57, 58

<sup>132</sup> CIA - The World Factbook – Estonia: <https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/en.html>, viitattu 7.3.2007

<sup>133</sup> Kalevi Rikkinen: Maantieteen yleispiirteet teoksessa Viro: Historia, kansa, kulttuuri, toim. Seppo Zetterberg, Jyväskylä 1995, s. 14

<sup>134</sup> Tarkemmin Viron maantieteellisistä olosuhteista esim. Kalevi Rikkinen: Maantieteen yleispiirteet teoksessa Viro: Historia, kansa, kulttuuri, toim. Seppo Zetterberg, Jyväskylä 1995, s. 11-17

### 3.2.2 Suhteellinen sijainti

Suomen ja Viron suhteellisen sijainnin määrittelyllä voidaan luoda maantieteellinen näkökulma siihen, kuuluvatko maat pienvaltioihin. Tällöin niitä tulee verrata niiden lähiympäristön maihin, erityisesti naapureihin. Tämä näkökulma sopii erityisesti turvallisuuspolitiikkaan keskittyvässä tutkimuksessa, koska valtaosa valtion turvallisuutta uhkaavista tekijöistä kohdistuu naapurivaltioista. Suomen ja Viron sijaintia tutkiessa tulee erityistarkasteluun ottaa kaksi kohdetta: Itämeri ja Venäjä. Ne liittyvät myös Suomen ja Viron alueen problematiikkaan.<sup>135</sup> Kylmän sodan aikana Neuvostoliiton herruus Itämerellä oli kiistaton. Maailmanpolitiikan murroksessa Venäjä on joutunut vetäytymään Itämerellä Suomenlahden pohjukkaan ja Kaliningradin eristettyyn saarekkeeseen.

Itämeri on Euroopalle reitti Venäjän raaka-ainearasteille. Se on väylä Keski-Euroopasta Venäjän sydänalueille Pietariin ja Moskovaan. Itämerellä on rooli kulttuurialueiden rajana, mutta nykyisessä maailmanjärjestyksessä sen rooli kuljetusreittinä on vielä merkittävämpi. Venäjälle Itämeri on elintärkeä.<sup>136</sup> Se on yhteys Keski-Eurooppaan ja yleisemminkin länteen. Kuljetusten kannalta sen muut eurooppalaiset satamat eivät palvele sen intressejä samoin kuin Itämerellä sijaitsevat.

Itämeren rooli on Venäjän politiikassa muuttunut Neuvostoliiton hajoamisen myötä. Kylmän sodan aikana Itämeri oli käytännössä Neuvostoliiton hallitsema. Kylmän sodan päättymisen myötä Venäjän asema Itämerellä on supistunut sellaiseksi kuin se viimeksi oli Ruotsin suurvaltakaudesta 1600-luvulla.<sup>137</sup> Venäjän ainoa yhteys Keski-Eurooppaan Itämeren pitkin kulkee halki Suomenlahden. Maailmanpolitiikan murroksessa Venäjä on joutunut kerta toisensa jälkeen myöntymään läntisille organisaatioille, jotka ovat tulleet sen perinteisinä pitämille alueille Itä-Eurooppaan ja Baltiaan.<sup>138</sup>

Suomenlahti, joka erottaa Suomen ja Viron, on kapeimmalta kohdaltaan vain hieman yli 50 kilometriä leveä. Kun Suomen aluevesiraja on neljä meripeninkulmaa eli noin 7,5 kilometriä ja Viron 12 meripeninkulmaa eli noin 20 kilometriä<sup>139</sup>, ei aluevesien väliin jäävä merialue ole leveydeltään paikoin kuin noin 25 kilometriä. Tiheään liikennöity ja matala Suomenlahti muodostaakin pullonkaulan Suomenlahden, siis myös Venäjän, liikenteelle. Kasvava liikenne

<sup>135</sup> Blomberg, Saanio, s. 12

<sup>136</sup> Alpo Juntunen: *The Baltic Sea as a Geopolitical Issue*, Helsinki 2001, s. 2

<sup>137</sup> Tuomi, s. 207

<sup>138</sup> Blomberg, Saanio, s. 10

<sup>139</sup> CIA - The World Factbook – Estonia: <https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/en.html>, viitattu 7.3.2007

luo paineita Suomenlahdelle myös jos pohditaan alueen sotilaallista kapasiteettia.<sup>140</sup> Venäjä haluaa turvata kuljetukset ja on kehittänyt sotilaallista läsnäoloaan Itämerellä.<sup>141</sup> Sama pätee ilmatilaan. Koska Suomen ja Viron ilmatilan rajat muodostavat niin ikään kapean alueen Suomenlahden päällä, on venäläisten koneiden havaittu useasti käyneen luvatta molempien maiden ilmatiloissa. Ainoa kansainvälinen reitti merellä tai ilmassa Venäjältä Kaliningradin oblastiin vie Suomenlahden poikki Itämeren pitkin.

Suomenlahden pohjukassa sijaitseva Pietarin alue on sekä taloudellisesti että kulttuurillisesti tärkeä Venäjälle.<sup>142</sup> Pietari on Venäjän portti länteen ja se on Moskovan ohella maan tärkein kaupunki. Historia on osoittanut, että venäläiset ovat katsoneet Pietarin turvaamisen vaativan puolustuksen ulottamista myös Suomenlahden rannikolle Venäjän rajoja laajemmalle alueelle. Pietarin alueen kehittyvä infrastruktuuri ja teollisuus tulevat jatkossakin korostamaan alueen merkitystä Venäjälle.

Suomi ja Viro muodostavat osan Euroopan unionin koillisrajasta. Raja on tärkeä sekä Unionille että Venäjälle kaupan vuoksi. Ulkopoliittisena sen merkitys on kylmän sodan ajasta laskenut. Raja on verraten rauhallinen jos sitä verrataan Venäjän eteläosiin, jossa levottomat muslimikansat horjuttavat öljyn kannalta tärkeiden alueiden tasapainoa separatistisine tavoitteineen.<sup>143</sup> Idässä Venäjää uhkaa Kiina, jonka väestöä on levinnyt laajalle Venäjän alueelle. Kiinalainen väestö saattaa muodostaa ongelman, jota kehittää edelleen Kiinan kasvava talous ja sotilaallinen potentiaali. Laajan valtion haasteista on kehittynyt problematiikka, joka tutkijoiden mukaan kiteytyy Venäjällä ikuisen ongelmaan siitä, haluaako se kuulua itään vai länteen.<sup>144</sup>

Suomen ja Viron sijainti muodostaa kuitenkin perinteisessä venäläisessä ajattelussa uhkan suurvallalle.<sup>145</sup> Se pelkää ensinnäkin eurooppalaisten valtioiden pyrkivän hyötymään sen luonnonvaroista. Sillä ei ole myöskään lännessä eikä idässä ollut toimivia rajoja ja sen ja läntisten suurvaltojen välissä sijaitsee vain pienvaltioita.<sup>146</sup> Venäjä ei ole pitänyt näitä maita kykenevinä estämään kolmannen osapuolen hyökkäystä Venäjälle niiden maa-alueiden kautta. Kuluvan vuosituhaten uutena piirteenä on tullut Neuvostoliiton luotsaaman Varsovan Liiton entisen vastavoiman, läntisen puolustusliitto Naton laajentuminen Viroon muiden Baltian

---

<sup>140</sup> Tuomi, s. 252

<sup>141</sup> Juntunen 2003, s. 105

<sup>142</sup> Tuomi, s. 22

<sup>143</sup> Juntunen 2003, s. 37 viitaten K. E. Sorokinin artikkeliin Nykyisen maailman geopolitiikka ja Venäjä, 1995

<sup>144</sup> Juntunen 2003, s. 65-67 viitaten Tatjana Parhalinan artikkeliin 2000, Venäjän identiteetistä katso esim. Juntunen 2001, s. 9.

<sup>145</sup> Suomen rajan puolustettavuudesta huomauttaa esim. Aleksandr Dugin, katso Juntunen 2003, s. 86

<sup>146</sup> Lisää Venäjän kokemista uhkista kirjoittaa esim. Tatjana Parhalina, katso Juntunen 2003, s. 64

maiden ohella. Se luo Venäjälle pitkän aikavälin ongelman, sillä se kokee Baltian maiden kuuluvan sen etupiiriin.<sup>147</sup>

Venäjä kokee Suomen alueellisen koskemattomuuden olevan uhattuna, mikäli kolmas osapuoli haluaa hyökätä Pietariin pohjoista reittiä. Silloin reitti kulkee Suomen läpi Karjalan kannaksen kautta alueelle. Tällä uhkakuvalla on historialliset traditiot, mutta se vaikuttaa edelleen Venäjän puolustussuunnitteluun Itämeren alueella. Baltian kautta on kulkenut eteläinen hyökkäysreitti Pietariin. Sitä ovat käyttäneet erityisesti saksalaiset, joiden hyökkäysreitti toisessa maailmansodassa kulki Baltian kautta kohti Pietaria. Näin Viro lähimpänä Pietarin eteläpuoleisena valtiona muodostaa uhkan venäläisessä ajattelussa.<sup>148</sup> Perinteiset käsitykset kolmannen osapuolen mahdollisuudesta käyttää hyökkäysreittinään Suomea ja Viroa ovat kylmän sodan jälkeen tietenkin osin vanhentuneita, mutta silti Naton voimakas läsnäolo Itämerellä ei lisää Venäjän tyytyväisyyttä.

### 3.3 Suomen ja Viron historia osana jatkuvaa muutosta Itämerellä 1100-luvulta 2000-luvulle

#### 3.3.1 Kristinuskon saapumisesta Ruotsin suurvaltakauteen

Maantieteelliset nimet muuttuvat ja muovautuvat historian saatossa. Viron historiaa tutkittaessa on huomattava, että alue, joka nykyisin käsitetään Viron valtioksi, on rajautunut nykyiseen muotoonsa vasta ensimmäisen maailmansodan lopussa itsenäistymisen yhteydessä. Aina 1200-luvulla alkaneesta saksalaiskaudesta lähtien nykyisten Viron ja Latvian alueista käytettiin nimitystä Liivinmaa. Tarkennuksen vaatii myös käsite Baltia. Nykyisen Baltian ymmärretään käsittävän kolme valtiota: Viron, Latvian ja Liettuan. Kuitenkin ennen maailmansotien välistä aikaa Baltialla tarkoitettiin vain nykyisen Viron ja Latvian alueita.<sup>149</sup> Suomesta Ruotsin osana puhuttaessa on ymmärrettävä, että se rajoittui Perämereltä Suomenlahden pohjukkaan rajautuneeksi alueeksi aina 1500-luvun loppuun asti. Rajamuutokset ovat määrittäneet Suomeksi käsitettävää aluetta vuosisatojen kuluessa lukuisia kertoja. Useimmin nämä muutokset ovat tapahtuneet alueen itärajalla.<sup>150</sup>

Historiallinen lähestyminen nykyisen Viron alueeseen aloitetaan saksalaiskaudesta, joka käynnisti alueella kyläyhteisötasoa laajemman yhteiskunnallisen järjestelmän kehityksen

<sup>147</sup> Tuomi, s. 171

<sup>148</sup> Blomberg, Saanio, s. 12

<sup>149</sup> Kari Alenius: Viron, Latvian ja Liettuan historia, Jyväskylä 2000, s. 34

<sup>150</sup> Katso liite 5: Kartta Suomen rajamuutoksista 1323-1945

1200-luvulla. Saksalais-roomalaisen keisarikunnan laajentuminen Itämeren Suomenlahden eteläpuolelle mahdollistui ristiretkien seurauksena. Lisäpontta ekspansiolle antoi keisarikunnan laajentumishalu itään. Samaan aikaan Baltian alueella viikinkien vaikutus oli vähenemässä ja Kiovan Venäjäkään ei voinut ongelmiensa vuoksi kiinnittää huomiota Itämeren rannikolle.<sup>151</sup> Saksalaisten ritarikuntien avulla nykyisen Viron ja Latvian alueet liitettiin osaksi keisarikuntaa, mutta Liettuan alueella eläneet kansat saivat torjuttua hyökkäykset. Liettua lähentyikin Puolaa ja sen historia alkoi kulkea eri suuntaan kuin saksalaisvallassa olleen Liivinmaan.<sup>152</sup>

Saksalaiset kehittivät Liivinmaata ja loivat sinne yhteiskunnalliset rakenteet ajan mukaan kirkon vahvaa roolia painottaen. Tärkeänä yhteiskunnan osana oli Preussin saksalainen ritarikunta, joka ylläpiti alueen hallintoa. Itämeren rannikon kaupunkien merkitys tärkeinä kauppapaikkoina korostui Hansa-liiton myötä, jonka ansiosta Baltiasta tuli keskeinen markkina-alue idän ja lännen välisessä kaupassa.<sup>153</sup>

Laajat alueet Suomenlahden pohjoispuolella herättivät ruotsalaisten mielenkiinnon jo muutamaa vuosisataa ennen saksalaisten saapumista Liivinmaalle. Ruotsin kuningas halusi saada valvontaansa Suomen runsaat raaka-ainevaramot ja kirkko tahtoi laajentua pakanallisten suomalaisten heimojen keskuuteen.<sup>154</sup> Ensimmäiset viitteet ristiretkistä läntiseen Suomeen ovat jo 1000-luvulta.<sup>155</sup> Samaan aikaan kun katolinen kirkko teki lännestä käsin ristiretkiä, vahvistunut Novgorodin valtio teki omaa käännytystään ortodoksiseen uskontoon idässä karjalaisten heimon alueella. Lännen ja idän intressit kohtasivat Itämaaksi kutsutussa Suomessa ja aiheuttivat hävitysretkiä, jotka suuntautuivat 1200-luvun lopulla säännöllisesti vuoroin itään, vuoroin länteen.<sup>156</sup> Saksalaisten kauppiaiden välittämä Pähkinäsaaren rauha sovittiin vuonna 1323 Ruotsin ja Novgorodin välille. Rauhansopimus liitti läntisen Suomen kiistämättömäksi osaksi Ruotsia. Pähkinäsaaren rauhan mukainen rajalinja Karjalan kannaksella viitoitti itsenäisen Suomen rajaa aina toiseen maailmansotaan asti.<sup>157</sup>

Saksalais-roomalaisen keisarikunnan muodostaneen Hansa-liiton vastapainoksi skandinaaviset kuningaskunnat Tanska ja Ruotsi solmivat vuonna 1397 Kalmarin unionin.<sup>158</sup> Yli sata vuotta kestänyt liitto ei ollut ristiriidaton, sillä unionin kummallakin osapuolella oli

<sup>151</sup> Jaana Alajoki, Sari Autio, Pirkkoliisa Uusihaara: Baltian historian yleispiirteet, Tampere 1991, s. 18

<sup>152</sup> Alenius s. 9-11

<sup>153</sup> Alajoki, Autio, Uusihaara, s. 29-30

<sup>154</sup> Eino Jutikkala, Kauko Pirinen: Suomen historia, Juva 2002, s. 31-32

<sup>155</sup> Jutikkala, Pirinen, s. 32

<sup>156</sup> Jouko Vahtola: Suomen historia jääkaudesta Euroopan unioniin, Keuruu 2004, s. 35

<sup>157</sup> Jutikkala, Pirinen, s. 50-51

<sup>158</sup> Jutikkala, Pirinen, s. 67, Henrik Meinander: Suomen historia, Porvoo 2006, s. 28

omat intressinsä. Samaan aikaan eturistiriitoihin joutuivat myös Itämeren toisella puolella Puola-Liettua ja saksalainen Liivinmaa. Puola-Liettuan mielenkiinto lisääntyi pohjoisia saksalaisalueita kohtaan ja toisaalta saksalaiset halusivat saavuttaa maayhteyden Liivinmaalta etelään, emäalueilleen Preussiin. Sota syttyi vuonna 1409 päättyen saksalaisen ritarikunnan tappioon. Alueelle syntyi sotilaallis-poliittinen tyhjiö, jota Itämeren valtiot alkoivat 1500-luvun alussa tavoitella.<sup>159</sup>

Kalmarin unionin Ruotsi antoi 1400-luvun lopulla suomalaisille luvan levittäytyä Pähkinäsaaren rajan itäpuolelle, jonne merkiksi unionin mahdista rakennettiin myös uusi linnoitus, Olavinlinna.<sup>160</sup> Samaan aikaan unionin sisäiset ristiriidat kärjistyivät ja Tanska neuvotteli sopimuksen Moskovan suurruhtinaskunnan kanssa Moskovan hyökkäämisestä Suomeen syksyllä 1495. Syvälle Suomen alueelle kohdistui huomattavia hävitysretkiä eivätkä kahden rintaman sotaa pelänneet ruotsalaiset ennättäneet lyömään vihollista.<sup>161</sup> Rauhansopimus saatiin aikaan vuonna 1497 Pähkinäsaaren rauhan rajaa noudattaen. Tanskalais-ruotsalaisen Kalmarin unionin aika päättyi vuonna 1523 Kustaa Vaasan noustessa Ruotsin kuninkaaksi. Unioniajan päätyttyä suomalaisasutuksen laajeneminen Pähkinäsaaren rajan yli jatkui ja jopa yltyi. Ruotsalais-venäläisen sodan jälkeen vuonna 1557 tehty rauhansopimus viittasi jälleen Pähkinäsaaren rauhan rajalinjaan. Sodan kumpikin osapuoli ymmärsi rauhan olevan väliaikainen, kun Suomen sijasta niiden kiinnostus siirtyi Liivinmaalle.<sup>162</sup> Vuonna 1558 Moskovan suurruhtinaskunnan aloittaessa sodan saksalaista Liivinmaata vastaan se tavoitteli alueita Itämeren rannalta. Aselepo solmittiin kuitenkin jo keväällä 1559 Moskovan jouduttua mongolihyökkäysten kohteeksi. Liivinmaa turvautui sodassa hetkellisesti Tanskan apuun, mutta keskeisin merkitys oli saksalaisen ritarikunnan liittolaissopimuksella Puola-Liettuan kanssa. Näin ritarikunta pääsi Puolan kuninkaan suojeluksen, joka lopulta johti käytännössä koko vanhan Liivinmaan liittämiseen Puola-Liettuaan. Ritarikunnan viimeinen vastahyökkäysyritys uudelleen idästä hyökänneitä venäläisiä vastaan vuonna 1560 päättyi musertavaan tappioon. Liivinmaa hajosi lopullisesti kun alueiden saaliinjaolle tulivat Ruotsi, Tanska, Puola-Liettua ja Moskovan suurruhtinaskunnan Venäjä. Ruotsi sai haltuunsa Pohjois-Viron ja Hiidenmaan, Tanska Saarenmaan ja Venäjä itäiset osat Liivinmaasta. Puola-Liettua alisti valtaansa Liivinmaan muut osat.

---

<sup>159</sup> Alajoki, Autio, Murto, s. 33

<sup>160</sup> C.J. Gardberg, P.O. Welin: Suomen keskiaikaiset linnat, Keuruu 2000, s. 109

<sup>161</sup> Jutikkala, Pirinen, s. 79-80

<sup>162</sup> Seppo Zetterberg: Historian jänneväli, teoksessa Viro: Historia, kansa, kulttuuri toim. Seppo Zetterberg, Jyväskylä 1995, s. 54



Vuonna 1570 alkanut, Suomessa pitkän vihan nimellä tunnettu kaksikymmentäviisivuotinen sota Ruotsin ja Venäjän välillä kosketti ensimmäisen kerran samanaikaisesti sekä Suomen että Viron alueita. Sota päättyi maiden tekemään rauhaan Täyssinässä vuonna 1595, jolloin Venäjä luopui Viroon kohdistuneista vaatimuksistaan ja Ruotsi luovutti vastaavasti Suomenlahden pohjoispuolelta Käkisalmen läänin Venäjälle. Venäjän ja Ruotsin välinen raja vedettiin Varanginvuonoon Jäämerelle. Näin sekä Suomen alue Suomenlahdelta Jäämerelle että Viron alue tulivat liitetyiksi Ruotsin valtakuntaan.

### 3.3.2 Ruotsin suurvaltakaudesta Venäjän nousuun ja ensimmäiseen maailmansotaan

Sota Ruotsin ja Venäjän välillä jatkui vuonna 1609 kun Venäjän sisäisen heikkouden turvin Ruotsi hyökkäsi itään tavoitellen Novgorodia sekä alueita Viananmeren rannalta. Stolbovan rauhassa vuonna 1617 Ruotsi luopui kuitenkin valloittamastaan Novgorodista saaden haltuunsa Käkisalmen läänin sekä Inkerinmaan. Stolbovan rauhan jälkeen Ruotsin mielenkiinto kääntyi idästä hiljalleen kohti etelää. Ruotsi keskitti voimansa taisteluun Puola-Liettuaa vastaan. Altmarkin rauhassa vuonna 1629 se laajentui Baltiaan aina Väinäjokea myöten.<sup>163</sup> Saavutettuaan Itämeren herruuden ja samalla suurvalta-asemansa lakipisteen se sai myös merkittävän aseman lähes koko Euroopan kattaneessa Westfalenin rauhassa, joka solmittiin 30-vuotisen sodan päätteeksi vuonna 1648.<sup>164</sup> Ruotsi tavoitteli kuitenkin vielä Puolaa. Hyökättyään Puolaan vuonna 1655 se oli kuitenkin jättänyt huomioimatta Venäjän kasvavan potentiaalin. Venäjä valloittikin hyökkäyksellään vuonna 1656 Liivinmaan, Inkerinmaan ja eteni edelleen Karjalan kannaksen kautta Laatokan pohjoispuolitse Suomeen.<sup>165</sup> Rauha onnistuttiin sopimaan vuonna 1661. Siinä rajat vahvistettiin Stolbovan rauhansopimuksen mukaisiksi.<sup>166</sup>

Pohjois-Euroopassa tasapainon saavuttaminen osoittautui vaikeaksi. Vuosisadan loppuun mennessä Ruotsille alueita luovuttaneet maat olivat löytäneet toisensa. Venäjä hamusi väylää Itämerelle, Puola tavoitteli Liivinmaata ja Tanskaa ärsyttivät Ruotsin joukot sen selustassa Holsteinin alueella.<sup>167</sup> Suuri Pohjan sota alkoi vuonna 1700 Puolan hyökätessä Liivinmaalle. Puolaa seurasi Venäjä, joka hyökkäsi kohti Narvaa. Suomi säilyi sotatoimien ulkopuolella

<sup>163</sup> Alenius, s. 106

<sup>164</sup> Westfalenin rauhansopimus oli nykyaikaisessa mielessä ensimmäinen kansainvälisen järjestelmän synnyttävä, suvereenihin valtioihin perustuva sopimus, jonka tavoitteena oli myös vahvistaa rauhaa suurvaltojen välisellä tasapainojärjestelmällä. Katso lisää esim. Visuri 1997, s. 194-195 ja Hakovirta, s. 268

<sup>165</sup> Jutikkala, Pirinen, s. 157

<sup>166</sup> Vahtola, s. 128

<sup>167</sup> Jutikkala, Pirinen, s. 178-179

kunnes venäläisten joukot hyökkäsivät huonosti miehitettyyn Suomeen keväällä 1713. Tuhoisien taisteluiden jälkeen ruotsalais-suomalaisten joukkojen oli vetäydyttävä Pohjanlahden ympäri Ruotsin puolelle. Suomessa alkoi seitsemän vuotta kestänyt isoviha, joka päättyi Ruotsin ja Venäjän solmimaan Uudenkaupungin rauhaan vuonna 1721, jossa Ruotsi joutui luopumaan Liivinmaasta, Inkerinmaasta, ja osista nykyistä Kaakkois-Suomea nöyrtyen näin uudelle, nousevalle suurvallalle. Sodan aikana Suomi ja Viro toimivat jälleen monta vuotta taistelukenttinä ja olivat miehitettyinä. Nälänhätä ja rutto surmasivat arvioiden mukaan joka toisen virolaisen ja suomalaisista sota vei jopa kuudenneksen väestöstä mukaan taisteluihin eri puolille Itämeren rannikkoa.<sup>168</sup> Sodan jälkeen Viro ja Liivinmaa saivat Venäjältä autonomisen aseman osana suurvaltaa.

Ensimmäinen ehdotus Suomen itsenäisestä asemasta nousi esille jo vuonna 1742 kun keisarinna Elisabet esitti ajatuksen vapaasta ja itsenäisestä suomalaisten omasta maasta. Ajatus Suomesta puskurivaltiona kahden suurvallan välillä syntyi Ruotsin käytettyä ulkopoliittikaansa sisäpoliittisen keinottelun apuvälineenä. Se julisti sodan Venäjälle kesällä 1741. Sota päättyi välirauhaan ja ruotsalaisten antautumiseen. Rauhaa seurasi Suomessa kahden vuoden mittainen pikkuvihan aika. Rauhansopimus allekirjoitettiin Turussa elokuussa 1743 ja sen myötä Ruotsin itäinen raja siirtyi Kymijoen tasalle ja siitä Saimaan halki pohjoiseen. Vuosisadan lopun sodissa Tanskaa ja Venäjää vastaan maailmalle kävi selväksi, että entinen suurvalta-Ruotsi ei pystynyt enää lyömään nousevaa Venäjää edes siinä tilanteessa, jossa venäläiset päävoimat taistelivat etelässä Turkkiä vastaan.<sup>169</sup>

Ranskan Napoleon vaikutti osaltaan Pohjois-Euroopan tilanteeseen sotarekillään 1800-luvun alussa. Napoleonin tehtyä Tilsitissä vuonna 1807 Venäjän kanssa sopimuksen Ruotsin pakottamisesta mannersulkuun Iso-Britanniaa vastaan, Suomen alue joutui jälleen suurvaltojen pelivälineeksi. Venäjä hyökkäsi Ruotsiin 21.2.1808 ja valtasi Suomen alueen nopeasti. Ruotsalais-suomalainen armeija vetäytyi aina Oulun tasalle jättäen siviiliväestön hyökkääjän armoille. Lopulta Haminan rauhassa vuonna 1809 Ruotsi joutui luopumaan koko Suomen alueesta siten, että valtakunnan raja siirtyi kulkemaan pitkin Muonionjokea ja Tornionjokea. Seuraava vuosisata Suomessa kului Venäjän autonomisena osana. Yleisesti suomalaiset tottuivat osaansa keisarikuntana hyvin laajojen autonomisten oikeuksiensa saattamana, mutta yleiseurooppalaisen nationalismin merkit näkyivät hiljalleen myös Suomessa.

<sup>168</sup> Alenius, s. 128, Jutikkala, Pirinen, s. 184 ja Kaido Jaanson: The Baltic Sea Region in the System of European International Relations teoksessa Organizing Europe's place in World Affairs: the European Union's common foreign and security policy, Tartto 2001, toim. Andres Kasekamp, s. 84

<sup>169</sup> Jutikkala, Pirinen s. 232, 241

Ensimmäiseen maailmansotaan Pohjois-Euroopassa liittyi keskeisesti Venäjän keisarikunnan romahtaminen ja Neuvosto-Venäjän synty. Saksa oli sodassa saavuttanut hallitsevan aseman Itämerellä ja Venäjällä kansalaismielipide muuttui sodanvastaiseksi tyytymättömyydeksi. Saksa ja Venäjä tekivät erillisrauhan Brest-Litovskin sopimuksella maaliskuussa 1918. Tätä ennen helmikuun ja lokakuun vallankumoukset Venäjällä vuonna 1917 kukistivat tsaarin hallinnon ja johtivat kommunistit valtaan. Sekavan sisäisen tilanteen turvin Suomi ja Viro itsenäistyivät. Ensimmäisen maailmansodan roihutessa Euroopassa Suomi kamppaili vaikean luokkajaon kourissa, sillä edes eduskunnan 6.12.1917 antama itsenäisyysjulistus ei sanamuodoltaan tyydyttänyt kaikkia kansanosia.<sup>170</sup> Ilmassa olleet merkit kansakunnan syöksymisestä sisällissotaan kävivät toteen kun taistelut hallituksen valkoisten joukkojen ja punakaartien välillä käynnistyivät erilaisten paikallisten kahakoiden ja väkivallantekojen jälkeen.<sup>171</sup> Molemmat osapuolet saivat tukea toiminnalleen ulkomailta, valkoiset Hankoon maihinnousseilta saksalaisilta joukoilta ja punakaartilaiset Neuvosto-Venäjän kommunisteilta. Useilla eri nimillä kansallisessa historiassa tunnettu sota päättyi 16.5.1918 Helsingissä järjestettyyn hallituksen joukkojen voitonparaatiin.

Kansallismielinen ajattelu oli Virossakin saanut alkunsa jo 1800-luvulla.<sup>172</sup> Maassa toiminut vanhintenneuvosto julisti 24.2.1918 Viron itsenäiseksi. Kuitenkin jo seuraavana päivänä Saksa miehitti Tallinnan. Miehittäjän valta ei kuitenkaan kestänyt pitkään, sillä jo marraskuussa saksalaiset antoivat Viron väliaikaiselle hallitukselle toimintaluvan. Viron itsenäisen hallintojärjestelmän ja asevoimien rakentaminen alkoi kiireellä, sillä puna-armeija aloitti hyökkäyksensä saksalaismiehityksessä olleille alueille saksalaisten poistuessa Virosta. Virolaisia itsenäisyysodassa tuki sekä Englannin lähettämä laivasto-osasto Suomenlahdella että joukko suomalaisia vapaaehtoisia, joiden merkitys nuoren Viron maanpuolustustahdolle oli suuri.<sup>173</sup> Virolaisten onnistuikin pysäyttää hyökkäykset ja vastahyökkäyksiin työntää neuvostojoukot aina Narvajoelle, jonne rintamalinjat pysähtyivät. Tartossa 3.2.1920 tehdyssä rauhansopimuksessa Neuvosto-Venäjä tunnusti Viron itsenäisyyden ja valtion rajat.

---

<sup>170</sup> Jutikkala, Pirinen, s. 351-352

<sup>171</sup> Meinander, s. 152

<sup>172</sup> Alajoki, Autio, Uusihaaro, s. 64

<sup>173</sup> Zetterberg teoksessa Viro: Historia, kansa, kulttuuri toim. Seppo Zetterberg, s. 96

### 3.3.3 Itsenäiset Suomi ja Viro maailmansotien välillä

Suomi sopi rauhan Neuvosto-Venäjän kanssa Tartossa 14.10.1920. Rauhansopimus herätti kansassa tyytymättömyyttä, sillä se jätti Suomen rajojen ulkopuolelle Itä-Karjalan, jossa karjalaista kansaa asui. Suomen hallitus perusti Itä-Karjalan palauttamista varten joukon, joka keväällä 1920 lähti vapauttamaan heimokansaa valloittaen Itä-Karjalan aina Aunukseen asti. Suomalaiset kuitenkin perääntyivät neuvostojoukkojen ryhtyessä vastarintaan. Seuraavana vuonna itäkarjalaiset pyysivät sotilaallista apua itsehallinnon saamiseksi Tarton rauhansopimuksen mukaisesti Suomelta, Virolta ja Puolalta sitä kuitenkaan silloin virallisesti saamatta. Viileät suhteet itäiseen suurvaltaan eivät mahdollistaneet asian aktiivisempaa käsittelyä enää sen jälkeen kun Suomi oli esittänyt asiasta nootin sekä Neuvosto-Venäjälle että Kansainliitolle vuonna 1921.<sup>174</sup>

Suomen sisäisessä poliittisessä elämässä nuoren yhteiskunnan rakenteet alkoivat muodostua yhdistelmänä ruotsalaista sekä venäläistä perintöä saaden vaikutteita myös Saksasta. Poliittinen liikehdintä ääriivasemmalla ja –oikealla sekä 1920-luvun alun ristiriidat suomen ja ruotsin kielen asemasta värjivät vuoden 1918 sodan jälkeistä aikaa. Virossa itsenäisyyden alussa vahvistui autoritääriäinen hallintojärjestelmä muiden Baltian maiden tapaan. Voimakkaasti eurooppalaisen trendin mukaan toiminutta fasisista Vapaussoturien Keskusliittoa nousi vallankaappauksella vastustamaan Konstantin Päts, joka omien sanojensa mukaan pelasti maan diktatuurilta. Kaikki puolueet lakkautettiin ja tilalle perustettiin Isänmaan Liitto, joka hallitsi maata neuvostomiehitykseen asti.<sup>175</sup>

Nuorten valtioiden ulkopoliittikkakin etsi uomaansa. Ensimmäisen maailmansodan päättyessä Euroopan kartalle ilmestyi Saksan ja Neuvostoliiton välissä sijaitsevien kooltaan pienten maiden vyöhyke, ”cordon sanitaire”<sup>176</sup>. Nuorissa Itämeren rannikon Neuvosto-Venäjän naapurivaltioissa kehittyi ajatus niin kutsutusta reunavaltiopoliitikasta, jota erityisesti Ranska ja Iso-Britannia suosittelivat Saksan ja Neuvostoliiton välisille puskurivaltioille.<sup>177</sup> Tämä Suomen, Viron, Latvian, Liettuan ja Puolan kesken suunniteltu yhteinen politiikka koki monivaiheisten neuvottelujen jälkeen lopullisen epäonnistumisensa vuonna 1922 kun Suomen eduskunta jätti ratifioimatta valmiiksi neuvotellun sopimuksen<sup>178</sup> eikä tämän johdosta Puolakaan halunnut sitoutua pienten Baltian maiden kanssa yhteiseen politiikkaan. Liettua,

<sup>174</sup> Jutikkala, Pirinen, s. 384-385

<sup>175</sup> Toivo U. Raun: Viron historia, Keuruu 1989, s. 149-150

<sup>176</sup> Visuri 2001, s. 22, Tuomi, s. 41

<sup>177</sup> Jutikkala, Pirinen, s. 385, Alajoki, Autio, Uusihaaro, s. 81

<sup>178</sup> Jutikkala, Pirinen, s. 385, Vahtola, s. 289

jolla oli aluekiistoja Puolan kanssa, oli jo aiemmin irtisanoutunut yhteisestä reunavaltio politiikasta. Lopulta Viron kumppaniksi jäi reunavaltioista vain Latvia, jonka kanssa yhteinen puolustussopimus laadittiin vuonna 1923. Ongelmalliseksi tässä kahden maan löyhässä liitossa muodostui se, että niiden uhkakuvat olivat erilaiset. Latvia pelkäsi Saksan hyökkäystä, Viro koki suurimmaksi uhkakseen Neuvostoliiton.<sup>179</sup>

Yhteinen reunavaltio politiikka ei saanut kannatusta Suomen poliittisella kentällä. Baltian maat olivat Suomen tavoin nuoria ja lisäksi kooltaan pieniä eikä niitä koettu Neuvostoliiton rajanaapureina sijaintinsakaan vuoksi mielekkäiksi yhteistyökumppaneiksi. Vaikka virallisissa suhteissa varottiin kiinnittymästä liikaa heikkona pidettyyn eteläiseen naapuriin, tiiviimmät suhteet syntyivät Suomesta juuri Viroon.<sup>180</sup> Reunavaltio politiikkaa laajempaan esiintyi sekä Suomessa että Virossa halu yhteistyöhön Skandinavian ja Baltian maiden kesken.<sup>181</sup> Pian kuitenkin jouduttiin toteamaan, että Pohjoismailla oli hyvin erilaiset turvallisuuspoliittiset tilanteet eikä yhteistyön varaan edes Pohjoismaiden kesken voitu Suomessa luottaa.<sup>182</sup>

Nuorilla Suomella ja Virolla säilyi usko kansainväliseen yhteistyöhön Kansainliiton kautta koko maailmansotien välisen ajan voimakkaana. Kansainliiton ratkaistessa Ahvenanmaan kysymyksen Suomen eduksi oli usko kollektiiviseen turvallisuuteen vahva. Myös Viro uskoi Kansainliittoon ja se toimi aktiivisesti kansainvälisen järjestön jäsenenä<sup>183</sup>, joka nähtiin äärimmillään Neuvostoliiton vastakohtana.<sup>184</sup> Ne huomasivat kuitenkin 1930-luvulla, ettei siihen voinut luottaa Neuvostoliiton mielipiteiden jyrkentyessä. Lisäksi Saksa pysyi passiivisena Suomen toivoman yhteistyön suhteen.<sup>185</sup> Suomi ja Viro allekirjoittivatkin hyökkäämättömyyssopimukset Neuvostoliiton kanssa vuonna 1932, kun taas Saksan tarjoamaa vastaavaa sopimusta vuonna 1935 Suomi ei allekirjoittanut luottaen ulkopoliittikkansa skandinaavisen linjan uskottavuuteen kansainvälisessä arvioinnissa.<sup>186</sup> Viro allekirjoitti sopimuksen Saksan kanssa loppukesällä 1939, joskin vain kuukautta myöhemmin maan kohtalo sinetöitiin Neuvostoliiton tehdessä Saksan kanssa Molotov-Ribbentrop-hyökkäämättömyyssopimuksen.<sup>187</sup> Samaan sopimukseen haihtuivat myös viimeiset toiveet

<sup>179</sup> Alenius, s. 234, 236

<sup>180</sup> Jutikkala, Pirinen, s. 385, 386

<sup>181</sup> Raun, s. 156

<sup>182</sup> Visuri 2001, s. 22, Jutikkala, Pirinen, s. 388

<sup>183</sup> Nuoret eurooppalaiset pienvaltiot näkivät Kansainliiton tärkeänä, koska se lisäsi valtioiden välistä tasa-arvoa muodostaen yhteistyöfoorumia, johon myös pienvaltiot pääsivät osallistumaan. Kansainliitto teki pienvaltioista näkyvämpiä toimijoita kansainvälisessä järjestelmässä. Katso esim. Rothstein, s. 224

<sup>184</sup> Jutikkala, Pirinen, s. 386

<sup>185</sup> Lisää Venäjän ja Saksan intresseistä Itämerellä 1930-luvulla, katso esim. Vital 1971, s. 103

<sup>186</sup> Max Jakobson: Väkivallan vuodet, Keuruu 1999, s. 227-228

<sup>187</sup> Vital, s. 104

Suomen ja Saksan välisestä yhteistyöstä. Sopimuksen salainen lisäpöytäkirja määritteli Saksalle ja Neuvostoliitolle etupiirit. Suomen, Viron, Latvian sekä myöhemmin myös Liettuan, Puolan itäosien sekä osan Bessarabiaa, joka on osa Romaniaa, kohtaloksi määräytyi kuuluminen Neuvostoliiton etupiiriin, Saksan etupiiriin liitettiin aluksi Liettua sekä läntiset osat Puolasta.<sup>188</sup>

### 3.3.4 Suomi ja Viro toisesta maailmansodasta uuteen maailmanjärjestykseen

Neuvostoliitto esitti Suomelle lokakuussa 1939 aluevaatimuksia. Tavoitteena oli estää mahdollinen Saksan hyökkäys Suomen kautta Neuvostoliittoon. Suomen hallitus ei kuitenkaan suostunut myöntävyisyyksille Tšekkoslovakian tapahtumat nähtyään<sup>189</sup> vaan tinkimättä kieltäytyi alueluovutuksista. Syksyn aikana toteutetulla liikekannallepanolla estettiin Neuvostoliiton yllätyshyökkäys.<sup>190</sup> Karjalan kannaksella Mainilan kylässä ammutut laukaukset, jotka Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen on virallisessa historiankirjoituksessakin oikaistu neuvostojoukkojen ampumiksi, mutta joita Neuvostoliitto välittömästi tapahtuman jälkeen syytti Suomen provokaatioksi, antoivat muodollisen syyn neuvostojoukoille hyökätä Suomeen 30.11.1939.<sup>191</sup>

Talvisodaksi nimetty sota sai aikaan kansainvälisen myötätunnon ryöpyn Suomea kohtaan, mutta konkreettinen apu Neuvostoliittoa vastaan jäi vähäiseksi. Suomen joukoissa toisen maailmansodan aikana taisteli tosin vapaaehtoisia ruotsalaisia ja virolaisia. Kansainvälisen yhteisön voimakkaammaksi eleeksi jäi Neuvostoliiton erottaminen Kansainliitosta.<sup>192</sup> Suomalaisten periksiantamaton taistelu neuvostojoukkoja vastaan tuotti tuloksen suomalaisten onnistuttua pysäyttämään hyökkäykset. Rauhansopimus Moskovassa allekirjoitettiin 13.3.1940 ankarin ehdoin: Suomen itäraja siirrettiin suunnilleen vuoden 1721 Uudenkaupungin rauhansopimuksen rajalinjaa noudattavaksi. Lisäksi Suomi joutui luovuttamaan Hankoniemen Neuvostoliiton tukikohdaksi ja asuttamaan uudelleen luovutetuilta alueilta muuttaneet kansalaiset, jotka muodostivat 11 % koko väestöstä.

Neuvostoliitto esitti myös Virolle vaatimuksia ennen toisen maailmansodan syttymistä. Se halusi allekirjoittaa Viron kanssa avunantosopimuksen, jonka mukaan se sai perustaa Viroon

<sup>188</sup> Jakobson 1999, s. 272

<sup>189</sup> Osmo Apunen: *Murrosaikojen maailmanpolitiikka*, Tampere 2004, s. 174-176

<sup>190</sup> Jutikkala, Pirinen, s. 391-392

<sup>191</sup> Kattava esitys talvisodasta esim. Jari Leskinen, Antti Juutilainen: *Talvisodan pikkujättiläinen*. Werner Söderström Osakeyhtiö, Porvoo 2006.

<sup>192</sup> Jakobson 1999, s. 298

tukikohtiaan ja tuoda alueelle joukkojaan. Viro suostui esitykseen katsottuaan olevansa puolustuskyvytön Neuvostoliittoa vastaan. Käytännössä Neuvostoliitto miehitti maan sotilaallisesti kun yli virolaisten armeijan miesvahvuuden olleet neuvostojoukot vyöryivät maahan. Viron politiikka sidottiin näin Neuvostoliiton tavoitteisiin. Se äänesti muun muassa tyhjää Kansainliiton äänestäessä Neuvostoliiton erottamisesta Suomeen kohdistuneen hyökkäyksen vuoksi. Viro antoi myös Neuvostoliiton käyttää alueellaan sijaitsevia lentokenttiä Suomen pommituslentoihin.<sup>193</sup>

Neuvostoliitto lisäsi poliittista painostustaan Baltiassa ja ylitti kysymättä avunantosopimusten määrittämät joukkovahvuudet. Sen onnistui provokaatioiden avulla syöstä Baltian maiden hallitukset vallasta ja nostaa uudet sille ystävällismieliset hallitukset valtaan kesäkuussa 1940. Heinäkuussa Virossa muiden Baltian maiden tapaan järjestettiin perustuslain vastaisesti parlamenttivaalit, joissa yli 90 % äänioikeutetuista kävi äänestämässä ja yli 90 % annetuista äänistä meni kommunisteille. Äänestystulos oli etukäteen päätetty eikä se kuvannut virolaisten tahtoa. Uusi parlamentti anoi välittömästi Neuvostoliiton jäsenyyttä ja Viro liitettiin Neuvostoliittoon.<sup>194</sup>

Suomi etsi talvisodan jälkeen kuumeisesti liittolaisia. Norjan, Ruotsin ja Suomen kesken kaavailtiin kolmikantaista yhteistyötä rauhan säilyttämiseksi Skandinaviassa, mutta Saksan miehitettyä Norjan ja Neuvostoliiton esittäessä epäilyksensä Suomen ja Ruotsin välisestä liitosta Suomi huomasi olevansa edelleen eristettynä Itämeren pohjoisrannalla. Katseet kääntyivät Saksaan, josta jo talvisodan aikana oli tullut merkkejä kiinnostuksesta Suomea kohtaan.<sup>195</sup> Neuvottelut etenivät kauttakulkusopimukseksi ja edelleen sotilaalliseksi yhteistyöksi, jossa Suomen puolustuksesta vastasivat saksalaiset joukot Oulujoen tasalta pohjoiseen. Suomi tuli sidotuksi suursotaan viimeistään tässä vaiheessa, vaikka suomalaisten omien tulkintojen mukaan jatkosodassa oli kyseessä erillissodasta Neuvostoliittoa vastaan.<sup>196</sup>

Saksan aloittaessa operaatio Barbarossan 22.6.1941 se hyökkäsi kohti Neuvostoliittoa myös Suomesta.<sup>197</sup> Nopeasti suomalaiset joukot saksalaisten rinnalla etenivät Itä-Karjalaan asti,

<sup>193</sup> Alenius, s. 238 ja Alajoki, Autio, Uusihaaro, s. 96

<sup>194</sup> Zetterberg teoksessa Viro: Historia, kansa, kulttuuri toim. Seppo Zetterberg, s. 125-126, Alenius, s. 239, Boris Meissner: The Occupation of the Baltic states from a Present-Day Perspective teoksessa The Baltic states at Historical Crossroads, toim. Tālavš Jundzis, Riika 1998, s. 480

<sup>195</sup> Jakobson 1999, s. 312-313 ja Jari Leskinen, Antti Juutilainen: Jatkosodan pikkujättiläinen, Porvoo 2005, s. 18-19

<sup>196</sup> Jutikkala, Pirinen, s. 403-404

<sup>197</sup> Suomen jatkosota Neuvostoliittoa vastaan alkoi 25.6.1941

jonne rintamalinja pysähtyikin liki kolmeksi vuodeksi.<sup>198</sup> Etelämmässä saksalaiset hyökkäsivät Baltiaan ja saivat haltuunsa myös koko Viron heinäkuun loppuun mennessä. Hyökkäykseen liittyi kansannousu kommunisteja vastaan ja vaikka uusi miehittäjä oli monella tavoin yhtä pelottava kuin vanhakin, uskalsivat virolaiset odottaa Saksalta jopa sodanjälkeistä autonomista asemaa. Saksalla oli tosin erilaiset suunnitelmat Viron, Latvian ja Liettuan varalle, sillä sen tarkoituksena oli 25 vuoden aikana saksalaistaa alueen väestö ja liittää alue tiiviiksi osaksi Suur-Saksaa.<sup>199</sup>

Neuvostoliiton suurhyökkäys Suomessa alkoi 9.6.1944. Suomalaisten onnistui pysäyttää neuvostojoukot Karjalan kannakselle. Neuvostoliiton vaadittua ehdotonta antautumista saksalaiset ilmoittivat, ettei Suomi saa irtautua sodasta. Presidentti Ryti tekikin henkilökohtaisen sitoumuksen Hitlerin kanssa siitä, ettei Suomi hänen johdollaan irtaannu sodasta ilman Saksan lupaa.<sup>200</sup> Rytin erottua ja Mannerheimin noustessa hänen tilalleen edellytykset rauhan tekemiseksi olivat valmiit. Rauha allekirjoitettiin virallisesti 19.9.1944 Moskovassa, ankarat rauhanehdot määräisivät Suomen talvisodan aikaisten alueluovutusten lisäksi luopumaan Petsamon alueesta sekä luovuttamaan Porkkalan määrääjäksi Neuvostoliiton tukikohdaksi. Lisäksi Neuvostoliitto määräsi Suomelle suuret sotakorvaukset ja vaati Suomea ajamaan saksalaisjoukot pois Suomesta.

Suomeen saapunut liittoutuneiden valvontakomissio, jota Neuvostoliitto käytännössä johti, vaati suomalaisilta kuitenkin aktiivista toimintaa saksalaisten karkottamiseksi.<sup>201</sup> Neuvostoliiton tahdosta syttyi Lapin sota, joka jätti jälkeensä pahoin poltetun ja miinoitetun Lapin päättyen keväällä 1945. Suomenlahden eteläpuolella toinen maailmansota päättyi, kun neuvostojoukot aloittivat loppukesällä 1944 hyökkäyksen Baltiaan.<sup>202</sup> Maat liitettiin toistamiseen osaksi Neuvostoliittoa. Tämä liitos kesti aina kylmän sodan päättymiseen asti.

Toisen maailmansodan päättyessä tapahtui ensimmäisen maailmansodan loppuun verrattuna käänteinen asia: itsenäisten valtioiden määrä väheni. Baltian maista ja itäisen Euroopan valtioista tehtiin Neuvostoliiton osia tai satelliittivaltioita, joissa politiikka myötäili Neuvostoliiton tahtoa. Eurooppa jakaantui voimakkaasti kahtia: läntiseen Eurooppaan, johon kuuluivat voittajavaltioiden lisäksi Saksan miehittämät valtiot ja puolueettomat maat sekä

---

<sup>198</sup> Leskinen, Juutilainen 2005, s. 341. Kattava esitys jatkosodan tapahtumista: Jari Leskinen, Antti Juutilainen: Jatkosodan pikkujättiläinen, Porvoo 2005.

<sup>199</sup> Alenius, s. 243-244

<sup>200</sup> Jakobson 1999, s. 350-351

<sup>201</sup> Jutikkala, Pirinen, s. 409-410

<sup>202</sup> Raun, s. 200



itäiseen Eurooppaan, johon kuuluivat Neuvostoliiton lisäksi edellä mainitut satelliitit ja Itä-Saksa.

Virossa neuvostoaikaa seurasivat virolaisen väestön pakkosiirrot, joissa yli 80 000 virolaista kuljetettiin eri puolille valtakuntaa. Toisensuuntainen massamuutto vaikutti väestörakenteeseen siten, että 1980-luvun lopulla virolaista kantaväestöä oli enää reilut 60 % alueen väestöstä.<sup>203</sup> Virolainen yhteiskuntajärjestys muutettiin neuvostomallin mukaiseksi ja maan elämä muuttui vuosikymmenten aikana kaikilla osa-alueillaan itsenäisyyden aikaisesta. Kun Suomi ja Viro olivat ennen toista maailmansotaa varsin samankaltaiset valtiot, oli niiden ero monella indikaattorilla mitattuna 1980-luvun lopulla huomattava. 1980-luvun puolivälin jälkeen alkanut neuvostojärjestelmän uudistaminen johti poliittisten ja ympäristöliikkeiden syntyyn. Tapahtui kansallinen herääminen, joskin virolaisten elämässä itsenäisyyden ajan kansalliset ilmentymät juhlineen, tapoineen ja kansallisine tunnusmerkkeineen elivät vahvasti neuvostoajanakin järjestelmän rakentaman kuoren alla<sup>204</sup>. Vaatimukset historian valheiden ja vääryyksien tunnustamisesta ja korjaamisesta voimistuivat. Vuonna 1988 jolloin Viroon perustettiin muiden Baltian maiden tapaan kansanrintamajärjestö Rahvarinne. Se korosti itsenäisyyden symbolien esilletuomista ja antoi suvereeniusjulistuksen, jota länsimaat eivät kuitenkaan tunnustaneet. Neuvostoliitto yritti saada Baltian maita järjestykseen väkivaltaisilla provokaatioilla, mutta länsimaiden vaadittua Neuvostoliitolta väkivallan lopettamista, julistautuivat maat yksi toisensa perään itsenäisiksi, Viro 20.8.1991 saaden ulkovaltojen lisäksi myös Neuvostoliiton tunnustuksen itsenäisyydelleen.<sup>205</sup> Itsenäistymisensä jälkeen Viro pyrki liittymään länsimaisiin järjestelmiin. Se hyväksyttiin ensin syksyllä 1991 Yhdistyneiden Kansakuntien, ja vuonna 2004 myös Euroopan unionin ja Naton jäseneksi.

Suomeen Moskovan rauhansopimuksen jälkeen saapunut valvontakomissio ei ollut ainoa syy, miksi sodan jälkeisiä vuosia on Suomen historiassa kutsuttu vaaran vuosiksi. Kommunistien vaikutus politiikassa oli suuri ja siitä juontunut pelko Suomen liukumisesta Neuvostoliiton syliin aiheellinen. Suomi muuttuikin puskurivaltioksi Neuvostoliiton etupiiriin kuuluvaksi.<sup>206</sup> Suomen kieltäytyminen Yhdysvaltain tarjoamasta taloudellisesta Marshall-avusta ja Neuvostoliiton kanssa solmittu YYA-sopimus vahvistivat tätä näkemystä. YYA-sopimuksen

<sup>203</sup> Alenius, s. 252, 268, katso myös Raun: s. 225-227 ja 251-253

<sup>204</sup> Virolaisesta ”epävirallisesta kulttuurista”, katso esim. Alenius, s. 272-276 sekä Kari Immola, Tapio Onnela (toim.): Suomi ja Viro – yhdessä ja erikseen, Turun yliopisto, historian laitos, julkaisuja 44.

<sup>205</sup> Zetterberg teoksessa Viro: Historia, kansa, kulttuuri toim. Seppo Zetterberg, Jyväskylä 1995, s. 145

<sup>206</sup> Efraim Karsh: Geographical Determinism; Finnish Neutrality Revised. Cooperation and conflict No. 1/1986, s. 43

avunanto-artiklan mukaan Suomen tuli antaa tukensa Neuvostoliitolle tämän joutuessa toisen valtion, käytännössä Saksan<sup>207</sup>, uhkaamaksi.

Suomi hyväksyttiin YK:n jäseneksi vuonna 1955 ja samana vuonna se liittyi Pohjoismaiden Neuvostoon. Neuvostoliitto palautti Porkkalanniemen Suomelle tammikuussa 1956.<sup>208</sup> Näiden merkittävien muutosten myötä puolueettomuuspolitiikan harjoittamisesta tuli eräs Suomen turvallisuuspolitiikan keskeisistä opeista.<sup>209</sup> Sitä vahvisti myös Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökokouksen järjestäminen Helsingissä kesällä 1975. Pariisin rauhansopimuksen määräämien sotakorvauksien maksaminen kehitti Suomen teollisuutta ja edelleen taloudellista asemaa. Kylmän sodan päättyessä Suomi olikin yhteiskunnallisesti valmis ja halukas liittymään tiiviimmin länsimaisiin rakenteisiin, joihin se sitoutui todettuaan sekä Pariisin rauhansopimuksen ehtojen että YYA-sopimuksen rauenneen kylmän sodan jälkeisen kansainvälisen järjestelmän murroksen seurauksena. Suomi liittyikin Euroopan talousalueeseen vuonna 1993, Euroopan unioniin vuonna 1995 ja sen rahaliitto EMU:n vuonna 1998.

Kylmän sodan päättyminen aloitti uusimman maailmanjärjestyksen rakentumisen. Länsivaltojen muodostama puolustusliitto Nato menetti luonnollisen vastustajansa Neuvostoliiton johtaman Varsovan liiton hajotessa. Saksojen yhdistyminen sekä Itä-Euroopan ja Baltian valtioiden itsenäistyminen muokkasivat koko Euroopan kartan uudelleen. Samalla Itämeren alueen voimatekijät muuttuivat: Venäjä joutui perääntymään Suomenlahden pohjukkaan ja toisaalta jäi puristuksiin Kaliningradin oblastiin. Eurooppalainen integraatio on korostunut, mutta se ei ole poistanut alueen orastavia jännitteitä, jotka muodostuvat aluetta hamuavien suurvaltojen välille.

### 3.3.5 Historia – peili tulevaisuuteen

Historia on näyttänyt tasapainon löytymisen Itämerellä osoittautuneen hankalaksi. Itämeren rannikkoseudut ovat kautta vuosisatojen olleet suurvaltojen kiinnostuksen kohteena. Alueellista hegemoniaa ovat vuoroin ylläpitäneet tai siihen pyrkineet niin Ruotsi, Puola kuin Saksa ja Venäjäkin eri muodoissaan. Valtioiden tekemien sopimusten kautta Itämerellä on nähty myös englantilaisia ja tanskalaisia joukkoja valvomassa omia ja liittolaistensa etuja.

<sup>207</sup> FINLEX ® - Valtiosopimukset: 17/1948: <http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1948/19480017>, viitattu 21.2.2007 ja Max Jakobson: Pelon ja toivon aika, 20. vuosisadan tilinpäätös. II, Keuruu 2001, s. 354-356

<sup>208</sup> Jakobson 2001, s. 190-191

<sup>209</sup> Urho Kekkonen: Tamminiemi, Espoo 1980, s. 13-14

Viimeisten vuosisatojen aikana yhä laajempi joukko valtioita on tunnustanut kiinnostuneensa Itämerestä, Napoleonin Ranskasta ja Yhdysvalloista alkaen.

Itämeren herruus nähdään eurooppalaisessa mittakaavassakin merkittävänä saavutuksena, sillä meri johtaa aivan Keski-Euroopan sydänmaille Venäjän ja Pohjolan raaka-aineiden ja väestökeskittymien liepeiltä. Sen vuoksi herruuden saavuttamisen edellytyksenä ovat poikkeuksetta olleet sodat, eikä alueen saattaminen yhdenkään valtion hallintaan ole koskaan onnistunut rauhanomaisesti.<sup>210</sup> Valtioiden tavoitteena on ollut erityisesti rannikkoalueiden valloittaminen. Rannikoiden merkitys on korostunut sisämaan hallinnan kustannuksella jopa siinä määrin, että se on aiheuttanut vaikeuksia alueen puolustukselle valloitetuilla kapeilla rannikkokaistaleilla.<sup>211</sup>

Suomen ja Viron roolina muiden Itämeren pienvaltioiden tapaan on pidetty puskurivaltiona toimimista. Ensimmäinen esitys Suomesta neutraalina ”ei-kenenkään” (suurvaltahallitsijan) maana tuli julki jo 1700-luvulla. Itämeren itäisten rannikkovaltioiden joutuminen suurvaltojen hyökkäämättömyyssopimusten ristituleen ennen toista maailmansotaa on myös merkinä tästä suurvaltojen toivomasta neutraalista asenteesta. Kuitenkin niiden kohtaloksi on maailmanpolitiikan murroskohdissa ollut joutuminen poikkeuksetta suurvallan etupiiriin. Etupiiriin pääseminen ei ole pienvaltioilta edellyttänyt niiden omaa päätöstä tai edes tahtoa, ratkaisut on tehty suurvaltojen puolesta. Sama on pätenyt niiden rooliin myös suurvaltojen osana.

Historiallisesti tarkasteltuna Suomen ja Viron sijainti on ollut idän ja lännen kulttuurialueiden risteyskohdassa. Molempien maiden pääuskonto, protestanttinen luterilaisuus, erottaa ne Venäjän ortodokseista ja sitoo läntisiin kulttuureihin. Kuitenkin molemmissa maissa esiintyy itäisen vaikutuksen vuoksi myös ortodoksista uskontoa harjoittavaa väestöä. Osaltaan uskonnosta rakentuva kansallinen kulttuuri, joka vaikuttaa merkittävästi myös yhteiskuntaan arvoineen, onkin kansaa voimakkaasti leimaava piirre. Toinen huomattava kansallisuutta korostava ja kulttuuria rakentava seikka on kieli, joka mielenkiintoisesti sitoo Suomen ja Viron toisiinsa. Suomen ja viron kielet eroavat sekä lausunnaltaan että kirjoitusmerkeiltään venäjältä. Ne eivät myöskään ole sukua läntisen Euroopan kielille. Ne kuuluvat kumpikin samaan suomalais-ugrilaiseen kieliperheeseen ja melko läheisen kielisukulaisuuden mahdollistama kohtalaisen helppo toisen kielen ymmärtäminen on aikaansaanut aatteen

---

<sup>210</sup> Baltian alueella vuosina 1198-1945 on jokaista sotavuotta kohden ollut 4,4 vuoden rauhanjakso, sotia on siis yhteensä käyty 173 vuotta, toteaa Erkki Nordberg viitaten latvialaisen professori Heinrich Strodsin laskemaan teoreettiseen keskiarvoon teoksessaan *Baltia: Strateginen perusselvitys*, Helsinki 1993, s. 4.

<sup>211</sup> Jutikkala, Pirinen, s. 149, 178

suomalais-virolaisesta heimoveljeydestä. Heimoaate on vaikuttanut molemmissa maissa jo ennen maiden itsenäistymistä ja linkittänyt ne usein ”kohtaloltaan” yhteen.<sup>212</sup> Jos kiteytetään, että uskonto, kulttuuri ja kieli määrittävät kansaa, voidaan todeta, että suomalaisilla ja virolaisilla on ollut enemmän luontaista vetoa länteen kuin itään.<sup>213</sup> Itsenäisinä maina niiden katse on kääntynyt aina Venäjän sijasta Eurooppaan. Kansallisen kulttuurin ja suuntautuneisuuden johdosta voidaan Suomi ja Viro valtioina ja niiden asukkaat kansoina määrittää idän ja lännen välissä sijaitseviksi.

Idän ja lännen raja on kulkenut Itämerellä Suomen ja Viron itärajaa pitkin etelään halki Baltian. Ajankohdasta riippuen tuo raja on muuttanut muotoaan ja maiden sijainti kansainvälisesti tarkasteltuna on vaihdellut. Välillä raja on piirtynyt siten, että Suomen ja Viron on katsottu kuuluvan itään, välillä länteen, mutta harvoin ei kumpaankaan – paitsi korkeintaan niiden itsensä mielestä. Suomen itärajaa on siirretty yhdeksän kertaa Pähkinäsaaren rauhan jälkeen – useammin kuin kerran sadassa vuodessa. Viron raja on piirtynyt niin ikään monella eri tavalla. Suomenlahden pohjoispuolella itäraja on kulkenut pääsääntöisesti Laatokan ja Saimaan välistä, eteläpuolella Narvajoen, Peipsi- ja Pihkovajärvien seudulla.

Pienet maat ovat joutuneet puolustautumaan rajamaina itseään vuoroin idästä, vuoroin lännestä tulevaa uhkaa vastaan. Erityisesti Viron kohtalona on ollut joutuminen puolustautumaan moneen suuntaan. Sitä vastaan on hyökätty kaikista ilmansuunnista, Suomi on taistellut ainoastaan idästä tulevaa hyökkääjää vastaan, jos lyhyttä tanskalaismiehityksen kautta 1500-luvun alussa<sup>214</sup> ja saksalaisia vastaan määrättyä karkoitussotaa toisen maailmansodan päätteeksi ei näihin lasketa. Historian näkökulmasta alueen sodissa on tapahtunut usein ennalta-arvaamattomia käännteitä, jotka ovat nostaneet voittoon alun perin tappiolla olleen tai määrällisesti heikomman osapuolen.<sup>215</sup> Myös alueen hallinnassa on tapahtunut mielenkiintoisia, paljon keskustelua herättäneitä historiallisia käännekohtia, joista Kustaa II Aadolfin hyvistä lähtöasetelmistä alueellisesti vaatimaton tulos rauhanneuvotteluissa vuonna 1617 Venäjää vastaan ja toisaalta Baltian maiden päätös myöntävyäisyyslinjan noudattamisesta Neuvostoliiton vaatimuksia vastaan ennen toista

---

<sup>212</sup> Katso esim. Sirje Olesk, Marko Lehti ja Kari Alenius teoksessa *Suomi ja Viro – yhdessä ja erikseen*, toim. Kari Immonen ja Tapio Onnela, Turun yliopisto, historian laitos, julkaisuja 44, s. 76-113, 139-147, myöhemmistä ajoista myös Zetterberg teoksessa *Viro: Historia, kansa, kulttuuri* toim. Seppo Zetterberg, Jyväskylä 1995, s. 121, 126 ja Alenius, s. 297

<sup>213</sup> Kekkonen, s. 107

<sup>214</sup> Jutikkala, Pirinen, s. 82-84

<sup>215</sup> Esimerkkeinä Narvan taistelu vuonna 1700, Viron vapaussota vuonna 1919 ja Suomen talvisota vuosina 1939-1940, katso lisää esim. Alenius 2000 sekä Jutikkala, Pirinen 2002

maailmansotaa ovat esimerkkejä. Varsin yllättävästi ja nopealla tahdilla tapahtui myös koko Itämeren alueeseen vaikuttanut Neuvostoliiton romahtaminen 1990-luvun alussa.<sup>216</sup>

Paitsi yksittäisten valtioiden, myös liittojen ja unioneiden intressit ovat kohdanneet Itämerellä. Hansaliitto ja Kalmarin unioni, Nato ja Varsovan Liitto ovat näistä tunnetuimpia esimerkkejä. Ne ovat kiinnostuksellaan aluetta kohtaan keskittäneet Itämeren alueelle myös enemmän potentiaalista voimaa ja vaikutusvaltaa. Tällä hetkellä Itämeren herruuden saavuttaneen Naton kaukaisimmat jäsenet ovat toiselta puolen Eurooppaa ja jopa Pohjois-Amerikasta.<sup>217</sup>

Suomelle ja Virolle sijainti suurvaltojen reuna-alueilla ja itsenäisyyden aikana idän ja lännen välissä on merkinnyt maille säännöllisesti tapahtuvaa sotatoimista johtuvaa yhteiskunnan rakenteiden elvyttämistä. Maat ovat joutuneet lukuisia kertoja taistelualueiksi, eikä hyökkääjä ole aina kohdellut maiden kansoja kunnioittaen. Suomen historiassa isoviha ja pikkuviha<sup>218</sup>, Viron historiasta esimerkiksi suuri Pohjan sota sekä toisen maailmansodan aika<sup>219</sup> ovat esimerkkejä ajanjaksoista miehittäjän alaisuudessa.

Suomen ja Viron asema idän ja lännen välissä on merkinnyt maille historiansa aikana kuulumista moneen eri valtioon. Niiden itsenäinen historia on varsin lyhyt, jos sitä verrataan koko Itämeren alueen suurvaltakamppailun ajanjaksoon, jonka voidaan nähdä alkavan jo lähes tuhat vuotta sitten ortodoksien ja katolisten valloitusretkistä. Maiden ja niiden alueiden, jossa ne maantieteellisesti sijaitsevat, rooli on ollut etuvartioasemana toimiminen vuoroin idästä länteen, vuoroin lännestä itään. Erityisen paljon niiden asemaan on vaikuttanut 1700-luvulta alkaen Suomenlahden pohjukan Pietari, jota idän suurvalta on halunnut vuosisatojen saatossa suojata.<sup>220</sup>

### 3.4 Suomen ja Viron kansainvälinen asema

Suomen ja Viron asemaa kansainvälisen järjestelmän toimijoina voidaan valottaa Jeanne A. K. Heyn koostaman kymmenkohtaisen listan perusteella.<sup>221</sup> Lista on muodostettu eri

<sup>216</sup> Pekka Visuri: Suomi kylmässä sodassa, Keuruu 2006, s. 292, 294

<sup>217</sup> Vaikka Naton intressit Itämerellä eivät ole kylmän sodan ajan kaltaiset, on se silti 2000-luvun alun laajenemisensa myötä tärkein sotilaallinen tekijä alueella. Myös Venäjä tunnustaa sen ja on sekä passiivisesti vastustanut Naton laajenemista että ilmaissut epäsuorasti kaipaavansa aikaa, jolloin Itämeri oli Neuvostoliiton hallinnassa ollut ”rauhan meri”, katso esim. Juntunen 2003, s. 106

<sup>218</sup> Katso esim. Jutikkala, Pirinen, s. 108-109 ja 207

<sup>219</sup> Katso esim. Raun s. 50-51, 193, 199 ja 207-208

<sup>220</sup> Tuomi, s. 22, Juntunen 2003, s. 104

<sup>221</sup> Hey, s. 5

tutkijoiden näkemyksistä siitä, millaista ulkopoliittikkaa pienet valtiot harjoittavat. Hey huomauttaa kuitenkin, että ollakseen yleisesti käyttökelpoinen, lista on liian pitkä ja toisaalta ristiriitainen: lista väittää esimerkiksi, että pienvaltioilla on tarve liittoutua suurvaltojen kanssa, mutta toisaalta se huomauttaa, että ne valitsevat turvallisuuspoliittiseksi ratkaisukseksi liittoutumattomuuden.<sup>222</sup> Tutkimuksen kohdemaiden näkökulmasta lista antaa kuitenkin kattavuutta. Maiden turvallisuuspoliittiset ratkaisut, joita myöhemmin tutkimuksessa käsitellään, nivoutuvat mielenkiintoisesti listan kohtiin ja muodostavat pohjan maiden tekemien turvallisuuspoliittisten ratkaisujen tutkimiselle pienvaltioteorian näkökulmasta. Koska puuttamalla pikkutarkkoihin yksityiskohtiin Suomen ja Viron toiminnasta kansainvälisessä järjestelmässä ei voida saavuttaa kokonaiskuvaa niiden harjoittamasta politiikasta, nostetaan kussakin kohdassa esille esimerkkejä ja keskeisimpiä piirteitä, joiden perusteella maiden pienvaltiokategoriaan soveltuvuutta käsitellään.

Ensimmäinen Heyn listan kohdista kiinnittää huomion pienvaltioiden vähäiseen osallistumiseen maailmanpolitiikan kysymyksiin. Tämä pitää paikkansa sekä Suomen että Viron kohdalla, mikäli niiden aktiivisuutta verrataan esimerkiksi Yhdysvaltojen, Venäjän tai edes Iso-Britannian, Saksan ja Ranskan aktiivisuuteen. Toisaalta Suomen ja Viro ovat Euroopan unionin jäseniä ja Viro lisäksi Naton jäsen. Ne sitoutuvat järjestöjen päätöksiin jotka koskettavat säännöllisesti myös omaa maanosaa laajempia alueita. Ne korostavat kansainvälistä vastuutaan<sup>223</sup>, jota voidaan pitää pienvaltioille tyypillisenä piirteenä. Koska ne eivät kykene muuttamaan kansainvälistä järjestelmää aktiivisella politiikalla, ne pyrkivät vaikuttamaan siihen hallitusti ja vastuuntuntoisesti.

Maailmanpolitiikan keskeiset kysymykset ovat 2000-luvulla Lähi-idän, Arabian niemimaan ja Lounais-Aasian alueilla. Suomen ja Viron intressit eivät ole näille alueille kohdistuneet, mikäli ei oteta huomioon vähäisiä määriä Naton ja YK:n rauhanturvaajia, jotka erilaisissa operaatioissa alueella toimivat. Aktiivisin toimija alueella onkin Yhdysvallat, joka yrittää saavuttaa jalansijan alueilta. Muiden suurvaltojen tapaan Yhdysvaltojen intresseissä on alueita eri puolilta maailmaa, jonka vuoksi sen aktiivisuus ja läsnäolo eri maanosissa on jatkuvaa.

Suomi ja Viro eivät kokonsa vuoksi kykene samanlaiseen maailmanpolitiikan aktiivisuuteen, jota johtava suurvalta Yhdysvallat harjoittaa. Maat eivät myöskään toimillaan yllä unionin aktiivisimpien maiden, tärkeimpänä Yhdysvaltain liittolainen Iso-Britannia, tasolle. Toisaalta

<sup>222</sup> Hey, s. 6

<sup>223</sup> Toomas Hendrik Ilves: EU Enlargement and Estonia's Identity on the International Stage teoksessa *Organizing Europe's place in World Affairs: the European Union's common foreign and security policy*, Tartto 2001, toim. Andres Kasekamp, s. 58 ja Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004, s. 18

monen maailmanpolitiikassa aktiivisen valtion historiasta löytyy suurvalta-asema, joka vaikuttaa sen toimintaan edelleen.<sup>224</sup> Suomen harjoittama politiikka ei ole ollut historiassakaan maailmanpolitiikan kysymysten suhteen aktiivista. Kylmän sodan aikana ulkopoliittisia kysymyksiä hoitaessa Suomen tuli huomioida itäinen naapurinsa, jonka hyvien suhteiden säilyminen velvoitti Suomen passiivisuuteen.<sup>225</sup> Euroopan unionin aikana Suomi on pitänyt etunaan toimia solidaarisena jäsenenä. Suomen ja Viron aktiivisuudesta maailmanpolitiikassa voidaan siis kiistatta todeta, etteivät ne ole liiemmin osallistuneet maailmanpolitiikan kysymyksiin.

Maailmanpolitiikan sijaan maiden politiikalle on ollut tyypillistä niiden kiinnostuksen keskittyminen rajatuille kansainvälisen politiikan osa-alueille. Historiallisena esimerkkinä Suomen osalta voidaan pitää 1960-1970-lukujen ydinaseettoman Pohjolan politiikkaa, jonka puolestapuhujana presidentti Kekkonen oli.<sup>226</sup> Tähän ydinaseettomuuteen liittyi maailmanpolitiikan jännite, joka kylmän sodan idän ja lännen välille muodostui. Suomelle ydinaseeton Pohjola tarkoitti myös lujittuvaa ja kansainvälisesti tunnustettua neutraalia asemaa, ja oli sen vuoksi tärkeä kysymys.<sup>227</sup> Uuden vuosituhannen alussa Suomen kansainvälisen politiikan polttopisteessä ovat olleet globalisoitumiseen liittyvät riskit, joiden esilletuomiseen Suomi on yrittänyt keskittyä: näihin sisältyvät niin kriisinhallinta, ilmastonmuutos, maailmankauppa kuin ihmisoikeudet. Virossa huomio on keskittynyt jälleenitsenäistymisen jälkeen yhteiskunnallisen järjestelmän rakentamiseen ja sen liittämiseen kansainvälisiin rakenteisiin. Samalla sen ongelmalliset naapurisuhteet Venäjään ovat nousseet usein esille: Venäjän suhtautuminen Viron jäsenyyteen länsimaisissa yhteisöissä on ollut nuivaa, ja lisäongelmia maiden välille ovat tuoneet rajakiistat, jotka pohjautuvat tulkintaerimielisyyksiin siitä, kulkeeko maiden raja vuoden 1920 vai vuoden 1945 linjaa pitkin.<sup>228</sup> Turvallisuusongelmia on aiheuttanut myös suuri venäläisvähemmistö, sillä jopa kolmannes Viron asukkaista oli uudelleen itsenäistymisen aikaan venäläisiä.<sup>229</sup>

<sup>224</sup> Tällaisista suurvalloista esimerkkeinä Yhdysvallat, Iso-Britannia, Ranska ja Venäjä

<sup>225</sup> Kuvaa Suomen asenteesta kylmän sodan aikana välittää presidentti Urho Kekkonen kirjassaan Tamminiemi, s. 11-12: ”Nehän (pienet valtiot), kuten sanottu, eivät yleensä voi kannanotoillaan vaikuttaa maailmanhistorian suurten ratkaisujen kulkuun, sen vuoksi niiden tulee tyytyä pitämään silmällä yksinomaan kansallisen olemassaolonsa ja vapautensa säilyttämistä.”

<sup>226</sup> Jakobson 2001, s. 375

<sup>227</sup> Kekkonen, s. 93, 107

<sup>228</sup> Irina Busygina: Russia, the Baltic States and the European Union teoksessa *The Baltic states at Historical Crossroads*, toim. Tālavš Jundzis, Riika 1998, s. 507-508. Viron ja Venäjän vähemmistö- ja rajaongelmista lisää, katso esim. Tuomas Forsberg: *Settled and Remaining Border Issues around the Baltic Sea* teoksessa *The NEBI Yearbook 1998. Northern European and Baltic Sea Integration*, toim. Hedegaard, Lars – Lindström, Bjarne, Heidelberg 1998, s. 439, 440.-441

<sup>229</sup> Katso esim. Nordberg 1993, s. 38

Heyn kolmas oletus on, että pienet valtiot rajoittavat toimintansa suppealle maantieteelliselle alueelle. Suomi ja Viro ovat poikkeuksetta kautta historiansa pysytelleet uskollisina omalle valtiolliselle alueelleen. Ajoittain niiden kiinnostus on korkeintaan laajentunut Itämeren alueelle, jota ne kumpikin pitävät tärkeänä alueena oman vakautensa kannalta. Viron intresseissä on ollut yhteistyö muiden Baltian maiden kanssa ja Suomi on ensisijaisesti pyrkinyt yhteistyöhön Pohjoismaiden kanssa. Nuorina valtioina ne ottivat kiivaastikin kantaa mm. Itä-Karjalan kysymykseen, joka vaikutti niiden ja Neuvostoliiton suhteisiin ennen toista maailmansotaa. Samanlaista aktiivisuutta ei enää kylmän sodan aikana tai sen jälkeen ole ollut. Viime vuosina maiden kiinnostuksen kohteena on ollut lähialueyhteistyö Euroopan unionin puitteissa. Tämä pohjoisen ulottuvuuden ohjelman tarkoituksena on monialainen yhteistyö, jonka avulla erityisesti Venäjän Euroopan unionin puoleisia reuna-alueita kehitetään turvallisempaan ja tasapainoisempaan suuntaan.<sup>230</sup>

Pienten valtioiden oletetaan painottavan toiminnassaan diplomaattisia ja taloudellisia ulkopoliittikan välineitä sotilaallisten sijaan. Suomen ja Viron tavoitteena onkin aina ollut ensisijaisesti diplomatiikkaa käyttäen estää konfliktien syntyminen. Viron osalta tämä johti jopa vastarinnattomaan neuvostojoukkojen miehitykseen alkuvuodesta 1940. Suomi neuvotteli Neuvostoliiton kanssa ennen talvisotaa päästäkseen sopimukseen.<sup>231</sup> Suomen on onnistunut toisen maailmansodan jälkeen usein taitavaa diplomatiikkaa käyttäen saavuttaa tavoitteensa kansainvälisessä politiikassa.<sup>232</sup> Diplomaattinen taito on ollut arvostettua myös kansainvälisten järjestöjen piirissä, jossa useita suomalaisia on ollut ehdolla ja valittuna kansainvälisten järjestöjen johtotehtäviin.<sup>233</sup>

Jeanne A. K. Hey esittää, että pienvaltiot korostavat kansainvälistä lakia ja moraaliala toiminnassaan.<sup>234</sup> Samaan päätelmään ovat tulleet myös Laurent Goetschel ja Daniel Thürer.<sup>235</sup> Suomelle kansainvälisessä järjestelmässä toimiminen tarkoittaa kansainvälistä vastuuta, joka korostuu kriisien ja katastrofien ennaltaehkäisyssä ja siviiliväestön suojelussa. Suomi näkee tarpeelliseksi myös eriarvoisuuden ja syrjäytymisen vähentymisen, jolla

<sup>230</sup> Lisää Euroopan unionin pohjoisen ulottuvuuden ohjelman tavoitteista esim. Juntunen 2003, s. 89 ja Luoto ja Pesonen teoksessa *Marginaalista ytimeen - Suomi Euroopan Unionissa 1989-2003*, toim. Alexander Stubb, s. 294-296

<sup>231</sup> Jutikkala, Pirinen, s. 392

<sup>232</sup> Esimerkkinä tärkeä Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökokous Helsingissä, jonka Suomi sai hoitaakseen kesällä 1975, katso Apunen, s. 299-301, pienemmistä merkittävistä asioista esimerkkinä myös Jakobson 2001, s. 285

<sup>233</sup> Eräänä merkittävämistä tapauksista oli ministeri Max Jakobsonin pääsihteeriehdokkuus Yhdistyneissä Kansakunnissa vuonna 1970, myös Martti Ahtisaaren rooli presidenttikauden jälkeisenä rauhanneuvottelijana kriiseissä on tunnustettu eri puolilla maailmaa

<sup>234</sup> Kansainvälisestä laista katso esim. Tuomi, s. 30

<sup>235</sup> Goetschel ja Thürer: *Myths and Reality* teoksessa *Small States inside and outside the European Union*, toim. Laurent Goetschel, Boston 1998, s. 20, 38



vaikutetaan tasa-arvoisemman maailman kehittämiseen.<sup>236</sup> Kehitysyhteistyötä pidetään myös tärkeänä ja Suomen kiinnostus on myös liittynyt ympäristökysymyksiin. Pienvaltiot turvautuvat kansainvälisiin sopimuksiin ja liittyvät monikansallisiin järjestöihin aina kuin mahdollista. Historia osoittaa Suomen ja Viron olleen sinisilmäisen luottavaisia jo Kansainliiton aikoina kansainvälisen järjestelmän suojaan. Niiden panos myös Yhdistyneiden kansakuntien toiminnassa on ollut korkea muiden pienvaltioiden tapaan. Pienvaltiot näkevät monikansalliset yhteisöt tärkeinä, koska niissä niillä on ainakin näennäisesti tasavertainen asema suurvaltoja vastaan. Ne haluavatkin korostaa kansainvälisten järjestöjen roolia maailmanpolitiikassa ja esimerkiksi konfliktien ratkaisussa.

Riippuen geopoliittisesta sijainnista, pienvaltiot valitsevat puolueettomat asemat tai luottavat suurvaltoihin suojanaan, yhteistyökumppaneinaan ja resursseissa. Suomi on valinnut sotilaallisen liittoutumattomuuden viralliseksi kansainvälisen politiikan linjakseen, Viro on liittoutunut läntiseen puolustusliitto Natoon. Molemmat maat ovat kuitenkin sitoutuneet myös Euroopan unionin integraatiokehitykseen liittymällä unionin jäseniksi. Tämä leimaa voimallisesti myös Suomen ulkopolitiikkaa. Suomen puolueettomuuden perinne on lähtöisin kylmän sodan ajasta, jolloin se rakensi idänsuhteensa sekä YYA-sopimuksen että liittoutumattomuuden varaan sekä suhteensa länteen pyrkimällä todistamaan olevansa vapaa länsimainen demokratia, joka haluaa pysyä liittoutumattomana rauhan aikana tähdäten valinnallaan puolueettomuuteen mahdollisen suurvaltojen sodan aikana. Viro on jälleenitsenäistymisestään alkaen halunnut liittyä nopealla aikataululla läntisiin rakenteisiin saadakseen selkänöjan Venäjän uhkaa vastaan. Neuvostoliiton hajoamisesta huolimatta se kokee Venäjän suurimmaksi uhkakseen ja on pyrkinyt vastaamaan siihen liittymällä Natoon. Resurssit sitovat maat kuitenkin Venäjään. Ne ovat tärkeitä reittejä eurooppalaiselle Venäjänviennille ja Venäjä on myös tärkeä raaka-aineiden ja energiantoimittaja.

Viimeisenä Hey esittää, että pienvaltiot kiinnittävät kohtuuttoman paljon huomiota ulkopolitiikkaan varjellakseen turvallisuuttaan ja selviytymistään. Ulkopolitiikalla tavoiteltavan kansallisen edun tärkeimpinä sisältöinä nähtiinkin juuri valtion turvallisuus ja säilyminen kansainvälisessä järjestelmässä. Pienvaltioiden ulkopolitiikan tulee olla johdonmukaista ja muiden valtioiden hyväksymää. Niiden on pidäkkeidensä sekä sijaintinsa että siitä kumpuavan historiallisen näkökulmansa vuoksi pyrittävä aktiivisesti etsimään kansainvälisen politiikan jatkuvassa muutoksessa tilaisuuksia, jossa ne voivat ylläpitää ja kehittää omaa asemaansa. Muutoin niiden vaarana on jäädä keskisuurten valtioiden ja suurvaltojen pelinappuloiksi. Tämä vaikuttaa siihen, että niiden on hoidettava

---

<sup>236</sup> Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004, s. 36-38

ulkopolitiikkaansa tarmokkaasti, joka vie resursseja sisäpolitiikan hoidolta. Suomen ja Viron menneisyydessä on kosolti tilaisuuksia, joissa ne ovat joutuneet suurvaltapolitiikan pelinappuloiksi. Vaikka ei kiinnitettäisi huomiota niiden historiaan ennen 1900-lukua, löytyy esimerkkejä useita: molempien maiden itsenäisyystaistelut, joissa sekä Neuvosto-Venäjällä että Saksalla ja muillakin länsimailla oli omat intressinsä, toista maailmansotaa edeltäneet etupiirijaot Itämerellä, Suomen ja Saksan liittoutuminen Neuvostoliittoa vastaan toisessa maailmansodassa sekä uusimpina esimerkkeinä sekä maiden liittyminen Euroopan unionin länsimaisiin rakenteisiin että Viron valinta liittyä Yhdysvaltain johtamaan Natoon, joka näin pääsi Venäjän ydinalueiden tuntumaan.

Suomen ulkopoliittikka korostui kylmän sodan aikana niin paljon sisäpolitiikan kustannuksella, että itäinen naapuri vaikutti maan sisäisiin asioihin voimakkaasti.<sup>237</sup> Suhteet Neuvostoliittoon haluttiin pitää hyvinä ja siitä johtuen Moskovaa kuunneltiin usein kyseenalaistamatta. 1960-luvulla Neuvostoliiton vaikutusta Suomeen alettiin kansainvälisesti kutsua suomettumiseksi, millä tarkoitettiin Suomen muuttumista neuvostomyönteiseksi kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla ilman kritiikkiä.<sup>238</sup>

### 3.5 Johtopäätökset

Analysoimalla sekä absoluuttisia indikaattoreita että Suomen ja Viron asemaa kansainvälisen järjestelmän osina eri aikoina ja eri näkökulmista, voidaan todeta, että Suomi ja Viro ovat pienvaltioita. Pienvaltiovoittoisen Euroopan tutkimusaineistossa ne eivät nouse esiin poikkeuksellisen suurina tai pieninä valtioina. Keskeisempää turvallisuuspolitiikan näkökulmasta on kuitenkin havaita, että niiden asema Itämerellä kahden kulttuurialueen rajamaastossa on historiallisesti katsottuna ajanut ne kerta kerran jälkeen suurvallan sylistä toiseen. Niiden historia on kulkenut Itämerellä valtaa pitävän suurvallan osana tai vaikutuspiirissä vuosisatojen ajan jatkuen nykyaikaan asti. Maantieteellisesti niiden sijainti on korostunut kriisien aikaan, jolloin niiden naapurina oleva Venäjä tai Neuvostoliitto on kokenut ne turvallisuusriskeiksi. Venäjän tai Neuvostoliiton näkökulmasta turvallisuusriski ei ole muodostunut niinkään niiden aseellisesta voimasta, vaan niiden kyvyttömyydestä tai haluttomuudesta torjua kauttakulkuhyökkäys Venäjälle. Myös niiden ulkopoliittisia toimintamahdollisuuksia on pidetty varsin niukkoina ja ajankohtaan sidottuina. Sen vuoksi nykyinen tilanne, jossa ne integroituvat historiallisesti ainutlaatuisella tavalla itsenäisinä

<sup>237</sup> Katso esim. Jakobson 2001, s. 190, 259

<sup>238</sup> Kekkonen, s. 25

valtioina alueellisiin rakenteisiin vapaaehtoisesti, vaikuttaa niiden kaikkien alojen kansalliseen politiikkaan vahvasti. Myös menneisyydessään ne ovat pyrkineet yhteistyöhön sekä alueellisesti että maailmanlaajuisten järjestöjen jäseninä. Aiemmin se on kuitenkin jäänyt lyhytkestoiseksi yritykseksi. Maiden toiminnassa kansainvälisessä järjestelmässä on tärkeää havaita, kuinka ne pyrkivät jatkuvasti parantamaan asemaansa organisaatioiden toimintaa korostaen sekä toimimalla solidaarisina ja kuuliaisina jäseninä. Niiden poliittinen orientaatio onkin selkeästi ulospäin suuntautunut ja ne pitävät tärkeänä kansainvälisen järjestelmän hallittua kehitystä. Tähän kehitykseen ne pyrkivät vaikuttamaan niin ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikan, kuin ympäristö-, kehitysyhteistyö- kuin talouspolitiikankin avulla.

### 3.6 Suomen ja Viron turvallisuuspoliittinen doktriini

Suomen ja Viron turvallisuuspoliittisia ratkaisuja tarkastellaan seuraavassa niiden turvallisuuspoliittisten doktriinien avulla. Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa johtaa tasavallan presidentti yhdessä valtioneuvoston sekä ulko- ja turvallisuuspoliittisen ministerivaliokunnan kanssa. Muutaman vuoden välein valtioneuvoston eduskunnalle antama turvallisuuspoliittinen selonteko määrittää maan turvallisuuspoliittisen doktriinin. Viimeisin selonteko, joka on järjestyksessään neljäs, julkaistiin vuonna 2004. Aiempi oli vuodelta 2001.

Viron turvallisuuspolitiikan suuntaviivoja määrittää maan parlamentin hyväksymä The National Security Concept of The Republik of Estonia (”Eesti Vabariigi julgeolekupoliitika alused”) vuodelta 2004. Se kuvaa kansainvälisen järjestelmän tilaa ja sen muodostamia uhkakuvia Viron näkökulmasta, maan turvallisuuspolitiikan strategiaa ja sen tärkeimpiä tekijöitä: maanpuolustusta sekä yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen suojaamista. Asiakirja päivitettiin Viron Euroopan unionin ja Nato-jäsenyyksien myötä ja sen edellinen versio oli vuodelta 2001.

#### 3.6.1 Suomi

Suomen kansalliseen etuun eli turvallisuuspolitiikan päämäärään kuuluvat itsenäisyyden ja yhteiskunnan perusarvojen turvaaminen sekä kansalaisten turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen.<sup>239</sup> Suomen käsitys kansainvälisen järjestelmän tilasta on laajemman uhkakäsityksen mukainen. Siinä korostuvat sotilaallisten uhkien sijaan erilaiset asymmetriset

<sup>239</sup> Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004, s. 77

uhkat. Suomi katsoo maailmanlaajuisten ongelmien koskettavan aiempaa enemmän myös sen turvallisuutta. Maamme turvallisuuteen vaikuttavat alueelliset kriisit, sortuvat valtiot ja terrorismi sekä joukkotuhoukseiden käytön ja leviämisen uhka.<sup>240</sup> Selonteon mukaan Suomeen ei kohdistu sotilaallista uhkaa. Kansallisella puolustuksella varaudutaan kuitenkin seuraavien uhkamallien torjumiseen: 1) alueellinen kriisi, jolla voi olla heijastevaikutuksia Suomeen; 2) poliittinen, taloudellinen ja sotilaallinen painostus, johon voi liittyä sotilaallisella voimalla uhkaaminen sekä sen rajoitettu käyttö; 3) sotilaallisen voiman käyttö, joka voi olla strateginen isku tai strategisella iskulla alkava hyökkäys alueiden valtaamiseksi. Näiden lisäksi puolustus suunnittelussa otetaan huomioon EU:n solidaarisuuslausekkeen velvoitteet.<sup>241</sup>

Suomen turvallisuuspolitiikan strategia, jolla se pyrkii turvallisuuspoliittisen doktriinin tavoitteisiin, perustuu selonteon mukaan uskottavaan kansalliseen puolustukseen, yhteiskunnan toimivuuteen, johdonmukaiseen ulkopolitiikkaan ja vahvaan kansainväliseen asemaan sekä aktiiviseen toimintaan Euroopan unionin jäsenenä.<sup>242</sup> Peruslinjakseen se on valinnut sotilaallisen liittoutumattomuuden.<sup>243</sup>

Suomi korostaa Euroopan unionin, Yhdistyneiden Kansakuntien, Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön ja Euroopan neuvoston merkitystä. Selonteon mukaan Suomen turvallisuutta kyetään parantamaan tehokkaasti globaalilla yhteistyöllä, joka sisältää muun muassa syrjäytymisen ehkäisyn ja eriarvoisuuden kasvun torjunnan.<sup>244</sup> Suomi korostaakin laaja-alaisen keinovalikoiman oikeaa käyttöä, esimerkiksi ongelmien taustatekijöihin vaikuttamista puuttamalla taloudellisiin, sosiaalisiin ja kulttuurisiin kysymyksiin. Selonteon mukaan Suomen toimintalinjaan kuuluu lisäksi vastuu kansainvälisestä turvallisuudesta ja vakaudesta sekä rauhanomaisesta muutoksesta yhteisten arvojen ja periaatteiden mukaisesti. Kansallinen etu nähdään selonteossa tavoitettavan kansainvälistä asemaa korostamalla ja siinä tapahtuvalla hallitulla muutoksella.

Pienvaltioille tyypilliseen tapaan Suomen turvallisuuspolitiikan toimintalinjassa korostuvat kansainväliset näkökulmat sisäisten kustannuksella. Vahva kansainvälinen rooli nähdään tärkeänä – koska resurssit kansallisen puolustuksen järjestämiseen ovat rajalliset, korostetaan valtion asemaa kansainvälisessä järjestelmässä ja kansainvälisen oikeuden vahvistamista.<sup>245</sup>

<sup>240</sup> Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004, s. 73

<sup>241</sup> Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004, s. 99, Solidaarisuuslausekkeen teksti, katso Sopimus Euroopan perustuslaista, s. 38, 1-43 artikla, [http://europa.eu/constitution/download/print\\_fi.pdf](http://europa.eu/constitution/download/print_fi.pdf), viitattu 5.3.2007

<sup>242</sup> Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004, s. 77

<sup>243</sup> Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004, s. 97

<sup>244</sup> Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004, s. 77

<sup>245</sup> Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004, s. 77

Suomi näkeekin Euroopan unionilla olevan suuren merkityksen Suomen turvallisuuden lisääjänä.<sup>246</sup> Unionin laaja-alainen keinovalikoima nähdään ainutlaatuisena välineenä erilaisiin uhkiin vastaamisessa.<sup>247</sup>

Selonteon mukaan Suomen turvallisuuspoliittiselle doktriinille suurimmaksi haasteeksi muodostuu toimintakyvyn säilyttäminen ja vahvistaminen ympäristön muutoksessa.<sup>248</sup> Perinteisen turvallisuuden näkökulmasta tällä tarkoitetaan muutoksen tilaa, johon Itämeren alue kylmän sodan jälkeen liukui. Muutos on tarkoittanut ensinnäkin Naton laajentumista Baltiaan. Yhdysvaltain johtaman sotilasliiton laajentuminen nähdään selonteossa alueen vakautta lisäävänä tekijänä yhdessä Viron, Latvian ja Liettuan EU-jäsenyyksien kanssa, vaikka samalla todetaankin, että kaikilta osin Baltian ja Venäjän suhteet eivät ole vakiintuneet.<sup>249</sup> Mielenkiintoista on, että vaikka Venäjän ulko- ja osin sisäpoliittiset haasteet ovatkin täysin eri ilmiansuunnissa kuin Itämeren alueella, on se silti kehittänyt Pietarin alueen sotilaallista valmiutta. Tämä voidaan nähdä Venäjän sotilaallisena vastauksena Naton laajentumiselle Itämerellä sekä maan halusta osoittaa alueen merkitys sille taloudellisesti. Venäjän sotilaallisen voiman kasvu vaikuttaa myös Suomen puolustukseen, koska Leningradin sotilaspiirin alueen joukot muodostavat lähialueen merkittävimmän sotilaallisen voimakeskittymän: alueelle on sijoitettu huomattavat ilmavoimat sekä merkittävä määrä maavoimien joukkoja.<sup>250</sup> Tähän voimaan vastaamiseen tulisi Suomen puolustusvoimien kehittämisen tähdätä.

Jotta Suomi voisi vastata Leningradin sotilaspiirin alueella olevaan voimaan, tulisi puolustusvoimien kehittämiseksi osoittaa enemmän resursseja. Uhkaksi muodostuikin puolustukseen käytettävä budjetti, jonka tulisi henkilöstö- ja muiden kulujen lisäksi riittää myös kaluston hankintaan.<sup>251</sup> Asejärjestelmien hinnat ovat kuitenkin jatkuvassa nousussa.<sup>252</sup> Sotilaallisesti liittoutumaton Suomi haluaakin kehittää Euroopan Unionin puolustustarvikeollisuutta, jotta se voisi unionin jäsenenä parantaa asemiaan uusien järjestelmien hankinnassa.<sup>253</sup> Ongelmaksi muodostuu se, että lähes kaikki unionin maat kehittävät asevoimiaan ensisijaisesti Naton näkökulmaa painottaen. Niiden lähtökohta puolustukseen pohjautuu Euroopan unionin sijasta Nato-jäsenyyteen.

<sup>246</sup> Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004, s. 78

<sup>247</sup> Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004, s. 74

<sup>248</sup> Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004, s. 77

<sup>249</sup> Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004 s. 72-73

<sup>250</sup> Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004 s. 68-69, myös Ari Puheloinen: Russia's Geopolitical Interests in the Baltic Area, Helsinki 1999, s. 60-61

<sup>251</sup> Vertailuna esim. Pohjoismaisiin puolustusmenoihin Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004, s. 72 ja Venäjään katso liite 3

<sup>252</sup> Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004, s. 40

<sup>253</sup> Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004, s. 79

Suomen haasteena voidaan nähdä useita eri seikkoja, jotka kärjistyvät Naton laajennuttua Itämerelle. Vaikka alueen vakaus edelleen vahvistuu, ei se poista Venäjän ja Naton vastakkaisasetelmaa tulevaisuudessa. Vaikka Venäjän todelliset uhkaajat tulevat etelästä ja idästä, on sille Itämeri väylä länteen, Eurooppaan, ja siksi alueena puolustettava. Tämä nähdään Venäjän korkeana sotilaallisena valmiutena Pietarin ympäristössä ja Suomen lähialueilla.

Suomi on valinnut turvallisuuspoliittiseksi peruslinjakseen sotilaallisen liittoutumattomuuden. Kuten aiemmin on esitetty, sotilaallinen liittoutumattomuus on mahdollista ainoastaan sellaisille maille, joiden sijainti on strategisesti merkityksetön. Historian valossa Suomen kohdalla näin ei ole, ja Itämeri on edelleen tärkeä lännen ja idän välinen raja-alue. Todelliseksi haasteeksi Suomelle näin muodostuneekin uskottavan ulkopoliittisen linjan ylläpitäminen. Miten Suomi onnistuu näyttäytymään Venäjän silmissä sotilaallisesti liittoutumattomana, kun se on sitoutunut länteen jo Euroopan Unionin jäsenenä ja tekee laajaa yhteistyötä myös Naton kanssa?

Suomen soveltuvuus Naton jäseneksi on parempi kuin monien jo liittouman jäseninä olevien maiden. Puolustusvoimien kehitys on suunnattu Naton linjojen mukaiseksi<sup>254</sup> ja Suomi on rauhankumppanusohjelman sekä rauhanturvaamisoperaatioiden kautta aktiivinen yhteistyökumppani. Ei liene siis kovinkaan kyseenalaista, että Venäjällä Suomi nähdään jo länteen kuuluvaksi maaksi muun Euroopan tapaan. Suomen osalta voitaneenkin puhua jonkinlaisesta käymistilasta, jossa sotilaallinen liittoutumattomuus juontaa juurensa pyhänä ja koskemattomana asiana kylmän sodan puolueettomuudesta. Kuitenkin Suomi on aktiivinen osapuoli lännen turvallisuusrakenteissa.

Suomi on sotilaallisesti liittoutumaton, mutta se ymmärretään kuuluvaksi länteen niin Venäjällä kuin Naton piirissäkin. Jos Itämeren lähialueiden turvallisuuspoliittinen tilanne kiristyisi ja Venäjä ja Nato joutuisivat vastakkain, Suomen kansainvälinen asema todennäköisesti heikentyisi. Toisaalta sillä ei olisi turvanaan Naton peruskirjan mukaista kollektiivisen puolustuksen lupaus, toisaalta Venäjä näkisi sen varmasti Naton kumppaneihin kuuluvana, mutta kuitenkin siitä virallisesti erillään olevana. Lännestä katsottuna Suomi saattaisi saada aseman Venäjän etupiiriin kuuluvana valtiona, Venäjän

---

<sup>254</sup> Hanna Ojanen: EU:n puolustuspolitiikka ja suhteet Natoon: tervetullutta kilpailua, UPI-raportti 3/2003, Espoo 2003, s. 42

näkökulmasta Suomen alue muodostaisi epävarmuustekijän, jota Nato saattaisi halutessaan käyttää hyökkäykseensä.

Suomen näkökulmasta liittoutumattomuus tämänhetkisen turvallisuusasetelman tilassa kriisin eskaloituessa saattaisi muodostua kohtalokkaaksi. Suomi luottaa vahvasti läntisiin turvallisuusrakenteisiin ja osoittaa solidaarisuuttaan yhteistoiminnan kautta Natolle, mutta on silti jättäytynyt sen jäsenyyden ulkopuolelle. Säilyisikö tuki myös kriisitilanteessa vai jätettäisiinkö Suomi oman onnensa nojaan? Toisaalta, mikäli Suomi liittoutuisi Natoon, heikentäisikö se Suomen ja Venäjän suhteita? Venäjä on lukuisia kertoja todennut Nato-jäsenyyden olevan Suomen oma ratkaisu<sup>255</sup>, mutta painottanut, että ei näe jäsenyydelle olevan syytä.<sup>256</sup> Turvallisuuspoliittisia ratkaisuja tehdessä on kuitenkin huomattava, että niitä ei tehdä nykyhetken varalle vaan ne ovat ensisijaisesti satsauksia tulevaisuuteen. Venäjän kehitys on avoin, mutta historia osoittaa sen olevan suurvalta ja ajoittain laajentumishaluinen valtakunta.

### 3.6.2 Viro

Viron turvallisuuspolitiikan tavoitteeksi määritellään maan itsenäisyyden ja alueellisen koskemattomuuden suojeleminen ja valtion perustuslain ja yhteiskunnan turvallisuuden takaaminen.<sup>257</sup> Viron mukaan EU:n ja Naton laajentuminen on vähentänyt merkittävästi laajamittaisen sodan todennäköisyyttä Euroopassa.<sup>258</sup> Huolimatta Euroopassa tapahtuneesta integraatiosta, joka on vähentänyt vastakkainasettelua, kansainvälisen järjestelmän kehitys ei ole kaikin puolin ollut suotuisaa. Viron mukaan uusia uhkia ovat erityisesti terrorismi, joukkotuhoaseiden leviäminen, organisoitu rikollisuus, aseiden, huumausaineiden ja ihmisten salakuljetus ja kriisien aiheuttamat pakolaisvirrat.<sup>259</sup>

Perinteisen turvallisuuskäsityksen mukainen sotilaallinen uhka Viroa kohtaan ei ole todennäköinen lyhyellä eikä keskipitkällä aikavälillä. Sama koskee myös muita Naton jäseniä. Eurooppaa koskevan sotilaallisen konfliktin kypsyminen veisi vuosia aikaa. Mikäli tällainen konflikti kuitenkin syntyisi, sen ilmenemismuotona voisivat olla: 1) poikkeavan suuruiset sotilaallisen voiman lisäykset Viron raja-alueiden lähellä 2) laajat sotilaalliset toimet, jotka eivät noudata kansainvälisiä asevalvontasopimuksia Viron lähiympäristössä ja 3)

<sup>255</sup> Juntunen 2003, s. 74

<sup>256</sup> Juntunen 2003, s. 116-117

<sup>257</sup> National Security Concept of the Republik of Estonia (2004), s. 3

<sup>258</sup> National Security Concept of the Republik of Estonia (2004), s. 4

<sup>259</sup> National Security Concept of the Republik of Estonia (2004), s. 5

Viron ilmatilan, meri- tai maa-alueen luvaton käyttö. Myös terrori-isku Viroa, sen liittolaisia tai naapurimaita kohtaan nähdään mahdollisena sotilaallisena toimenä.<sup>260</sup>

Viron turvallisuuspoliittinen toimintalinja perustuu aktiiviseen toimintaan Natossa, Euroopan unionissa sekä yhteistyöhön niiden jäsenvaltioiden kanssa, rooliin kansainvälisessä järjestelmässä rauhanturvaamistehtävät mukaan lukien sekä Viron puolustusvoimien kehittämiseen yhdessä sen liittolaisten kanssa tavoitteena varmistaa kansallinen puolustus. Lisäksi toimintalinjaan kuuluvat demokraattisen yhteiskunnan kehitys ja kansallinen turvallisuus sekä sosiaalisen, taloudellisen ja ympäristöturvallisuuden kehittäminen. Turvallisuuspolitiikan peruslinjaksi maa on siis valinnut sotilaallisen liittoutumisen. Näin Viron turvallisuuspoliittinen peruslinja Naton jäsenenä sitookin sen tiiviisti kansainvälisen järjestelmän muutoksiin. Samalla Naton jäsenet, Yhdysvallat erityismaininnan saavana, nähdään Viron turvallisuutta lisäävinä tekijöinä.

Vironkin strategiassa korostuu kansainvälisyyden merkitys, mutta eri tavalla kuin Suomen kohdalla. Maa määrittää tärkeimmiksi yhteistyökumppaneikseen Naton ja Euroopan unionin. Viro ilmoittaa kehittävänsä puolustusvoimiaan yhdessä sen liittolaisten kanssa, käytännössä siis Naton suuntaviivojen mukaisesti. Viro painottaa maan jäsenyyttä Natossa ja Yhdysvaltain roolia kahdenvälisissä suhteissa Viron turvallisuuden takaajana. Viro rinnastaa itsensä muihin Nato-valtioihin sekä kansainvälisen järjestelmän osana uhkien että niihin vastaamisen suhteen. Se näkee puolustusvoimiensa tärkeimpänä tehtävänä kouluttaa nopean toiminnan monitoimisia liikkuvia joukkoja, jotka ovat käytettävissä Naton ja unionin tarpeisiin. Naton jäsenenä sen ei tarvitse itsenäisesti kehittää kaikki sotilaallisia valmiuksiaan.<sup>261</sup>

Viro ymmärtää jäsenyytensä Natossa toimivan itsenäisen historiansa aikana ensimmäistä kertaa selkänä Venäjää vastaan. Vaikka se kieltää harjoittamansa turvallisuuspolitiikan olevan suunnattu mitään yksittäistä valtiota vastaan<sup>262</sup>, selvää on, että jälleenseläytymisensä jälkeen Viro on halunnut sitoutua nimenomaan läntisiin rakenteisiin vastatakseen uhkaan idästä. Se on tehnyt sitoutumisensa määrätietoisesti ja nopeasti. Mutta onko liittoutuminen kestävä vaihtoehto?

Pienen valtion on kansainvälisen aseman säilyttämiseksi suojauduttava liittoutumalla. Suurvaltaa vastaan sen resurssit käydä sotaa ovat riittämättömät. Itsenäistymisensä jälkeen

<sup>260</sup> National Security Concept of the Republik of Estonia (2004), s. 6, 7

<sup>261</sup> National Security Concept of the Republik of Estonia (2004), s. 15

<sup>262</sup> National Security Concept of the Republik of Estonia (2004), s. 3



Virolla oli kaksi suuntaa ulkopoliitikalleen: itä ja länsi. Vain toinen näistä oli realistinen, sillä maan miehittäminen ja liittäminen Neuvostoliiton osaksi vastoin perustuslakia, väestönsiirrot ja yritykset virolaisen kulttuurin ja elämäntavan tukehduuttamiseksi neuvosto aikana olivat itsenäistymisen jälkeen virolaisten mielessä. Länsi koettiin maassa turvalliseksi, virolaisuutta kunnioittavaksi ja taloudellisesti paremmaksi vaihtoehdoksi. Venäjän vakuuttelut eivät vaikuttaneet virolaisiin ja maa juoksi lännen syliin määrätietoisesti.

Maantieteellisesti katsottuna Viron asema on poikkeuksellisen hankala. Pinta-alaltaan pieni ja sijainniltaan houkutteleva Viro on ollut Venäjälle sen laajenemisen aikana tärkeimpiä suuntia. Vaikka Venäjä on kylmän sodan päättymisen jälkeen kaikkea muuta kuin laajentumiskykyinen, maantiede näyttelee merkittävää osaa myös tulevaisuudessa. Teknologisen kehityksen tulee olla huimaa, mikäli Venäjä ei vuosisadan puolivälin tienoilla kaipaa enää meriyhteyksien ääreen. Vuosisatojen perinne näyttelee visiossa merkittävää osaa. Venäjällä on 1800-luvulta asti ollut vahva armeija<sup>263</sup> ja se on käyttänyt sitä paitsi laajentumiseen, myös reuna-alueidensa kontrolliin. Sen vaikutusvalta tulee myös tulevaisuudessa perustumaan sotilaalliseen voimaan, kokoon ja luonnonvaroihin.<sup>264</sup> Toisaalta niin suuria muutoksia ei ole tapahtunut, etteikö Pietarin-Moskovan sijainti suhteessa Itämereen näyttelisi edelleen merkittävää osaa Venäjän politiikassa. Sijainti tulee asettamaan haasteita Virolle myös tulevaisuudessa.<sup>265</sup> Jos kansainvälinen tilanne kiristyy Itämeren alueella, mihin asti Nato on valmis puolustamaan Viroa? Liittoumat pysyvät koossa vain siihen asti kun sen osapuolet kokevat liittoutumisen etujen olevan suuremmat kuin haittojen. Vaikka Yhdysvallat tärkeimpine liittolaisineen kokisi riskeeraavansa oman asemansa puolustamalla pientä Viroa, olisivatko ne silti valmiina torjumaan hyökkäyksen virolaisten kanssa?<sup>266</sup> Mikäli Naton peruskirjan kollektiivisen puolustuksen artikla todettaisiin pitämättömäksi, hajottaisi se todennäköisesti liittouman nopeasti. Toisaalta, millaisia uhrauksia Yhdysvallat, Iso-Britannia, Saksa ja ehkä Ranska olisivat valmiita tekemään Viron vuoksi? Viron luonnonvarat eivät ole merkittävät ja vaikka maa on strategiselta sijainniltaan tärkeällä paikalla, se tuskin riittäisi pelastamaan Viroa, jos Venäjä asettaisi maalinsa Naton suurimpien jäsenten maaperälle saadakseen pohjoisimman Baltian hallintaansa.

<sup>263</sup> Venäjän asevoimien roolia korostaa esim. venäläinen geopolitiikko I. L. Solonevits (1891-1953), joka toteaa, että Venäjän turvallisuuden takaa vain sotaväki toisin kuin Amerikan ja Iso-Britannian, jotka sijainniltaan ovat suojassa merien ja salmien takana. Katso tarkemmin Juntunen 2003, s. 22

<sup>264</sup> Tuomi, s. 50, 171

<sup>265</sup> Rein Halme: Some Military Aspects of Estonian Security Policy teoksessa *St Petersburg, the Baltic Sea and European Security. Ideas and Perspectives in the New Situation*, toim. Ritva Grönick et al. Helsinki 1997, s. 106.

<sup>266</sup> Tuomi, s. 228-229

Silti Viron turvallisuuspoliittinen ratkaisu on perusteltu. Rauhallinen sijainti idän ja lännen välissä ei ole historiallisessa näkökulmassa ollut kuin ohimenevä hetki, joten arvio tulevaisuudestakin kulkee samaa linjaa. Pienen maan on kuitenkin tehtävä ratkaisu, joka mahdollistaa sen yhteiskunnan mahdollisimman riippumattoman kehityksen. Suuri merkitys on myös sillä, että kulttuurin kadotessa katoaa myös kansa. Viro on joutunut kohtaamaan tämän pelon useasti myös 1900-luvulla. Sen vuoksi liittoutuminen Venäjää vastaan oli sille jälleenitsenäistymisen jälkeen ainoa tie itsenäiseen tulevaisuuteen.

### 3.6.3 Kulkevatko Suomi ja Viro pienvaltioteorian mukaista turvallisuuspolitiikan tietä?

Suomi ja Viro ovat pienvaltioita, jotka sijaitsevat samalla suunnalla mutta ovat valinneet turvallisuuspolitiikan perusratkaisuikseen päinvastaiset linjat. Mielenkiintoista onkin pohtia, onko maiden turvallisuuspolitiikka kestäväällä pohjalla – kyetäänkö kansallinen etu tulevaisuudessa säilyttämään?

Kuten aiemmin on jo todettu, molemmat maat sijaitsevat suurvallan naapurissa, sille strategisesti tärkeän alueen reunoilla ilman luonnollista maantieteellistä rajaa. Historia on osoittanut alueen olevan suurvaltojen monisatavuotinen areena, jossa pienten valtioiden rooliksi on jäänyt lähinnä sivustaseuraaminen. Lähes aina nekin on vedetty suurvaltojen kiistoihin mukaan juurikaan otteluihin valmistautumatta.

Vaikka suurvalta onkin taloudellisesti, sotilaallisesti ja yhteiskunnallisesti syvässä heikkouden tilassa, on todennäköistä, että maa kehittyy vielä luonnonvarojensa avulla. Samalla se kyennee parantamaan myös vaikutusvaltaansa kansainvälisessä järjestelmässä ja haastamaan muut suurvallat. Tässä vaiheessa kehitystä on keskeistä havainnoida pienten valtioiden asemaa kansainvälisessä järjestelmässä.

Jos pienet valtiot ovat toisen suurvallan etupiirissä, niiden asema kansainvälisessä järjestelmässä pysynee ennallaan, ainakin niin kauan kuin suurvalta kokee pienet valtiot puolustamisen veroisiksi. Jos kyseessä on liittouma, kestää liitto niin kauan kuin sen jäsenet kokevat liiton kannattavaksi. Vahva liitto saattaa estää laajentumishaluisten suurvallan hyökkäyksen. Mikäli pienet valtiot eivät kuulu liittoon tai niillä ei ole suurvallan tukea, niiden odotetaan myötäiläkseen liittoutuvan niitä uhkaavan valtion kanssa. Niiden kohtaloksi jää luisuminen suurvallan etupiiriin.

Nato on laajentuessaan Itämerelle tuonut Yhdysvaltain Venäjän naapuriin. Tämä kahden suurvallan ajautuminen vastakkain lisää tietyllä aikavälillä alueen tasapainoa. Pitkän aikavälin näkökulmassa suurvaltojen rinnakkainelo saattaa aiheuttaa alueella kitkaa. Kuitenkin liittouma on tuonut Baltian pienille valtioille, kuten Virolle, historiallisesti ennennäkemättömän aseman Venäjän naapurissa puolustusliiton jäsenenä. Sen asema on erittäin vahva. Nato-jäsenyyden lisäksi Viro on liittynyt Euroopan unioniin, joka takaa sille mukanaolon maanosan integraatiokehityksessä muillakin kuin turvallisuuden saroilla. Turvallisuuspolitiikkansa kulmakiveksi se on nostanut Pohjois-Atlantin liiton.

Suomen osalta tilanne ei ole aivan yhtä mustavalkoinen kuin Viron. Suomi ei kokenut neuvostomiehitystä, ja vaikka se joutui tiiviiseen yhteistyöhön ja Neuvostoliiton vaikutuksen alaiseksi kylmän sodan aikana, se säilytti itsenäisyytensä. Siksi suomalaiset eivät koe Venäjää samanlaisena letaalisena uhkana kuin virolaiset. Toisen maailmansodan yllätyksellisenkin hyvä menestys Neuvostoliittoa vastaan ylläpitää luottamusta siihen, että Suomi pärjää ilman sotilaallista apua.<sup>267</sup> Suomalaisten käsityksissä Venäjän muodostama uhka ei näyttäydy niin suurena, että sitä pitäisi kompensoida sotilaallisella liittoutumisella, joka osaltaan asettaisi Suomelle kansainvälisiä velvoitteita. Näin varmasti onkin nykyisessä tilanteessa, jossa suoranaista sotilaallista uhkaa ei Suomeen kohdistu. Tilanne olisi kuitenkin toinen, jos Suomi joutuisi kansainvälisen tilanteen kiristytessä Venäjän uhkaamaksi.

Euroopan unionin jäsenyys on toistaiseksi riittänyt Suomelle turvallisuuspolitiikankin osalta. Unioni on kehittämässä yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa ja siihen liittyvää puolustuspolitiikkaa, mutta silti sen voimavarat ovat taloudellisella ja teknologisella alueella. Euroopan unioni ei ole suurvalta sotilaallisesti eikä vielä edes ulkopoliittisesti. Valtaosa jäsenmaista, vähemmänkin strategisesti sijoittuneena, kuuluu unionin lisäksi Natoon. Viron ja muiden Baltian Itämeren rantavaltioiden jäsenyys Natossa korostaa Suomen liittoutumattomuutta, joka kuitenkin käytännössä tarkoittaa syvää yhteistyötä ilman päätäntävaltaa ja jäsenetuja. Suomen asema sotilaallisesti liittoutumattomana Itämeren rannalla on 2000-luvun alun turvallisuuspoliittisesta näkökulmasta nykyhetkessä toimiva ratkaisu, mutta tulevaisuudessa fataali.<sup>268</sup>

<sup>267</sup> Todellisuudessa Suomi sai apua toisen maailmansodan aikana kuten jo aiemmin tässä tutkimuksessa on mainittu. Suomen puolustuksesta vastasivat saksalaiset joukot Oulujoen tasalta pohjoiseen, suomalaisten joukoissa oli myös paljon virolaisia ja ruotsalaisia vapaaehtoisia. Katso lisää esimerkiksi Leskinen, Juutilainen, s. 254, 300-314

<sup>268</sup> Presidentti Kekkonen huomauttaa teoksessaan Tamminiemi, s. 16: ”Poliittisen realismin taju ei todellakaan ole Suomen kansan vahvimpia puolia. Uskotaan, kuten asioiden toivotaan olevan, ja toimitaan, ikään kuin se, mitä toivotaan, olisi totta. Tosiasioihin, jotka on hyväksyttävä, kuuluvat mm. maantieteelliset ja historialliset tekijät.”

#### 4. EUROOPAN UNIONI JA TURVALLISUUSPOLITIikka

Toisen maailmansodan päättyessä Eurooppa oli sekä taloudellisesti että poliittisesti alennustilassa. Suursodan tuhot olivat näkyvillä joka puolella maanosaa. Euroopan integraatio lähti liikkeelle halusta varmistaa maanosan rauha ja rauha erityisesti Saksan ja Ranskan välillä. Rauhaan tähdättiin ensisijaisesti sitouttamalla valtiot taloudellisesti toisiinsa.<sup>269</sup> Euroopan unionin perusta oli vuonna 1951 Ranskan, Länsi-Saksan, Italian, Alankomaiden, Belgian ja Luxemburgin solmima Euroopan hiili- ja teräsyhteisö, jonka puitteissa tapahtuvaa yhteistyötä laajennettiin vielä vuonna 1957 sopimuksilla Euroopan talousyhteisön ja Euroopan ydinenergiayhteisön perustamisesta.<sup>270</sup> Jäsenmaiden yritykset lisätä yhteisön poliittista roolia epäonnistuivat aina vuoteen 1969 asti, jolloin kolme yhteisöä sulautettiin yhdeksi, Euroopan yhteisöksi.<sup>271</sup>

Maanosan sotilaallisen turvallisuuden kannalta luotettiin Pohjois-Atlantin unioniin Natoon sekä Länsi-Euroopan unioniin WEU:un, jotka perustettiin vuosina 1949 ja 1954. Ensisijaisesti liittoutumilla haluttiin estää kommunismin leviäminen Eurooppaan, sillä Itä-Euroopan maiden liukuessa yksitellen Neuvostoliiton syliin pelko koko maanosan kommunistisesta vallankumouksesta oli todellinen molemmiin puolin Atlanttia.<sup>272</sup>

Maailmanpolitiikan tapahtumat sekä Etykistä alkanut Euroopan hidas avautuminen 1970- ja 1980-luvuilla loivat kasvavaa painetta Euroopan yhteisön jäsenten yhteisen ulkopolitiikan kehittämiseksi.<sup>273</sup> Kylmän sodan päättyminen, Saksojen yhdistyminen ja Jugoslavian hajoaminen loivat edellytykset sopimusneuvotteluille, joiden perusteella yhteisön 12 jäsenmaata päättivät Maastrichtissa helmikuussa 1992 tiivistää Euroopan yhteisöä Euroopan unionin muodostamiseksi. Maastrichtissa taloudellisen yhteistyön rinnalle nousivat yhteiset ulko- ja turvallisuuspolitiikka sekä yhteistyö sisä- ja oikeusasioissa.<sup>274</sup> Ulko- ja turvallisuuspolitiikalle määriteltiin tavoitteeksi yhteisten arvojen, perusetujen ja itsenäisyyden turvaaminen, unionin ja sen jäsenten turvallisuuden kaikenpuolinen vahvistaminen, rauhan ylläpitäminen ja kansainvälisen turvallisuuden vahvistaminen YK:n peruskirjan, Etykin Helsingin päätösasiakirjan periaatteiden ja Pariisin peruskirjan tavoitteiden mukaisesti,

<sup>269</sup> Risto Piipponen: EU:n ulkosuhteiden kokonaisuus teoksessa Suomen paikka maailmassa EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikka, toim. Pirkko Hämäläinen et. al, Helsinki 2003, s. 18 ja Jakobson 2001, s. 25

<sup>270</sup> Apunen, s. 333

<sup>271</sup> Reijo Kemppinen toim.: Mitä sisältää Maastrichtin sopimus? Eurooppa-tieoa 115/1994, Helsinki 1994, s. 3

<sup>272</sup> Katso esim. Nordberg 2004, s. 22, 24 ja 28

<sup>273</sup> Jean-Jacques Subrenat: The CFSP Perspective teoksessa Organizing Europe's place in World Affairs: the European Union's common foreign and security policy, Tartto 2001, toim. Andres Kasekamp, s. 12

<sup>274</sup> Kirsti Kauppi: Miten YUTP on kehittynyt ja miten se toimii teoksessa Suomen paikka maailmassa EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikka, toim. Pirkko Hämäläinen et. al, Helsinki 2003, s. 29-30

kansainvälinen yhteistyö ja demokratian ja oikeusvaltion periaatteiden kehittäminen ja vahvistaminen sekä ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittaminen.<sup>275</sup> Maastrichtin sopimuksesta muodostui entistä tiiviimmän ja poliittisesti vaikutusvaltaisemman Euroopan unionin perusta, vaikka sopimuksessa ulkopoliittikka ja turvallisuus jätettiin vielä unionin jäsenvaltioiden itse hoidettavaksi sillä reunaehdolla, että päätökset eivät heikennä unionia. Maastrichtissa unionin yhteisestä puolustuksesta puhuttiin vielä tulevaisuuden mahdollisuutena.<sup>276</sup>

Maastrichtin sopimusta täydennettiin vuonna 1997 Amsterdamin sopimuksella. Balkanin kriisit olivat osoittaneet unionin olevan sotilaallisesti kyvytön toimimaan yhdessä.<sup>277</sup> Unionille haluttiin saada kyky ennakkoiden puuttua kriiseihin eikä ainoastaan reagoida niiden jo puhjettua. Samalla päätettiin, että WEU:n rauhanturvaamistehtävät<sup>278</sup> siirretään Euroopan unionille. Tavoitteeksi asetettiin, että koko WEU sulautetaan osaksi Euroopan unionia ja unionille luodaan yhteinen puolustus.<sup>279</sup> Samalla unioniin perustettiin yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan korkean edustajan virka.<sup>280</sup> Kaiken perustana oli kuitenkin jäsenten sitoutuminen yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan siten, että ne toimivat unionin määrittämän strategian mukaan.

Euroopan yhteisen puolustuspolitiikan todellisena lähtölaukauksena on pidetty Saint Malon kokousta vuonna 1998, jossa Iso-Britannian pääministeri ja Ranskan presidentti neuvotteluiden jälkeen antoivat yhteisen julistuksen unionin turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kehittämiseksi.<sup>281</sup> Tämän jälkeisissä huippukokouksissa unioni on pyrkinyt edistämään yhteistä politiikkaansa, mutta välillä joutunut perääntymään tavoitteidensa edessä.<sup>282</sup> Nizzassa vuonna 2001 täydennettiin Amsterdamin sopimusta muun

---

<sup>275</sup> Kemppinen, s. 18

<sup>276</sup> Kemppinen, s. 19

<sup>277</sup> Kauppi teoksessa Suomen paikka maailmassa EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikka, toim. Pirkko Hämäläinen et. al, Helsinki 2003, s. 32

<sup>278</sup> WEU:n rauhanturvaamistehtävät tunnetaan nimellä Petersbergin tehtävät saksalaisen Petersbergin kaupungin mukaan, jossa WEU:n rauhanturvaamistehtävistä päättänyt kokous pidettiin. Näihin tehtäviin kuuluvat humanitaariset toimet ja väestön evakuointi, rauhanturvatehtävät, sekä taistelutehtävät kriisinhallinnassa, mukaan luettuina rauhanpalauttamistoimet. EUROPA - Sanasto - Petersbergin tehtävät: [http://europa.eu/scadplus/glossary/petersberg\\_tasks\\_fi.htm](http://europa.eu/scadplus/glossary/petersberg_tasks_fi.htm), viitattu 6.3.2007.

<sup>279</sup> Luoto, Pesonen teoksessa Marginaalista ytimeen – Suomi Euroopan unionissa 1989-2003, toim. Alexander Stubb, s. 301-305

<sup>280</sup> Kauppi teoksessa Suomen paikka maailmassa EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikka, toim. Pirkko Hämäläinen et. al, Helsinki 2003, s. 30

<sup>281</sup> Anthony Forster, William Wallace: Common Foreign and Security Policy teoksessa Policy-Making in the European Union. Helen Wallace, William Wallace (toim.), Padstow 2000, s. 486

<sup>282</sup> Risto Kivi huomauttaa artikkelissaan European Union: A Reliable Security Option for Estonia?, että yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan heikkous ei ole niinkään asetetuissa päämäärissä vaan jäsenmaiden kyvyissä tähdätä niitä kohti. Katso tarkemmin teoksessa Estonia and the European Union: in Search of Security, toim. Peeter Vares, Tallinna 1999, s. 52

muassa siten, että WEU:n sulauttamisesta Euroopan unioniin luovuttiin ja vain sen tehtävät siirrettiin unionille.

Uuden vuosituhanen alussa jäsenmaissa on ilmennyt unioni-vastaisuutta, joka on vaikuttanut unionin integraatioprosessiin. Viimeisin merkittävä takaisku on unionin perustuslakikäsittelyn joutuminen vastatuulen kansallisella ratifiointikierröksellä.<sup>283</sup> Perustuslain tarkoituksena on korvata edelliset sopimukset ja korostaa unionin ulkopoliittista roolia. Ulko- ja turvallisuuspolitiikan arkaluontoisuus on havaittavissa tässäkin. Kansallisesta turvallisuudesta päättämistä ei haluta luovuttaa ylikansallisiin käsiin.<sup>284</sup> Historian lisäksi tämä selittää osaltaan, miksi yhteistä ulkopoliittikkaa alettiin toden teolla luonnostella vasta 1990-luvun alussa, vaikka yhteisö oli tuolloin jo alun 40 vuotta vanha.<sup>285</sup>

Yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka ei ole ainoa väline ulkosuhteiden hoitamisessa Euroopan unionille, sillä se pyrkii vaikuttamaan niihin moninaisin politiikan keinoin. Unionia on perinteisesti pidetty vahvimmillaan taloudessa, kauppapolitiikan saralla. Myös unionin panos kehitysyhteistyöhön on ollut merkittävä. Yhä tärkeämpänä pidetään myös ympäristöpolitiikan keinoja.<sup>286</sup>

#### 4.1 Yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan tavoitteet, haasteet ja työkalut

Minkä vuoksi Euroopan unioni sitten tarvitsee omaa sotilaallista voimaa? Balkanin kriisit 1990-luvulla osoittivat, että perinteisten sotilaallisten toimien mahdollisuus on kylmän sodan jälkeen edelleen olemassa myös Euroopan alueella. Etäisyys Sarajevosta keskiseen Eurooppaan on vain muutamia satoja kilometrejä. Vaikka sotaa käytiin unionin porteilla, se joutui toteamaan toimintakyvyttömyytensä ja jättämään varsinaisen sotilaallisen väliintulon Yhdysvaltain harteille.<sup>287</sup>

<sup>283</sup> Katso esim. Barbara Lippert, Timo Goosmann: EU-25 Watch No. 3, July 2006, s. 11-12 ja Luoto, Pesonen teoksessa *Marginaalista ytimeen – Suomi Euroopan unionissa 1989-2003*, toim. Alexander Stubb, s. 297

<sup>284</sup> Hanna Ojanen: *Theories at a loss? EU-NATO fusion and the 'low-politicisation' of security and defence in European integration*. Ulkopoliittinen instituutti, Upi Working Papers 35 (2002), Helsinki 2002, s. 4 ja Teija Tiilikainen: *2. Does Europe Need a Common Identity? A Comment upon the Core Problems of the CFSP* teoksessa *International Law Aspects of the European Union*, toim. Martti Koskenniemi, Haag 1998.

<sup>285</sup> Ojanen: UPI-raportti 3/2003, s. 14. Poliittisen integraation välttämättömyydestä: Ranskan ulkoministeri Robert Schuman (1886-1963) totesi jo 1950-luvulla, että taloudellinen integraatio ei ole mahdollista ikuisesti ilman poliittista integraatiota. Katso esim. Subrenat teoksessa *Organizing Europe's place in World Affairs: the European Union's common foreign and security policy*, Tartto 2001, toim. Andres Kasekamp, s. 11

<sup>286</sup> Tarkemmin unionin ulkopoliitiikan eri osa-alueista, katso esim. Piipponen teoksessa *Suomen paikka maailmassa EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikka*, toim. Pirkko Hämäläinen et. al, Helsinki 2003, s. 20-23

<sup>287</sup> Olli Rehn: *Euroopan turvallisuuden vaihtoehdot* teoksessa *Suomen paikka maailmassa EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikka*, toim. Pirkko Hämäläinen et. al, Helsinki 2003, s. 129-130

Toinen syy unionin sotilaallisen voiman kehitykselle on halu irrottautua Yhdysvallat-Nato-suhteesta, joka on ollut perimmäinen turvallisuuden takaaja Euroopassa kylmän sodan alusta lähtien. Toisaalta Yhdysvaltainkin intressit ovat siirtyneet Euroopasta arabi-öljyntuottajamaihin Aasiaan. Samalla unioni haluaa tehdä pesäeroa Yhdysvaltojen toteuttamaan politiikkaan. Siinä missä Yhdysvallat pyrkii toimimaan suoraviivaisesti ja painottumaan sotilaalliseen voimaan, on Euroopan unionin tavoitteena vaikuttaa kansainvälisten konfliktien ennaltaehkäisemiseksi ensisijaisesti diplomaattisin keinoin.<sup>288</sup> Tässä unionin ja Yhdysvaltain ero korostuu. Natoa on pidetty tämän vastakkainasettelun keskustelufoorumina, joka on kyennyt sovitteluun transatlanttisia näkemyseroja. Alivaltiosihteeri Jaakko Blomberg onkin kiteyttänyt kyseessä olevan kokonaisuudessaan transatlanttisen suhteen uudelleenjärjestely.<sup>289</sup>

Kolmanneksi unioni kehittää sotilaallista voimaansa humanitaaristen syiden vuoksi. Jäsenvaltioiden kansalaismielipiteen mukaan unionin on kyettävä toimimaan estääkseen humanitaariset katastrofit muidenkin maanosien alueella, mikäli ne ovat estettävissä kriisinhallinnan keinoin.<sup>290</sup> Neljäs syy sotilaallisen voiman kehittämiseen on globalisaatiosta aiheutuvien keskinäisten riippuvuussuhteiden korostuminen ajan kansainvälisessä politiikassa. Konfliktit saattavat aiheuttaa huomattavia pakolaisvirtoja, taloudellisia ongelmia tai ympäristötuhoja. Näihin pyritään vastaamaan ennakoivasti sotilaallisella väliintulolla.<sup>291</sup>

Tärkeää on näiden lisäksi unionin tavoite saada merkittävämpi kansainvälinen rooli.<sup>292</sup> Sotilaallisen voiman olemassaolo tukee tätä tavoitetta, sillä se lisää unionin vaikutusvaltaa. Kansainvälisen roolinsa vahvistamiseksi unionin tuleekin sekä kehittää turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaansa että osoittaa sen tehokkuus. Kansainvälisen roolin vahvistamiseksi yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan tulee kuitenkin yhdistää Eurooppaa ensin sisäisesti.<sup>293</sup>

---

<sup>288</sup> Katso esim. Peter van Ham: Security and Culture, or, Why NATO Won't Last". Security Dialogue, vol. 32 (4), s. 393–406

<sup>289</sup> Jouko Huru: Challenges for the CFSP from the Viewpoint of the Northern Dimension teoksessa Organizing Europe's place in World Affairs: the European Union's common foreign and security policy, Tartto 2001, toim. Andres Kasekamp, s. 75

<sup>290</sup> Tutkija Mikko Harjulehdon luento Maanpuolustuskorkeakoululla 14.9.2004, muistiinpanot tekijän hallussa.

<sup>291</sup> Turvallisempi Eurooppa oikeudenmukaisemmassa maailmassa, Euroopan unionin turvallisuusstrategia, Bryssel 12.12.2003, s. 6 ja Timo Ranta, Pilvi-Sisko Vierros-Villeneuve: Suomi ja Euroopan unionin turvallisuus- ja puolustuspolitiikka teoksessa Marginaalista ytimeen – Suomi Euroopan unionissa 1989-2003, toim. Alexander Stubb, s. 302-303

<sup>292</sup> Huru teoksessa Organizing Europe's place in World Affairs: the European Union's common foreign and security policy, Tartto 2001, toim. Andres Kasekamp, s. 75

<sup>293</sup> Javier Solana: Reflections on a Year in Office teoksessa Organizing Europe's place in World Affairs: the European Union's common foreign and security policy, Tartto 2001, toim. Andres Kasekamp, s. 112

Unionin turvallisuusstrategian (2003) mukaan paikallisista konflikteista syntyvät seuraamukset voivat vaikuttaa Eurooppaan terrorismin, järjestäytyneen rikollisuuden ja joukkotuhoaseiden leviämisen välityksellä.<sup>294</sup> Sen vuoksi unioni pyrkii vastaamaan niihin jo aikaisessa vaiheessa. Unionin mukaan sillä on kolme strategista tavoitetta, joihin se pyrkii yhteisellä ulko- ja turvallisuuspolitiikallaan: uhkien torjuminen, turvallisuuden lisääminen lähialueilla ja tehokkaaseen monenvälisyyteen perustuva kansainvälinen järjestys.<sup>295</sup>

Unionin on toimittava aktiivisemmin, oltava toimintakykyisempi, yhdenmukaisempi ja tehtävä yhteistyötä kumppaneidensa kanssa, jotta se saavuttaisi strategiansa mukaiset tavoitteet. Aktiivisuus merkitsee erityisesti aktiivisempaa politiikkaa, YK:n toiminnan tukemista sekä valmiutta suorittaa orastavilla kriisialueilla väliintuloja tarvittaessa sotilaallista voimaakin käyttäen jo ennen kriisien puhkeamista. Jotta unionin toimintakyky kehittyisi, jäsenvaltioiden tulisi kasvattaa puolustusmäärärahoja.<sup>296</sup> Näin unionin jäsenmaat kykenisivät tuottamaan enemmän unionin tarpeisiin soveltuvia joustavampia ja liikkuvampia joukkoja. Naton ja Euroopan unionin yhteistyö on tärkeää, eikä unionin yhteisen puolustuksen haluta ohittavan Natoa.<sup>297</sup> Unionin yhdenmukaisuudella halutaan korostaa sen merkitystä poliittisena toimijana. Yhdessä jäsenvaltiot ovat voimakkaampia ja yhteen sovitettuna erilaiset resurssit saadaan tehokkaimmin käyttöön. Poliitiikan eri osa-alueilla tulisi olla johdonmukaista ja tukea unionin tavoitteita.<sup>298</sup> Yhteistyön osalta turvallisuusstrategia korostaa erityisesti Yhdysvaltoja, jonka kanssa unioni tähtää tasavertaiseen ja tehokkaaseen kumppanuussuhteeseen. Se huomauttaa myös Venäjän tärkeydestä, jolla on suuri merkitys Euroopan turvallisuudelle ja vauraudelle. Tärkeänä unioni pitää myös muita maanosia, koska sillä on historiallisia ja kulttuurisia suhteita niin Afrikkaan, Etelä-Amerikkaan kuin Lähi-itään ja Aasiaankin.<sup>299</sup>

Euroopan unionin vahvuutena on perinteisesti pidetty niin sanottuja pehmeän turvallisuuden välineitä. Kovan turvallisuuden takaajana Euroopassa on nähty erityisesti Yhdysvallat.<sup>300</sup> Nato on toiminut näiden kahden välisenä neuvotteluareenana. Euroopan unionin vahvuus on erityisen laaja välineiden kokoelma, joka pohjautuu unionin omaan historiaan rauhanomaisen yhdistymisen avulla. Pehmeän turvallisuuden välineinä pidetään kansainvälistä yhteistyötä,

<sup>294</sup> Turvallisempi Eurooppa oikeudenmukaisemmassa maailmassa, s. 3-5

<sup>295</sup> Turvallisempi Eurooppa oikeudenmukaisemmassa maailmassa, s. 6-10

<sup>296</sup> Pauli Järvenpää: UTP ja Suomi – sotilaallisten kriisinhallintakykyjen kehittäminen teoksessa Suomen paikka maailmassa EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikka, toim. Pirkko Hämäläinen et. al, Helsinki 2003, s. 126

<sup>297</sup> Ojanen UPI-raportti 3/2003, s. 26

<sup>298</sup> Piipponen teoksessa Suomen paikka maailmassa EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikka, toim. Pirkko Hämäläinen et. al, Helsinki 2003, s. 25-26

<sup>299</sup> Turvallisempi Eurooppa oikeudenmukaisemmassa maailmassa, s. 14

<sup>300</sup> Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004, s. 47 ja Kristi Raik, Teemu Palosaari: Tärkeintä on osallistuminen – Uudet jäsenmaat mukautuvat EU:n ulko ja turvallisuuspolitiikka, UPI-raportti 10/2004, Espoo 2004, s. 12, 16



integraatiota ja demokratisaatiota.<sup>301</sup> Kovan turvallisuuden välineisiin kuuluvat kriisinhallintajoukot, unionin taisteluosastot ja mahdollisesti myös tulevaisuudessa unionin turvatakuut jäsenilleen.

Johtuen sekä uhkakuvien luonteesta että jäsenvaltioiden poliittisesta valmiudesta yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan syventämiseen, unionin toimintavalmiuksia on kehitetty ensisijaisesti kriisinhallintaan painottuen. Se onkin ollut unionin näkökulmasta melko yksimielisesti ja ripeästi edennyt prosessi. Suomen ja Ruotsin aloitteesta WEU:n rauhanturvaamistehtävät siirtyivät unionin vastuulle Amsterdamin sopimuksessa vuonna 1997.<sup>302</sup> Näitä varten jäsenmaat hyväksyivät Helsingin huippukokouksessa vuonna 1999 joukkotavoitteet, joiden pohjalta jäsenmaat saivat ilmoittaa kansallisia joukkojaan yhteiseen luetteloon. Joukkojen määrällinen tavoite saavutettiin vaivattomasti ja joukkojen määrää jopa nostettiin tarkistuskokouksessa, mutta niiden varustelussa ilmeni puutteita. Esimerkiksi ilmakuljetuskyky oli vähäinen, samoin kuin tiedusteluresurssit.<sup>303</sup>

Unionin sotilaallisen kriisinhallinnan runko ovat yhteensä 50 000-60 000 sotilaan vahvuiset joukot, jotka on jaettu noin 1 000-1 500 sotilaan taisteluosastoihin.<sup>304</sup> Taisteluosaston on oltava kymmenessä vuorokaudessa valmiina toimimaan kohdealueella korkeintaan vuoden ajan.<sup>305</sup> Toimintaa koordinoi poliittisten ja turvallisuusasioiden komitea (PSC), jota avustaa poliittis-sotilaallinen työryhmä, siviilikriisinhallintakomitea ja unionin sotilaskomitea (EUMC) ja sotilasesikunta (EUMS). Näistä kaksi ensimmäistä ovat turvallisuuspoliittisia päätöksiä valmistelevia poliittisia elimiä ja kaksi jälkimmäistä sotilaallisia elimiä, joiden tehtävänä on toimia unionin sotilaallisena asiantuntijana-, suunnittelu- ja valvontaeliminä. Nimestään huolimatta EUMS on operatiivisen esikunnan sijaan strategisia vaihtoehtoja valmisteleva sihteeristö EUMC:n ollessa unionin jäsenmaiden puolustusvoimien komentajien

<sup>301</sup> Kivi teoksessa *Estonia and the European Union: in Search of Security*, toim. Peeter Vares, Tallinna 1999, s. 47

<sup>302</sup> Järvenpää teoksessa *Suomen paikka maailmassa EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikka*, toim. Pirkko Hämäläinen et. al, Helsinki 2003, s. 113

<sup>303</sup> Järvenpää teoksessa *Suomen paikka maailmassa EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikka*, toim. Pirkko Hämäläinen et. al, Helsinki 2003, s. 116

<sup>304</sup> Sotilaallisen kriisinhallinnan lisäksi unionin puolustuspolitiikan keinoja ovat siviilikriisinhallinta ja konfliktinesto. Konfliktinesto tähtää alkuvaiheessa olevien kriisien tunnistamiseen ja tukahduttamiseen sekä unionin resurssien koordinointiin ja kansainväliseen yhteistyöhön. Siviilikriisinhallinnan tavoitteena on poliisein, oikeuslaitosten jäsenten ja muiden siviilihallinnon asiantuntijoiden avulla lujittaa oikeusvaltiota, turvata vaaleja tai osallistua järjestyksen palauttamiseen yhdessä sotilaallisen kriisinhallinnan keinoin. Unioni tähtää määrällisesti jopa 5 000 poliisiin ja 2 000 hengen avustusryhmän lähettämiseen kohdealueelle. Lisäksi siviilikriisinhallinnan kokonaisuuteen kuuluu siviilikriisinhallintakomitea, joka tekee yhteistyötä siviilikriisinhallinnan onnistumiseksi yhdessä sotilaallisen kriisinhallinnan kanssa. Katso esim. SCADPlus: Yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka: johdanto: <http://europa.eu/scadplus/leg/fi/lvb/r00001.htm>, viitattu 26.2.2007

<sup>305</sup> Tarkemmin taisteluosastoista esim. Puolustusministeriö: Suomen osallistuminen Euroopan unionin taisteluosastoihin, muistio 8.12.2004, [http://www.defmin.fi/files/330/2531\\_2307\\_Taisteluosastot\\_1\\_.pdf](http://www.defmin.fi/files/330/2531_2307_Taisteluosastot_1_.pdf), viitattu 5.3.2007

ja sotilasedustajien muodostama säännöllisesti kokoontuva komitea, jonka tehtävänä on antaa neuvoja PSC:lle neuvoja ja suosituksia. PSC on unionin ulkopoliittisen korkean edustajan kanssa yhdessä toimiva neuvosto. PSC:llä ei kuitenkaan ole itsenäistä päätäntävaltaa vaan se toimittaa esityksensä Yhteisten asioiden neuvostolle (YAN) jäsenmaiden muodostaman pysyvien edustajien komitean (COREPER) kautta.<sup>306</sup>

Kylmän sodan jälkeen Euroopan unionin alueelle ei ole kohdistunut perinteistä sotilaallista uhkaa.<sup>307</sup> Silti vuonna 2004 hyväksytty luonnos Euroopan unionin perustuslaiksi sisältää turvatakuulausekkeen, joka velvoittaa jäsenvaltiot auttamaan aseellisen hyökkäyksen kohteeksi joutunutta unionin jäsentä.<sup>308</sup> Näiden turvatakuiden merkitys ja toteutuminen on ollut erityisesti liittoutumattoman Suomen kiinnostuksen kohteena.<sup>309</sup> Perustuslakiin on lisäksi sisällytetty solidaarisuuslauseke, joka astuu voimaan terrori-iskun, luonnonkatastrofin tai suuronnettomuuden sattuessa, vastaa unionin uhkakuviin mahdollisesti Eurooppaa kohtaavista uhkista.<sup>310</sup> Nämä lausekkeet sitouttavat unionin jäsenmaita ja osoittavat kansainvälisen järjestelmän muille toimijoille unionin jäsenmaiden yhtenäisyyttä.<sup>311</sup>

Euroopan unionin yhteisen turvallisuuspolitiikan osalta suurimpina haasteina pidetään jäsenvaltioiden erilaisia intressejä. Myös jäsenmaiden sotilaallisen voimankäytön perinteessä sekä resursseissa on eroja.<sup>312</sup> Unionin päätöksenteossa se näkyy erimielisyyksinä ja hitautena, joka vaikuttaa myös unionin uskottavuuteen poliittisena toimijana. Unionin yhtenäiset rivit hajosivat, eikä se kyennyt muodostamaan yhtenäistä kantaa vuonna 2002 Irakin kriisiin liittyen. Kesällä 2006 se onnistui yksimielisesti vaatimaan väkivallan lopettamista Israelin hyökättyä Libanoniin.<sup>313</sup> Toisaalta unioni sisäistä yhtenäisyyttä on koetellut perustuslain ratifioinnin epäonnistuminen.<sup>314</sup> Päätöksentekoa helpottavana tekijänä on nähty suurten jäsenmaiden yhteisymmärrys, joka tukee koko unionin yhteisen kannan muodostumista.

<sup>306</sup> Järvenpää teoksessa Suomen paikka maailmassa EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikka, toim. Pirkko Hämäläinen et. al, Helsinki 2003, s. 114-116

<sup>307</sup> Turvallisempi Eurooppa oikeudenmukaisemmassa maailmassa, s. 3

<sup>308</sup> Sopimus Euroopan perustuslaista, s. 37, 1-41.7 artikla, [http://europa.eu/constitution/download/print\\_fi.pdf](http://europa.eu/constitution/download/print_fi.pdf), viitattu 5.3.2007

<sup>309</sup> Hanna Ojanen: Concluding remarks teoksessa Neutrality and non-alignment in Europe today, toim. Hanna Ojanen, FIIA-Report 6/2003, Espoo 2003, s. 65

<sup>310</sup> Sopimus Euroopan perustuslaista, s. 38, 1-43 artikla, [http://europa.eu/constitution/download/print\\_fi.pdf](http://europa.eu/constitution/download/print_fi.pdf), viitattu 5.3.2007

<sup>311</sup> Teija Tiilikainen: Euroopan unioni – nähtävissä oleva tulevaisuus yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan alalla, teoksessa Suomen turvallisuuspolitiikan vaihtoehdot, Helsinki 2003, s. 22

<sup>312</sup> Trevor Salmon: The European Security and Defence Policy: Built on Rocks or Sand?. European Foreign Affairs Review volume 10, issue 3, autumn 2005, s. 374

<sup>313</sup> Hanna Ojanen: What does Finland worry about in the ESDP?. OSCE Review: European Security 3/2006

<sup>314</sup> Trevor Salmon: The European Security and Defence Policy: Built on Rocks or Sand?. European Foreign Affairs Review volume 10, issue 3, autumn 2005, s. 367

Toisaalta tällainen suurten valtioiden välisten sopimusten pohjalta toimiva päätöksenteko on nähty unionin jäsenten tasavertaisuutta vastaan sotivana.<sup>315</sup>

Unionin turvallisuuspolitiikkaa kehitettäessä suurin haaste on saada suhde Natoon ja erityisesti Yhdysvaltoihin toimivaksi. Erityisesti Iso-Britannia kokee transatlanttisen suhteen merkityksen tärkeänä Euroopan puolustuksen kannalta. Tällainen atlantismi on ollut suosiossa myös uusissa Itä-Euroopan jäsenmaissa ja myös Suomessa.<sup>316</sup> Vastakkainasettelu Yhdysvaltain ja Euroopan unionin tavoitteiden välillä on korostunut, vaikka selvästi sekä unionilla että Yhdysvalloilla on yhteisiä strategisia intressejä.<sup>317</sup> Yhdysvaltain intresseissä on ollut keventää joukkojaan Euroopan alueella ja jättää Euroopan puolustaminen pääosin eurooppalaisten tehtäväksi. Näin se voisi keskittää joukkojaan niille alueille, jonne sen ulkopoliittinen kiinnostus kohdistuu. Kylmän sodan päättyminen kadotti perinteisen sodan uhkan Euroopasta. Tämä on havaittavissa myös unionin jäsenmaiden puolustusbudjeteissa, jotka ovat pääosin supistuneet viime vuosina. Pienten valtioiden budjeteissa kansallinen puolustus, Nato ja unioni muodostavatkin vaativan kokonaisuuden rahoitettavaksi.<sup>318</sup> Samalla Euroopan unionin puolustukseen on käytettävissä vähemmän rahaa. Kuitenkin yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan tavoitteisiin pääseminen edellyttää panostuksia kaikilta jäsenvaltioilta.

Yleisesti yhteistä turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa on vaikeuttanut jäsenvaltioiden kiinnostuksen puute kehityksen suhteen. Käytännössä kyse lienee priorisoinnista, sillä useat jäsenmaat ovat myös Naton jäseniä ja ne pitävät Natoa Euroopan unionia tärkeämpänä sotilaallisena toimijana ja näin kohdistavat aktiivisuutensa ensisijaisesti Natoon. Toisaalta niiden maiden, jotka eivät ole Nato-jäseniä, aktiivisuus turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kehittämisessä toimii integraatiota eteenpäin vievänä moottorina.<sup>319</sup> Jäsenmaat ovat myös kiinnostuneempia panostamaan kansalliseen puolustukseen unionin tavoitteiden sijaan. Suurin osa jäsenmaiden armeijoista on laajamittaiseen sotaan koulutettuja, samalla kun unionin puolustuspolitiikka tarvitsisi lisää liikkuvia ja monikäyttöisiä joukkoja. Jäsenmaiden keskinäisen sovittelun kautta tulisikin löytää keino uusien joukkojen koulutukselle ja välttää samalla päällekkäisten resurssien hankintaa.

<sup>315</sup> Luoto, Pesonen teoksessa *Marginaalista ytimeen – Suomi Euroopan unionissa 1989-2003*, toim. Alexander Stubb, s. 277-278

<sup>316</sup> Raik, Palosaari 2004, s. 18, Ojanen UPI-raportti 3/2003, s. 10 ja Andres Kasekamp, Martin Sæter: *Estonian Membership into EU: Security and Foreign Policy Aspects*, Oslo 2003, s. 12

<sup>317</sup> Katso esim. Paul Cornish, Geoffrey Edwards: *The Strategic Culture of the European Union*. *International Affairs* vol 81 number 4 July 2005, s. 815 ja Raik, Palosaari 2004, s. 19

<sup>318</sup> Katso esim. Paul Cornish, Geoffrey Edwards: *The Strategic Culture of the European Union*. *International Affairs* vol 81 number 4 July 2005, s. 815

<sup>319</sup> Raik, Palosaari 2004, s. 42

## 4.2 Suomi – liittoutumaton eurooppalainen

Suomen jäsenyyteen Euroopan unionissa vaikuttivat identiteetti- ja turvallisuuskysymykset, vaikka niitä ei jäsenyydestä neuvoteltaessa korostettukaan.<sup>320</sup> Euroopan unionin jäsenyys asemoi Suomen uudelleen: se siirtyi entistä selvemmin Venäjän kainalosta läntisen Euroopan valtioiden joukkoon. Suomi omaksui Eurooppa-politiikkaansa aktiivisuuden ja joustavuuden, joka mahdollisti sille nopeasti kokoaan merkittävämmän aseman unionissa.<sup>321</sup> Suomi onnistui pääsemään unionin päätöksenteon ytimeen.<sup>322</sup> Suomen asemaa helpotti se, että unioni ei edennyt 1990-luvun loppupuolella kysymyksissä, jotka olisivat koskettaneet unionin yhteistä puolustusta.<sup>323</sup> Sen sijaan unioni keskittyi turvallisuuspolitiikkaan esimerkiksi kriisinhallinnan kehittämiseen, josta Suomella oli entuudestaan jo paljon kokemusta.

Suomen ulkopoliitiikan tärkein viiteryhmä on Euroopan unioni.<sup>324</sup> Suomen näkökulmasta yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kehittäminen on hyvä asia, sillä se vahvistaa kuvaa unionista ulospäin samalla kun se yhdistää sitä sisältä.<sup>325</sup> Suomi kokee etunaan olevan mahdollisimman vahvan unionin, niin sotilaallisesti kuin poliittisestikin. Suomen kansainvälinen asema on sitä parempi, mitä keskeisemmällä paikalla vahvan unionin ytimessä Suomi on.<sup>326</sup>

Koska pienen valtion resurssit ovat rajalliset, Suomen pelkona on, että valtio jää integraation jalkoihin. Kuitenkin integraation edellytyksenä on, että valtiot sitoutuvat yhdessä kehittämään unionia. Toisaalta integraation hyödyt tunnustetaan, toisaalta yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kehitys edellyttää kansallisen päätösvallan luovuttamista unionille.<sup>327</sup> Unioni toimintaympäristönä vaikuttaa Natoa turvallisemmalla. Koska unionissa turvallisuuteen liittyvistä asioista päätetään yksimielisyysperiaatteella eli niin sanotusti pienimmän yhteisen nimittäjän mukaan, kokee Suomi, ettei se tule unionin jäsenenä vedetyksi mukaan sellaisiin kysymyksiin, jotka eivät ole sen edun kannalta hyväksi. Naton koetaan

<sup>320</sup> Hannu Himanen: Finland teoksessa *Neutrality and non-alignment in Europe today*, toim. Hanna Ojanen, FIIA-Report 6/2003, Espoo 2003, s. 21-22

<sup>321</sup> Himanen teoksessa *Neutrality and non-alignment in Europe today*, toim. Hanna Ojanen, FIIA-Report 6/2003, Espoo 2003, s. 25

<sup>322</sup> Luoto, Pesonen teoksessa *Marginaalista ytimeen – Suomi Euroopan unionissa 1989-2003*, toim. Alexander Stubb, s. 272-273 ja Kasekamp, Sæter 2003, s. 47

<sup>323</sup> Luoto, Pesonen teoksessa *Marginaalista ytimeen – Suomi Euroopan unionissa 1989-2003*, toim. Alexander Stubb, s. 273

<sup>324</sup> Pekka Sivonen: Suomen EU-jäsenyyteen pohjautuva turvallisuusratkaisu teoksessa *Suomen turvallisuuspolitiikan vaihtoehdot*, Helsinki 2003, s. 31

<sup>325</sup> Ojanen, UPI-raportti 3/2003, s. 5 ja Luoto, Pesonen teoksessa *Marginaalista ytimeen – Suomi Euroopan unionissa 1989-2003*, toim. Alexander Stubb, s. 300

<sup>326</sup> Kasekamp, Sæter 2003, s. 47

<sup>327</sup> Raik, Palosaari 2004, s. 40

toimivan Yhdysvallat-johtoisesti<sup>328</sup> ja pienten valtioiden tulee sopeutua sen tekemiin päätöksiin.

Suomen turvallisuuspoliittista roolia määrittää unionissa eniten sen sotilaallinen liittoutumattomuus. Irlannin, Itävallan, Ruotsin, Romanian, Bulgarian, Kyproksen ja Maltan ohella se kuuluu maihin, jotka eivät ole Nato-jäseniä. Liittoutumattomuus vaikuttaakin Suomen mahdollisuuksiin osallistua unionin päätöksentekoon yhteiseen puolustukseen liittyvissä asioissa.<sup>329</sup> Yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kehitys on Suomelle kuin kaksiteräinen miekka: sen on joko jättäydyttävä ulos unionin puolustuksen syventämisestä tai tingittävä omasta sotilaallisesta liittoutumattomuudestaan. Kumpikin vaihtoehto on sen voimassaolevia tavoitteita tai tehtyjä ratkaisuja vastaan.

Euroopan unionin yhteisen puolustuksen kehittämisessä Suomi pitää parhaimpana vaihtoehtona yhteistyön syventämistä laajalla rintamalla muutaman valtion muodostaman ydinjoukon sijaan.<sup>330</sup> Sekä suomalaiset että valtaosa unionin jäsenistä on samaa mieltä siitä, että yhteistä puolustusta ei tule rakentaa päällekkäiseksi organisaatioksi Naton kanssa eikä sen kustannuksella.<sup>331</sup> Suomi on korostanut, että liittouman läsnäolo Euroopassa tulee turvata ja Euroopan unionin turvallisuus- ja puolustuspolitiikan tulee olla tätä täydentävää. Unionin puolustusyhteistyön rakentuessa Naton varaan on kyseenalaista, miten Suomi voisi päästä haluamallaan tavalla päätöksenteon ytimeen, kun se ei ole liittouman jäsen. On epätodennäköistä, että Naton jäsenmaat päästäisivät liittoutumattoman maan päättämään liittouman resurssien käytöstä. Tämä edellyttäisi Suomelta Nato-jäsenyyttä.<sup>332</sup> Toisaalta Suomen peruslinjan noudattaminen sotilaallisesti liittoutumattomana valtiona vaikeutuu joka tapauksessa, mikäli unioni syventää puolustusyhteistyötä.<sup>333</sup>

Suomelle onkin ollut tärkeää korostaa niitä turvallisuuspolitiikan osa-alueita, joita se voi kehittää menettämättä sotilaallisesti liittoutumattoman maan statustaan. Suomi on korostanut kriisinhallinnan ja konfliktineston merkitystä.<sup>334</sup> Yhteiseurooppalaiset puolustusmateriaalihankinnat ja puolustusmateriaalien kehitystyö ovat Suomelle sopiva tapa syventää puolustusyhteistyötä, sillä samalla se tukee Suomen kauppapoliittisia tavoitteita.

<sup>328</sup> Sivonen 2003, s. 32

<sup>329</sup> Ojanen, UPI-raportti 3/2003, s. 8

<sup>330</sup> Sivonen 2003, s. 34, katso myös Luoto, Pesonen teoksessa *Marginaalista ytimeen – Suomi Euroopan unionissa 1989-2003*, toim. Alexander Stubb, s. 277-278

<sup>331</sup> Ojanen, UPI-raportti 3/2003, s. 9-11

<sup>332</sup> Sivonen 2003, s. 33

<sup>333</sup> Hanna Ojanen, Gunilla Herolf, Rutger Lindahl: *Non-Alignment and European Security Policy. Ambiguity at Work*. Kauhava 2000, s. 27

<sup>334</sup> Ojanen, UPI-raportti 3/2003, s. 28

Myös perustuslakiin sisällytettävä solidaarisuuslauseke olisi Suomen nykyisen turvallisuuspoliittisen linjan kannalta hyväksyttävä, mikäli se koskisi avunantoa tilanteessa, jossa toinen jäsenvaltio joutuisi terrori-iskun, suuronnettomuuden tai luonnonkatastrofin kohteeksi, se ei muuttaisi Suomen linjaa sotilaallisesti liittoutumattomana.<sup>335</sup>

Sen sijaan tiiviimpi yhteistyö, jossa perustuslakiin sisällytettäisiin lupaus turvatakuista, vaikeuttaisi Suomen asemaa. Mikäli Suomi haluaa olla mukana kehittämässä unionin yhteistä puolustusta, se ei voi enää korostaa olevansa sotilaallisesti liittoutumaton. Pekka Sivonen (2003) esittää terminologiseksi vaihtoehdoksi ”EU-liittoutumattomuutta”, joka korostaisi sotilaallisen liittoutumattomuuden täydentäjänä olevan yhteisen eurooppalaisen puolustuksen.<sup>336</sup> Termi on kuitenkin epäselvä ja jättää tulkinnanvaraa tilanteen mukaan. Samalla siinä esiintyy ristiriitaisuutta, sillä yhteisten eurooppalaisten puolustusrakenteiden synnyttäminen on juuri sotilaallista liittoutumista, yhteistyötä, joka perustuu sopimukseen. Toinen vaihtoehto on, että Suomi pidättäytyy yhteisen eurooppalaisen puolustuksen ulkopuolella. Tämä vaihtoehto on ristiriidassa sekä sen toimintalinjan kanssa, jossa Suomi on pyrkinyt aktiivisesti osallistumaan eri politiikan osa-alueiden kehittämiseen tiiviimmän unionin rakentamiseksi ja toisaalta siksi, että Suomi haluaa luoda unionista tehokkaamman turvallisuuspoliittisen toimijan.

Turvatakuiden toteuttamiseksi on kaksi vaihtoehtoa: joko Naton resurssein tai ainoastaan unionin maiden sopimuksena. Mikäli turvatakuut toteutettaisiin Naton resurssein, korostuu myös Yhdysvaltojen rooli.<sup>337</sup> Jos taas turvatakuut toteutettaisiin puhtaasti eurooppalaisena sopimuksena, olisi niiden merkitys lähinnä symbolinen, sillä unionilla ei ole sotilaallista voimaa ilman Naton resursseja eikä myöskään halua kehittää Natolle rinnakkaista järjestelmää Euroopan puolustamista varten.<sup>338</sup> Näin turvatakuiden uskottavuus muodostuisi kyseenalaiseksi.<sup>339</sup>

Suomen asema unionin turvallisuusintegraation kehittämisessä onkin muodostumassa hankalaksi. Toisaalta maa haluaa parantaa Euroopan turvallisuutta, mutta toisaalta se ei olemassa olevan perusratkaisunsa mukaan liitoudu. Euroopan yhteinen puolustus on kuitenkin kehittymässä siihen vaiheeseen, jossa valtioiden tulee ratkaista, osallistuvatko ne unionin puolustuksen kehittämiseen ja erityisesti sen turvatakuisiin vai eivät. Näkemyserot

<sup>335</sup> Sivonen 2003, s. 35

<sup>336</sup> Sivonen 2003, s. 34

<sup>337</sup> Sivonen 2003, s. 36

<sup>338</sup> Olli Kivinen: Kansalliset intressit teoksessa Suomen paikka maailmassa EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikka, toim. Pirkko Hämäläinen et. al, Helsinki 2003, s. 66

<sup>339</sup> Sivonen 2003, s. 37

eivät ainakaan lisää unionin poliittista koheesiota ja sen uskottavuutta kansainvälisenä toimijana. Halusi Suomi tai ei, sen ulkopoliittikan eurooppalainen viitekehys tuo sen kuitenkin lähemmäksi Natoa. Euroopan turvallisuus- ja puolustuspolitiikka madaltanevat kynnystä Nato-jäsenyyden suhteen joka tapauksessa.<sup>340</sup> Samalla Nato-kriitikoille avautuu ponnekkaan kritiikin mahdollisuus myös eurooppalaista turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa kohtaan.<sup>341</sup> Toisaalta, jos unionin turvallisuutta rakennetaan Nato-resurssein, on ilman Nato-jäsenyyttä olevan Suomen roolina ainoastaan tuottaa offensiiivista voimaa kriisinhallintatehtäviin mutta jäädä ilman defensiivistä vastiketta.<sup>342</sup>

#### 4.3 Viro – Miksi liittyä toiseen unioniin kun on juuri päässyt eroon edellisestä?

Itsenäistymisensä jälkeen Viron ulkopoliittikalla oli vain yksi realistinen suunta: länteen. Se ei liittynyt Itsenäisten valtioiden yhteisöön vaan pysytteli määrätietoisesti irti Venäjältä. Viro asetti tavoitteekseen sekä Euroopan unionin jäsenyyden että jäsenyyden puolustusliitto Natossa. Turvallisuuspoliittisesti tärkein valinta oli liittyminen Natoon, sillä Viro koki, ettei mikään muu vaihtoehto kyennyt tarjoamaan maalle samanlaista takuuta turvallisuudesta kuin Nato.<sup>343</sup> Samalla Viro kuitenkin huomasi, ettei realistinen ulkopoliittikka ilman Euroopan unionin jäsenyyttä ollut mahdollista.<sup>344</sup>

Kokemukset kylmän sodan ajasta sekä Euroopan poliittinen järjestys osoittivat Virolle, että sen ainoa mahdollinen uhkaaja oli Venäjä. Silti molemmat valtiot jakavat yhteisen käsityksen siitä, ettei Itämeren alueella ole perinteisen sodan uhkaa.<sup>345</sup> Ennen Viron Nato-ehdokkuutta pidettiin kansainvälisesti mahdollisena sitä, että Nato-jäsenyyden sijaan se saisi turvallisuustakuunsa Euroopan unionilta. Virolaiset itse eivät kuitenkaan tyytyneet unionin lupaamiin ”pehmeän” turvallisuuden välineisiin Naton ”kovien” takeiden sijaan.<sup>346</sup> Unionin päämääränä oleva turvallisuus saavutetaan ensisijaisesti integraation kautta yhteistyöllä, kun taas Nato tuottaa turvallisuuden sotilaallisin keinoin kollektiiviseen puolustukseen

<sup>340</sup> Sivonen 2003, s. 44

<sup>341</sup> Ojanen, UPI-raportti 3/2003, s. 11

<sup>342</sup> Sivonen 2003, s. 40

<sup>343</sup> Halme teoksessa *St Petersburg, the Baltic Sea and European Security. Ideas and Perspectives in the New Situation*, toim. Ritva Grönick et al. Helsinki 1997, s. 109-110

<sup>344</sup> Kasekamp, Sæter 2003, s. 12

<sup>345</sup> Kivi teoksessa *Estonia and the European Union: in Search of Security*, toim. Peeter Vares, Tallinna 1999, s. 48 ja Arti Hilpus: *Estonia and the Development of the CFSP and ESDP* teoksessa *Organizing Europe's place in World Affairs: the European Union's common foreign and security policy*, Tartto 2001, toim. Andres Kasekamp, s. 65

<sup>346</sup> Kasekamp, Sæter 2003, s. 28

rakentuen.<sup>347</sup> Mahdottomaksi Viron kannalta osoittautui myös Venäjän lupaus taata Baltian maiden turvallisuus. Siksi Viro katsoikin, että sen ainoa mahdollinen turvallisuuspoliittinen kurssi oli kohti Naton jäsenyyttä. Perusteluina Natoon hakeutumiselle pelkän Euroopan unionin tai WEU:n tarjoaman turvallisuuden sijaan pidettiin muun muassa unionin jäsenmaiden Nato-voittoisuutta. Suurin osa unionin jäsenistä kuuluu myös Natoon ja myös niiden resurssit ovat pitkälti yhtenevät. Nato-jäsenyyden perusteluna pidettiin myös WEU:n roolin pienentymistä ja suunnitelmaa sen sulauttamisesta osaksi Euroopan unionia sekä ehkä tärkeimpänä sitä, että myös Euroopan unionissa Viro joutuu kohtaamaan ne uhkat, jotka sen turvallisuuteen vaikuttavat – siis Venäjän.<sup>348</sup>

Nato-jäsenyys koettiin Virossa osin helpommaksi ratkaisuksi kuin jäsenyys Euroopan unionissa. Euroopan unioni sitoo pelkän puolustuksen sijaan valtion politiikan useammalta eri osa-alueelta samaan linjaan muiden jäsenten kanssa.<sup>349</sup> Toisaalta maa janoi paluuta länteen<sup>350</sup> ja sitoutuminen Euroopan unioniin oli selvä valinta virolaisen identiteetin kannalta: se merkitsi lopullisia hyvästejä Virolle venäläisenä maana ja uutta tuleamista länsimaiseksi ja eurooppalaiseksi valtioksi. Samalla se määrittä Viron aseman uudelleen idän ja lännen välissä. Viro siirtyi jälleen lännen puolelle Itämeren kartalla.<sup>351</sup> Virolaisille valinta ei ollut kuitenkaan helppo: maassa keskusteltiin siitä, minkä vuoksi Viro hamuaa määrätietoisesti kohti uutta liittoa, vaikka se juuri kylmän sodan päättyessä pääsi eroon toisesta.<sup>352</sup> Skeptisimpien mielestä Viron jäsenyys Euroopan unionissa olikin valinta kahden huonon vaihtoehdon välillä:<sup>353</sup> Viron tuli päättää halusiko se kuulua joko Venäjän vaikutuspiiriin vai Euroopan unioniin, jossa se joutuu alistamaan kansallisen politiikkansa osa-alueita ylikansallisille elimille. Historian valossa valinta oli kuitenkin helppo. Viro sitoutui länteen.

Viron näkemys Euroopan yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kehittämisessä on moniulotteinen: toisaalta se muiden uusien Itä-Euroopan jäsenten kanssa on korostanut atlanttisuutta Eurooppa-keskeisen turvallisuusajattelun sijaan, toisaalta yhteisen ulko- ja

<sup>347</sup> Kasekamp, Sæter 2003, s. 11

<sup>348</sup> Vahur Made: Estonian Foreign Policy Options and EU Enlargement teoksessa *Estonia and the European Union: in Search of Security*, toim. Peeter Vares, Tallinna 1999, s. 43-44

<sup>349</sup> Made teoksessa *Estonia and the European Union: in Search of Security*, toim. Peeter Vares, Tallinna 1999, s. 43-44

<sup>350</sup> Kristi Raik: Viro – Euroskeptikoiden maa teoksessa *10 uutta tulijaa: Euroopan unioni – erilaisia yhdessä*, toim. Timo Vuorela et al., Helsinki 2004, s. 134

<sup>351</sup> Kivi teoksessa *Estonia and the European Union: in Search of Security*, toim. Peeter Vares, Tallinna 1999, s. 49, 51

<sup>352</sup> Kasekamp, Sæter 2003, s. 26

<sup>353</sup> Raik teoksessa *10 uutta tulijaa: Euroopan unioni – erilaisia yhdessä*, toim. Timo Vuorela et al., Helsinki 2004, s. 135



turvallisuuspolitiikan kautta se haluaa tehdä eroa idän ja lännen välille eurooppalaisessa merkityksessä.

Atlanttisuuden korostaminen tarkoittaa Naton ja Yhdysvaltain roolien painottamista Euroopan turvallisuuden takaajina. Viron ja muiden Itä-Euroopan maiden Yhdysvaltoja kannattavan politiikan on nähty johtuvan kunniavelasta, jota ne maksavat sekä saamastaan kylmän sodan aikaisesta että erityisesti kylmän sodan jälkeisestä tuesta.<sup>354</sup> Viro painottaa Yhdysvaltojen merkitystä Euroopassa eikä halua, että Naton rooli kapenee unionin turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kustannuksella.<sup>355</sup> Viro arvostaa kahdenkeskisiä suhteitaan Yhdysvaltoihin ja pyrkii välttämään vastakkainasettelua Yhdysvaltain johtaman Naton ja unionin turvallisuus- ja puolustuspolitiikan välillä. Se pelkää, että mahdollisen Naton roolin pienenemisen myötä sen oma asema Itämerellä huononee suhteessa Venäjään. Sen vuoksi se korostaakin Naton roolia alueella.<sup>356</sup> Viron mukaan Nato on ainoa järjestö, joka kykenee kollektiivisen puolustuksen avulla turvaamaan Viron itsenäisyyden – samalla Viro näkee Yhdysvallat ainoana valtiona, joka pystyy vastaamaan tarvittaessa Venäjän sotilaalliseen uhkaan.<sup>357</sup>

Atlantisesta suuntauksesta huolimatta Viro kannattaa kuitenkin Euroopan unionin johdonmukaista yhteistä ulkopolitiikkaa ja sen vahvistamista.<sup>358</sup> Viron presidentti Toomas Hendrik Ilveksen mukaan Viron ulkopolitiikan tärkein asia on Euroopan unionin yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka.<sup>359</sup> Erityisesti pienelle maalle yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka luo monia etuja: unionin avulla Viro saa rakennettua suhteet moniin maihin, joihin sillä ei muuten olisi resursseja kehittää diplomaattisuhteitaan.<sup>360</sup> Diplomaattiverkostoa tärkeämpää on kuitenkin se, että yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan myötä Viro nousee kuvainnollisesti korkeammalle korokkeelle kansainvälisessä järjestelmässä. Korokkeelta se saa tasavertaisemman aseman suhteessa Venäjään Euroopan unionin toimiessa sen selkänäojana.<sup>361</sup> Ilveksen mukaan unionin yhteisellä ulko- ja turvallisuuspolitiikalla on Viroa vahvistava vaikutus.<sup>362</sup> Vahvistamisella tarkoitetaan

<sup>354</sup> Raik, Palosaari 2004, s. 20

<sup>355</sup> Kasekamp, Sæter 2003, s. 12

<sup>356</sup> Raik, Palosaari 2004, s. 15

<sup>357</sup> Kasekamp, Sæter 2003, s. 32

<sup>358</sup> Kasekamp, Sæter 2003, s. 31

<sup>359</sup> Ilves teoksessa *Organizing Europe's place in World Affairs: the European Union's common foreign and security policy*, Tartto 2001, toim. Andres Kasekamp, s. 59

<sup>360</sup> Ilves teoksessa *Organizing Europe's place in World Affairs: the European Union's common foreign and security policy*, Tartto 2001, toim. Andres Kasekamp, s. 58

<sup>361</sup> Ilves ja Hilpus teoksessa *Organizing Europe's place in World Affairs: the European Union's common foreign and security policy*, Tartto 2001, toim. Andres Kasekamp, s. 57 ja 65

<sup>362</sup> Ilves teoksessa *Organizing Europe's place in World Affairs: the European Union's common foreign and security policy*, Tartto 2001, toim. Andres Kasekamp, s. 57

nimenomaan Viron aseman tasapainottumista suhteessa Venäjään, sillä koko EU-jäsenyys nähdään sekä Viroa että Itämeren aluetta tasapainottavana tekijänä.<sup>363</sup> Tasapainotus tarkoittaa siis ensinnäkin Viron kansainvälisen aseman selvää määrittelyä läntiseen Eurooppaan kuuluvaksi ja toisekseen kansainvälisestä asemasta saatavaa arvovaltaa, jota maa tarvitsee vastatessaan Venäjän läheisyyden aiheuttamiin haasteisiin. Tätä idästä irtautumista ja sitoutumista länteen voidaan pitää perustavanlaatuisena Viron Euroopan unionissa ajaman ulko- ja turvallisuuspolitiikan päämääränä, sillä se on historian valossa selvin Viroa ja Eurooppaa yhdistävä – ja toisaalta erottava tekijä, sillä vanhat jäsenmaat, jotka kylmän sodan aikana olivat rautaesiripun länsipuolella, eivät koe Venäjää uhkakseen samoin kuin Itä-Euroopan satelliitit ja Baltian maat.<sup>364</sup> Yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka on saanut kannatusta myös sen vuoksi, että toistaiseksi on epäselvää, mihin suuntaan Yhdysvaltain ja Venäjän suhteet ovat kehittymässä. Mikäli Yhdysvallat ja Venäjä löytävät toisensa terrorisminvastaisessa taistelussa ja Yhdysvaltain kiinnostus Eurooppaa kohden edelleen vähenee, on sillä pitkällä aikavälillä vaikutuksia myös Viron turvallisuuteen.<sup>365</sup>

Viron mukaan yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa tulisikin kehittää niin, ettei Natosta ja Euroopan unionista tule kilpailijoita turvallisuuden saralla. Viron näkökulmasta toivottavampaa olisi, että Euroopan unionin puolustusyhteistyö keskittyisi rauhanturvaamistehtäviin ja Naton rooliksi jäisi Euroopan puolustus.<sup>366</sup> Myös niin sanottujen pehmeän turvallisuuden välineiden kehittämisen ja käyttämisen tulisi tapahtua ensisijaisesti Euroopan unionin kautta.<sup>367</sup> Viron mukaan Euroopan unionin turvallisuus- ja puolustuspolitiikka tulisi sitouttaa transatlanttiseen turvallisuusjärjestelmään yhdessä Naton, Etyjin ja Euroopan neuvoston kanssa.<sup>368</sup> Pienelle valtiolle rajallisten resurssien jakaminen kahteen eri järjestelmään ei ole järkevää, eikä edes mahdollista.<sup>369</sup> Sen vuoksi Virokin on ilmoittanut Euroopan unionin taisteluosastoihin samat joukot ja resurssit, jotka se on varannut myös käytettäväksi Naton operaatioihin.<sup>370</sup>

<sup>363</sup> Hilpus teoksessa *Organizing Europe's place in World Affairs: the European Union's common foreign and security policy*, Tartto 2001, toim. Andres Kasekamp, s. 65 ja Kasekamp, Sæter 2003, s. 27

<sup>364</sup> Raik, Palosaari 2004, s. 10

<sup>365</sup> Raik, Palosaari 2004, s. 20

<sup>366</sup> Hilpus teoksessa *Organizing Europe's place in World Affairs: the European Union's common foreign and security policy*, Tartto 2001, toim. Andres Kasekamp, s. 63

<sup>367</sup> Raik, Palosaari 2004, s. 17

<sup>368</sup> Kasekamp, Sæter 2003, s. 31

<sup>369</sup> Hilpus teoksessa *Organizing Europe's place in World Affairs: the European Union's common foreign and security policy*, Tartto 2001, toim. Andres Kasekamp, s. 63

<sup>370</sup> Hilpus teoksessa *Organizing Europe's place in World Affairs: the European Union's common foreign and security policy*, Tartto 2001, toim. Andres Kasekamp, s. 62

Viro on korostanut, että se haluaa olla mukana kehittämässä yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa sekä siihen kuuluvaa puolustuspolitiikkaa. Baltian maat ovat käynnistäneet yhdessä useita yhteistyöhankkeita puolustuksen saralla, joihin kuuluu rauhanturvaamisosaston lisäksi esimerkiksi yhteinen ilmavalvontajärjestelmä ja Tartossa toimiva Baltic Defence College.<sup>371</sup> Näin Virolla oli kokemusta kansainvälisestä yhteistyöstä jo ennen jäsenyyttään Natossa ja Euroopan unionissa. Helsingin huippukokouksen määrittämään joukkoluetteloon Viro osallistui omalla joukollaan. Pienenä maana Viro korostaa rauhanturvaamisrooliaan osana kansainvälistä aktiivisuuttaan. Osallistumisella on erityisesti symbolisesti merkittävä vaikutus.<sup>372</sup> Unionin yhteinen ulkopolitiikka paitsi oikeuttaa, myös velvoittaa: Viro haluaa sitoutua kansainvälisen vastuun jakamiseen.<sup>373</sup> Toisaalta myös jäsenyys Natossa velvoittaa solidaarisuuteen liittolaisia kohtaan, mikä varsinkin uusille eurooppalaisille jäsenille on tarkoittanut Yhdysvaltojen politiikan tukemista.<sup>374</sup>

Euroopan unioni on Virolle toiseksi paras ankkuri länteen.<sup>375</sup> Ensisijaisesti Viro haluaa korostaa olevansa Naton jäsen. Nato-jäsenyydellä Viro haluaa turvata erityisesti oman asemansa Itämerellä. Naton roolin ohella se korostaa Yhdysvaltain roolia Natossa. Viro ei halua, että Yhdysvaltain kiinnostus Eurooppaa kohtaan laskee, sillä tämä vaikuttaisi pitkällä aikavälillä myös Viron turvallisuuteen Venäjän naapurissa. Vaikka Viro ei koe Venäjää uhkakseen tällä hetkellä, kokee se saavuttavansa ainoastaan Naton kautta sellaiset turvallisuustakeet, jotka toimivat hyökkäyksen uhkaa vähentävänä tekijänä, mutta myös sitovat muut liittouman jäsenet kollektiiviseen puolustukseen hyökkääjän torjumiseksi. Erityisesti Naton pelotevaikutuksen menestyksekkääksi ylläpitämiseksi Viron suhde Euroopan unionin yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan onkin varauksellinen.

Viro haluaa korostaa Euroopan unionia ulkopolitiikassaan. Naton kautta se ei voi ajaa muuta kuin turvallisuuteen ja puolustukseensa liittyvää politiikkaa, mutta Euroopan unioni avaa sille mahdollisuuden tasavertaisempaan kanssakäymiseen esimerkiksi Venäjän kanssa. Sen mukaan yhteinen eurooppalainen ulko- ja turvallisuuspolitiikka on hyvä asia, joka parantaa unionin asemaa kansainvälisesti, mutta se ei korosta esimerkiksi perustuslakiesityksen solidaarisuuslausekkeen merkitystä, onhan sillä Nato tarvittaessa tukenaan, ainakin niin kauan

<sup>371</sup> Kasekamp, Sæter 2003, s. 33

<sup>372</sup> Raik, Palosaari 2004, s. 17

<sup>373</sup> Ilves teoksessa *Organizing Europe's place in World Affairs: the European Union's common foreign and security policy*, Tartto 2001, toim. Andres Kasekamp, s. 58

<sup>374</sup> Trevor Salmon: *The European Security and Defence Policy: Built on Rocks or Sand?*. *European Foreign Affairs Review* volume 10, issue 3, autumn 2005, s. 366.

<sup>375</sup> Kasekamp, Sæter 2003, s. 35

kuin liittouma onnistuu sitomaan Yhdysvallat Eurooppaan. Samalla Viro pyrkii välttämään unionin turvallisuus- ja puolustuspolitiikan ja Naton vastakkainasettelua: paitsi resurssien kannalta, myös eurooppalaisen turvallisuuden kannalta Viro kokee parhaaksi vaihtoehdoksi, että Nato ja unioni keskittyvät eri asioihin: Viron mukaan Euroopan unionin tehtävä tulevaisuudessa voisi olla kriisinhallinta, rauhanturvaaminen sekä taloudellinen ja ympäristöturvallisuus, kun taas Naton se näkisi mielellään turvaavan nimenomaan Euroopan rauhan ja tarvittaessa puolustavan sitä.

## **5. SUOMI JA VIRO – ANKKUROITUMASSA VAI AJOPUINA?**

Suomi ja Viro ovat pohjoiseurooppalaisia pienvaltioita. Suurvaltojen johtamassa kansainvälisessä järjestelmässä niiden rooliksi jääkin esiintyvien karikoiden välttäminen ja sovittelu. Toisaalta ne ovat kyenneet tilanteen niin salliessa ajamaan tehokkaasti myös omaa etuaan luokkaansa suuremman roolin saavuttaen. Niiden politiikkaa ohjaa voimakas halu edistää turvallisuutta yhteistyön eri muodoin. Eurooppalaisuus on molemmille politiikan tärkeä suuntaus.

Vaikka laajemman turvallisuusajattelun mukaiset maailmanlaajuiset uhkat ovat nousseet alkaneen vuosituhannen alussa perinteisten sotilaallisten uhkakuvien ohi, on Suomen ja Viron edelleen huomioitava turvallisuuspolitiikassaan sijaintinsa. Venäjän kehityksestä on vaikea luoda yksiselitteistä arviota, mutta keskeistä on havaita, että se kokee olevansa edelleen suurvalta. Sijaintinsa vuoksi Suomen ja Viron tulee huomioida Venäjä omassa turvallisuuspolitiikassaan.

Turvallisuuspoliittisen doktriinin strategia onkin pienten valtioiden turvallisuuden kannalta keskeinen. Strategian tulee olla ulkopoliittista doktriinia tukeva, sillä ristiriitaisen linjan tuloksena on uskottavuusongelma. Myös käytännön politiikan tulee olla doktriinia tukevaa. Turvallisuuspoliittinen toimintalinja on Suomessa ja Virossa toisistaan poikkeava: Suomi luottaa sotilaalliseen liittoutumattomuuteensa, Viro on Naton jäsen. Voimakkaimmin erilaisten ratkaisujen taustalla oleva tekijä on lähihistoria: Suomen menestyksekkäs taistelu toisessa maailmansodassa ja onnistunut ulkopoliittisen linjan ylläpitäminen kylmässä sodassa ovat luoneet kuvan Suomesta, joka pärjää maailmanpolitiikan kovassakin aallokossa. Kuva on historiallisesti oikea: onhan Suomi tänään maailman vauraimpia maita, jossa yhteiskunnallinen päätöksenteko pohjautuu vahvaan demokratiaan. Tarkemmin historiaa tutkimalla voidaan kuitenkin huomata, että Suomen menestyminen on usein ollut vain

onnekkaiden sattumien summa. Toisenlainen ratkaisu olisi voinut johdattaa maan useasti kohti pimeämpää tulevaisuutta. Tilanne, jossa Suomella on mahdollisuus valita liittoutumisen tai liittoutumattomuuden välillä on itsenäisyytemme ajalta harvinainen.

Suomi haluaa integroitua Eurooppaan. Eri alojen voimakkaiden keskinäisriippuvuuksien Eurooppa nähdään tehokkaimpana tapana ylläpitää maanosan rauhaa myös pohjoisessa. Euroopan unionin kehittyminen yhä tiiviimmäksi ulkopoliittiseksi toimijaksi vaatii integraation ulottamista myös turvallisuus- ja puolustuspolitiikan saralle. Sotilaallisesti liittoutumattomalle Suomelle laajeneva puolustusyhteistyö aiheuttaa tilanteen, jossa Suomen tulee ennemmin tai myöhemmin tehdä valinta sotilaallisesta liittoutumattomuudesta luopumisen tai eurooppalaisen integraation syventämisestä jättäytymisen väliltä. Kumpikin malleista toteutuessaan muuttaa valtion tämänhetkisiä linjauksia. Toisaalta ristiriitaisuus julistetun doktriinin ja harjoitetun politiikan välillä aiheuttaa Suomelle uskottavuusongelman, joka saattaa vaikuttaa Suomen kansainväliseen asemaan.

Viron rikkonainen historia osoittaa, että itä ei ole sille politiikassa realistinen suuntautumisvaihtoehto. Virolle onkin ollut tärkeää sitoutua niin voimakkaasti länteen kuin mahdollista. Pitkä sukellus rautaesiripun taakse vaikuttaa Viron turvallisuuspoliittisessa ajattelussa voimakkaimmin. Viro onkin liittoutumalla tuonut Naton Venäjän naapuriin, Suomenlahden rannikolle. Liittouman läsnäolo on lyhyellä aikavälillä alueen vakautta edistävä asia, mutta tulevaisuus riippuu monesta seikasta: ainakin Venäjän tulevaisuudesta, Yhdysvaltain intresseistä, Venäjän ja Yhdysvaltain suhteen kehittymisestä sekä Naton kehityksestä. Nato on poikkeuksellisen pitkäikäinen liittoutuma, ja vaikka se onkin kylmän sodan jälkeen jäänyt ilman Varsovan liiton vastusta, on se kyennyt ainakin osittain uusiutumaan ja kehittämään itselleen uuden roolin.

Viro toivoo monien muiden Euroopan unionin jäsenten tavoin, että Yhdysvallat pysyy Euroopassa tulevaisuudessakin sotilaallisesti läsnä. Pelkona on ollut, että Euroopan unionin yhteinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka korvaa Naton ja ajaa Yhdysvallat pois Euroopasta. Toisaalta Yhdysvaltain kiinnostus Eurooppaa kohtaan on kylmän sodan jälkeen laskenut. Amerikkalaiset toivovat, että Eurooppa ottaisi vastuun omasta puolustuksestaan. Tähän ratkaisuksi on nähty unionin oma turvallisuus- ja puolustuspolitiikka, jota halutaan kehittää kuitenkin niin, ettei päällekkäisiä rakenteita Naton kanssa synnytetä. Euroopan unionin puolustuskin siis pohjautuu todennäköisesti niihin resursseihin, joita Naton jäsenillä on. Virolle tämä ei ole ongelma, maa on ankkuroitunut vahvasti sekä Naton että Euroopan unionin turvallisuuskokonaisuuteen. Suomelle tilanne on monimutkaisempi: Naton

jäsenvaltiot tuskin antavat liittoutumattoman maan osallistua niiden resurssien käytön suunnitteluun unioninkaan puitteissa, vaikka yhteistyö Suomen ja Naton välillä onkin laajaa. Toisaalta liittoutuminen Naton kanssa vaikuttaisi Suomen turvallisuuspolitiikan kulmakiveen, sotilaalliseen liittoutumattomuuteen. Vaikka Suomi on sitoutunut eurooppalaiseen integraatioon, on sen rooli maanosan puolustuksessa toistaiseksi epäselvä: vaarana on, että liittoutumattomuutta nykytilanteessa korostaessa Suomi menettäisi mahdollisuutensa ainakin transatlanttiseen sotilaalliseen liittoutumiseen, mikäli Itämeren alueella nousisi turvallisuustilanteeseen vaikuttava poliittinen myrsky. Silloin Suomelle voisi käydä kuten toisessa maailmansodassa: siitä tulisi ajopuu, joka ajelehtii ilman ankkuripaikkaa Itämerellä.

## LÄHTEET

### 1. JULKAISTUT LÄHTEET

Agrell, Wilhelm: Alliansfrihet och atombomber. Kontinuitet och förändring i den svenska försvarsdoktrinen 1945-1982. Liber Förlag, Tukholma 1985.

Alajoki, Jaana – Autio, Sari – Uusihaara, Pirkkoliisa: Baltian historian yleispiirteet. Tampereen yliopisto, Historian laitoksen opetusmonisteita 8, Tampere 1991.

Alenius, Kari: Viron, Latvian ja Liettuan historia. Atena Kustannus Oy, Jyväskylä 2000.

Andrén, Nils: Internationell utveckling och svensk försvarsdoktrin. Försvarsdepartementet, Tukholma 1977.

Antola, Esko – Vesa, Unto – Väyrynen, Raimo: Kansainvälinen politiikka. Tutkimus ja käytäntö. Werner Söderström Osakeyhtiö, Juva 1981.

Apunen, Osmo: Murrosaikojen maailmanpolitiikka. Ulkopoliitiikan, kansainvälisen politiikan ja kansainvälisten suhteiden kehityslinjat ja rakenteet. Tampereen yliopisto, Poliitiikan tutkimuksen laitos, Studia Politica Tamperensis No.3, Tampere 2004.

Blomberg, Fred – Saanio, Jyri: Viro, Latvia ja Liettua turvallisuuspoliittisten muutosten kynnyksellä. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 2, N:o 19, Helsinki 2003.

Brodin, Katarina: Finlands utrikespolitiska doktrin. En innehållsanalys av Paasikivis och Kekkonens uttalanden åren 1944-1968. Läromedelsförlagen, Tukholma 1971.

CIA - The World Factbook - Estonia:  
<https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/en.html>, viitattu 7.3.2007.

CIA - The World Factbook - Finland:  
<https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/fi.html>, viitattu 7.3.2007

CIA - The World Factbook -- Rank Order - GDP (purchasing power parity):  
<https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/rankorder/2001rank.html>, viitattu 21.2.2007

Cornish, Paul – Edwards, Geoffrey: The Strategic Culture of the European Union. International Affairs vol 81 number 4 July 2005, s. 801-820

EUROPA - Sanasto - Petersbergin tehtävät:  
[http://europa.eu/scadplus/glossary/petersberg\\_tasks\\_fi.htm](http://europa.eu/scadplus/glossary/petersberg_tasks_fi.htm), viitattu 6.3.2007.

FINLEX ® - Valtiosopimukset: 17/1948:  
<http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1948/19480017>, viitattu 21.2.2007

Forsberg, Tuomas: Nato-kirja, Gummerus Kustannus Oy, Jyväskylä 2002.

Gardberg, C.J – Welin, P.O.: Suomen keskiaikaiset linnat. Otava, Keuruu 2000.

Goetschel, Laurent (toim.): Small States inside and outside the European Union. Interests and Policies. Kluwer Academic Publishers, Boston, Dordrecht ja Lontoo 1998.

Grönick, Ritva – Sehm, Katarina – Pukarinen, Marjut – Waller, Mark: St Petersburg, the Baltic Sea and European Security. Ideas and Perspectives in the New Situation. The Finnish Committee for European Security (STETE), Helsinki 1997.

Hakovirta, Harto: Maailmanpolitiikka. Teoria ja todellisuus. Kustannus 54, Jyväskylä 2002.

van Ham, Peter: Security and Culture, or, Why NATO Won't Last". Security Dialogue, vol. 32 (4), s. 393-406.

Hannula, Seppo – Heikkinen, Esko – Ojakoski, Matti – Väisänen, Jaakko: Muutosten maailma 4. Suomen historian käännekohtia. Kustannuskiila Oy, Jyväskylä 1998.

Hedegaard, Lars – Lindström, Bjarne (toim.): The NEBI Yearbook 1998. Northern European and Baltic Sea Integration. Springer-Verlag Berlin, Heidelberg 1998.

Hey, Jeanne A.K (toim.): Small States in World Politics. Explaining Foreign Policy Behavior. Lynne Rienner Publishers, Inc, Boulder ja Lontoo 2003.



Holbraad, Carsten: *Middle Powers in International Politics*. The Macmillan Press Ltd, Hong Kong 1984.

Hämäläinen, Pirkko – Karemaa, Outi – Pietiäinen, Jukka-Pekka – Toivanen, Päivi (toim.): *Suomen paikka maailmassa? EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikka*. Eurooppa-tiedotus, Ulkoasiainministeriö, Helsinki 2003.

Höll, Otmar (toim): *Small States in Europe and Dependence*. Wilhelm Braumüller, Universitäts-Buchhandlung Gesellschaft m. b. H., Wien 1983.

Immonen, Kari – Onnela, Tapio (toim.): *Suomi ja Viro yhdessä ja erikseen*. Turun yliopisto, historian laitos, julkaisuja 44.

Jackson, Robert – Sørensen Georg: *Introduction to International Relations. Theories and approaches*. Oxford University Press Inc, New York 2003.

Jakobson, Max: *Pelon ja toivon aika. 20. vuosisadan tilinpäätös. II*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Keuruu 2001.

Jakobson, Max: *Väkivallan vuodet. 20. vuosisadan tilinpäätös. I*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Keuruu 1999.

Jundzis, Tālavš (toim.): *The Baltic states at Historical Crossroads*. Academy of Sciences of Latvia, Riika 1998.

Juntunen, Alpo: *The Baltic Sea as a Geopolitical Issue*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 4, Työpaperi 13/2001, Helsinki 2001.

Juntunen, Alpo: *Itään vai länteen? Venäjän vaihtoehdot*. Gummerus kustannus Oy, Jyväskylä 2003.

Jutikkala, Eino – Pirinen, Kauko: *Suomen historia*. Werner Söderström Osakeyhtiö, Juva 2002.

Karsh, Efraim: Geographical Determinism; Finnish Neutrality Revised. Cooperation and conflict No. 1/1986, s. 43-57.

Kasekamp, Andres, Sæter, Martin: Estonian membership in the EU: security and foreign policy aspects. Norwegian Institute of International Affairs, Oslo 2003.

Kasekamp, Andres (toim.): Organizing Europe's place in world affairs: the European Union's common foreign and security policy. University of Tartu, Tartto 2001.

Kekkonen, Urho: Tamminiemi. Weilin+Göös, Espoo 1980.

Kemppinen, Reijo (toim.): Mitä sisältää Maastrichtin sopimus? Eurooppa-tietoa 115/1994. Ulkoasiainministeriö, Helsinki 1994.

Koskenniemi, Martti (toim.): International Law Aspects of the European Union. Kluwer Law International, Haag 1998.

Lagerstam, Kaarle: Naton muutos: tutkimus Naton sotilaallisen rakenteen kehittämiseen vaikuttaneista tekijöistä kylmän sodan jälkeen. Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki 2005.

Leskinen, Jari – Juutilainen, Antti: Jatkosodan pikkujättiläinen. Werner Söderström Osakeyhtiö, Porvoo 2005.

Leskinen, Jari – Juutilainen, Antti: Talvisodan pikkujättiläinen. Werner Söderström Osakeyhtiö, Porvoo 2006.

Lintonen, Raimo: Johdatus kansainvälisen politiikan tutkimukseen. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Strategian tutkimuksia, Julkaisusarja 1, N:o 9, Helsinki 1996

Lippert, Barbara – Goosmann, Timo: EU-25 Watch No. 3, July 2006.

National Security Concept of the Republic of Estonia (2004).

Nicolson, Harold: The Evolution of Diplomatic Method. Constable & Co. Ltd, Lontoo 1954.

Nordberg, Erkki: Baltia: Strateginen perusselvitys. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Strategian tutkimuksia, Julkaisusarja 1, N:o 2, Helsinki 1993.

Nordberg, Erkki: Suomi, EU, Nato ja Venäjä. Art House Oy, Pieksämäki 2004.

Ojanen, Hanna: EU:n puolustuspolitiikka ja suhteet Natoon: tervetullutta kilpailua. UPI-Raportti 3/2003. Ulkopoliittinen instituutti, Espoo 2003.

Ojanen, Hanna (toim.): Neutrality and non-alignment in Europe today. FIIA Report 6/2003. The Finnish Institute of International Affairs, Espoo 2003.

Ojanen Hanna – Herolf, Gunilla – Lindahl, Rutger: Non-Alignment and European Security Policy. Ambiguity at Work. Ulkopoliittinen instituutti & Institut für Europäische Politik, Kauhava 2000.

Ojanen, Hanna: Theories at a loss? EU-NATO fusion and the ‘low-politicisation’ of security and defence in European integration. Ulkopoliittinen instituutti, Upi Working Papers 35 (2002), Helsinki 2002.

Ojanen, Hanna: What does Finland worry about in the ESDP?. OSCE Review: European Security 3/2006.

Puheloinen Ari: Russia’s Geopolitical Interests in the Baltic Area. Finnish Defence Studies 12, National Defence College, Helsinki 1999.

Puolustusministeriö: Suomen osallistuminen Euroopan unionin taisteluosastoihin, muistio 8.12.2004, [http://www.defmin.fi/files/330/2531\\_2307\\_Taisteluosastot\\_1\\_.pdf](http://www.defmin.fi/files/330/2531_2307_Taisteluosastot_1_.pdf), viitattu 5.3.2007

Raik, Kristi – Palosaari, Teemu: Tärkeintä on osallistuminen. Uudet jäsenmaat mukautuvat EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan. UPI-Raportti 10/2004. Ulkopoliittinen instituutti, Espoo 2004.

Raun, Toivo U.: Viron historia. Kustannusosakeyhtiö Otava, Keuruu 1989.

Rothstein, Robert L.: Alliances and Small Powers. Columbia University Press, New York ja Lontoo 1968.

Ruhala, Kalevi – Sivonen, Pekka – Tiilikainen, Teija – Järvenpää, Pauli: Suomen turvallisuuspolitiikan vaihtoehdot. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos. Julkaisusarja 2, N:o 22, Helsinki 2003.

Salmon, Trevor: The European Security and Defence Policy: Built on Rocks or Sand?. European Foreign Affairs Review volume 10, issue 3, autumn 2005, s. 359-380.

SCADPlus: Yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka: johdanto: <http://europa.eu/scadplus/leg/fi/lvb/r00001.htm>, viitattu 26.2.2007

Schwind, Martin: Allgemeine Staatengeographie: Lehrbuch der allgemeinen Geographie. De Gruyter, Berliini ja New York 1972.

Snyder, Glenn H. - Diesing, Paul: Conflict among nations: bargaining, decision making and system structure in international crises. Princeton University Press, Princeton, Guidford 1977.

Solsten, Eric – Meditz, Sandra W. (toim.): Finland - A Country Study, Federal Research Division, Library of Congress, 1988.

Sopimus Euroopan perustuslaista: [http://europa.eu/constitution/download/print\\_fi.pdf](http://europa.eu/constitution/download/print_fi.pdf), viitattu 5.3.2007

Stubb, Alexander (toim.): Marginaalista ytimeen. Suomi Euroopan unionissa 1989-2003. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Jyväskylä 2006.

Tilastokeskus - Verkkokoulu - Indeksit - Indekseillä laskeminen ja muutoksen ilmaisu - Reaalisten suureiden laskeminen eli deflatointi: <http://www.stat.fi/tup/verkkokoulu/data/ind/04/08/index.html>, viitattu 5.3.2007

Tuomi, Osmo: Uusi geopolitiikka. Ulkopoliittisen instituutin julkaisuja nro 4. Gaudeamus Kirja, Tampere 1996.

Turvallisempi Eurooppa oikeudenmukaisemmassa maailmassa. Euroopan unionin turvallisuusstrategia. Bryssel 12.12.2003.

Valtioneuvoston kanslia: Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004: valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 24.9.2004. Valtioneuvoston selonteko VNS 16/2004. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki 2004.

Vares, Peeter (toim.): Estonia and the European Union: in search of security. EuroUniversity, Institute of International and Social Studies, Tallinna 1999.

Visuri, Pekka: Maailmanpolitiikan muutos ja Suomi. Arvio syksyn 2001 terrori-iskujen vaikutuksista. Yliopistopaino, Helsinki 2002.

Visuri, Pekka (toim.): Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan linjaukset. Kustannusosakeyhtiö Otava, Keuruu 2001.

Visuri, Pekka: Suomi kylmässä sodassa. Kustannusosakeyhtiö Otava, Keuruu 2006.

Visuri, Pekka: Totaalisesta sodasta kriisinhallintaan. Puolustusperiaatteiden kehitys läntisessä Keski-Euroopassa ja Suomessa vuosina 1945-1985. Suomen sotatieteellisen seuran julkaisuja n:o 16. Kustannusosakeyhtiö Otava, Keuruu 1989.

Visuri, Pekka: Turvallisuuspolitiikka ja strategia. WSOY – Kirjapainoyksikkö, Juva 1997.

Vital, David: The Survival of Small States. Oxford University Press, Lontoo, 1971.

Vuorela, Timo et al. (toim.): 10 uutta tulijaa: Euroopan unioni – erilaisia yhdessä. Ulkoasiainministeriö, Helsinki 2004.

Väyrynen, Raimo: Pienet valtiot kansainvälisissä suhteissa. Valtion painatuskeskus, Helsinki 1988

Wallace, Helen – Wallace, William (toim.): Policy-Making in the European Union. Oxford University Press, Padstow 2000.

Zetterberg, Seppo (toim.): Viro. Historia, kansa, kulttuuri. Suomen Kirjallisuuden Seura, Jyväskylä 1995.

## 2. MUUT LÄHTEET

Forss, Stefan: Luento Maanpuolustuskorkeakoululla 20.9.2006, muistiinpanot tekijän hallussa.

Harjulehto, Mikko: Luento Maanpuolustuskorkeakoululla 14.9.2004, muistiinpanot tekijän hallussa.

## **LIITTEET**

- Liite 1 Väestö: Euroopan unioni, Norja ja Venäjä
- Liite 2 Väestötiheys ja pinta-ala: Euroopan unioni, Norja ja Venäjä
- Liite 3 Ostovoimapariteetilla painotettu bruttokansantuote: Euroopan unioni, Norja ja Venäjä
- Liite 4 Sotilasmenot: Euroopan unioni, Norja ja Venäjä
- Liite 5 Suomen rajamuutoksia 1323-1945

**VÄESTÖ: EUROOPAN UNIONI, NORJA JA VENÄJÄ**

		Hiöä (2006)
1	Venäjä	142 894 000
2	Saksa	82 422 000
3	Ranska	60 876 000
4	Britannia	60 609 000
5	Italia	58 134 000
6	Espanja	40 398 000
7	Puola	38 537 000
8	Romania	22 304 000
9	Alankomaat	16 491 000
10	Kreikka	10 688 000
11	Portugali	10 606 000
12	Belgia	10 379 000
13	Tšekki	10 235 000
14	Unkari	9 981 000
15	Ruotsi	9 017 000
16	Itävalta	8 193 000
17	Bulgaria	7 385 000
18	Tanska	5 451 000
19	Slovakia	5 439 000
20	Suomi	5 266 000
21	Norja	4 611 000
22	Irlanti	4 062 000
23	Liettua	3 586 000
24	Latvia	2 275 000
25	Slovenia	2 010 000
26	Viro	1 324 000
27	Kypros	689 565
28	Luxemburg	474 000
29	Malta	400 000

Lähde: Tilastokeskus – Maailma lukuina – Taulukot,  
<http://www.tilastokeskus.fi/tup/maanum/taulukot.html>, viitattu 22.1.2007



**VÄESTÖNTIHEYS JA PINTA-ALA: EUROOPAN UNIONI, NORJA JA VENÄJÄ**

Väestötiheys (as./km <sup>2</sup> )			Pinta-ala (km <sup>2</sup> )		
1	Venäjä	8,4	1	Venäjä	17 098 242
2	Norja	14,2	2	Ranska	547 030
3	Suomi	15,6	3	Espanja	505 996
4	Ruotsi	20,4	4	Ruotsi	441 369
5	Viro	29,3	5	Saksa	357 046
6	Latvia	35,2	6	Suomi	338 420
7	Liettua	54,9	7	Norja	323 802
8	Irlanti	57,8	8	Puola	312 685
9	Bulgaria	66,5	9	Italia	301 336
10	Espanja	79,8	10	Britannia	242 514
11	Kreikka	81,0	11	Romania	238 391
12	Kypros	84,7	12	Kreikka	131 957
13	Romania	93,6	13	Bulgaria	111 002
14	Itävalta	97,7	14	Unkari	93 030
15	Slovenia	99,1	15	Portugali	92 112
16	Unkari	107,3	16	Itävalta	83 871
17	Slovakia	110,9	17	Tšekki	78 866
18	Ranska	111,3	18	Irlanti	70 285
19	Portugali	115,1	19	Liettua	65 300
20	Puola	123,2	20	Latvia	64 589
21	Tanska	126,5	21	Slovakia	49 035
22	Tšekki	129,8	22	Viro	45 228
23	Luxemburg	183,3	23	Tanska	43 098
24	Italia	192,9	24	Alankomaat	41 528
25	Saksa	230,8	25	Belgia	30 528
26	Britannia	249,9	26	Slovenia	20 273
27	Belgia	340,0	27	Kypros	9 251
28	Alankomaat	397,1	28	Luxemburg	2 586
29	Malta	1 269,8	29	Malta	315

Lähde: Tilastokeskus – Maailma lukuina – Taulukot,  
<http://www.tilastokeskus.fi/tup/maanum/taulukot.html>, viitattu 22.1.2007

**OSTOVOIMAPARITEETILLA PAINOTETTU BRUTTOKANSANTUOTE:  
EUROOPAN UNIONI, NORJA JA VENÄJÄ**

Milj. USD (2005)			Per capita (2005)		
1	Saksa	2 498 471	1	Luxemburg	66 821
2	Britannia	1 825 837	2	Norja	41 941
3	Ranska	1 811 561	3	Irlanti	40 003
4	Italia	1 694 706	4	Tanska	34 718
5	Venäjä	1 585 478	5	Itävalta	32 802
6	Espanja	1 026 340	6	Belgia	31 159
7	Puola	512 890	7	Suomi	30 818
8	Alankomaat	498 703	8	Alankomaat	30 574
9	Belgia	324 299	9	Britannia	30 277
10	Ruotsi	267 427	10	Saksa	30 150
11	Itävalta	267 053	11	Ruotsi	29 537
12	Kreikka	236 311	12	Italia	29 218
13	Portugali	203 947	13	Ranska	29 019
14	Tšekki	198 976	14	Espanja	24 803
15	Norja	193 660	15	Slovenia	21 695
16	Tanska	187 721	16	Kreikka	21 529
17	Romania	183 162	17	Kypros	20 669
18	Irlanti	164 190	18	Malta	20 015
19	Unkari	162 289	19	Tšekki	19 488
20	Suomi	161 099	20	Portugali	19 388
21	Slovakia	87 129	21	Unkari	16 627
22	Bulgaria	71 381	22	Viro	16 461
23	Liettua	49 106	23	Slovakia	16 110
24	Slovenia	43 260	24	Liettua	14 338
25	Luxemburg	30 674	25	Puola	13 440
26	Latvia	30 227	26	Latvia	13 059
27	Viro	22 239	27	Venäjä	11 209
28	Kypros	16 745	28	Bulgaria	9 205
29	Malta	7 909	29	Romania	8 258

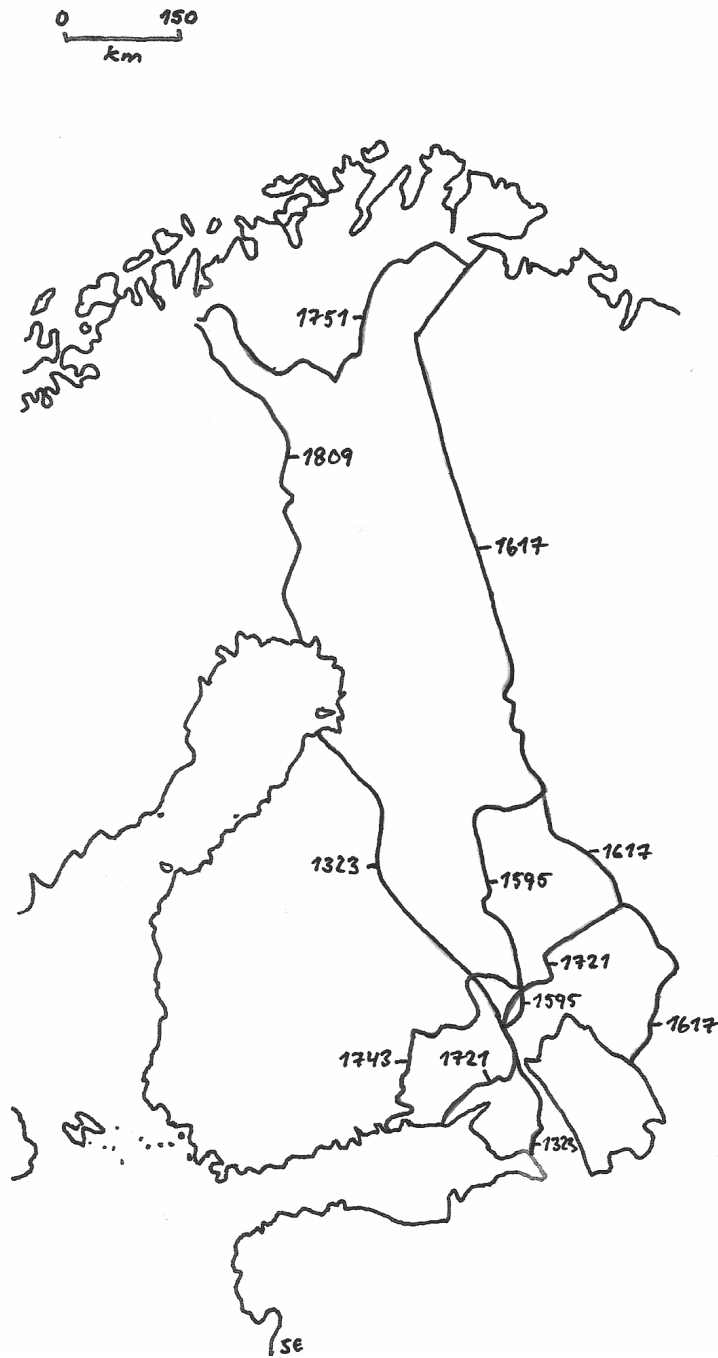
Lähde: Tilastokeskus – Maailma lukuina – Taulukot,  
<http://www.tilastokeskus.fi/tup/maanum/taulukot.html>, viitattu 22.1.2007

**SOTILASMENOT: EUROOPAN UNIONI, NORJA JA VENÄJÄ**

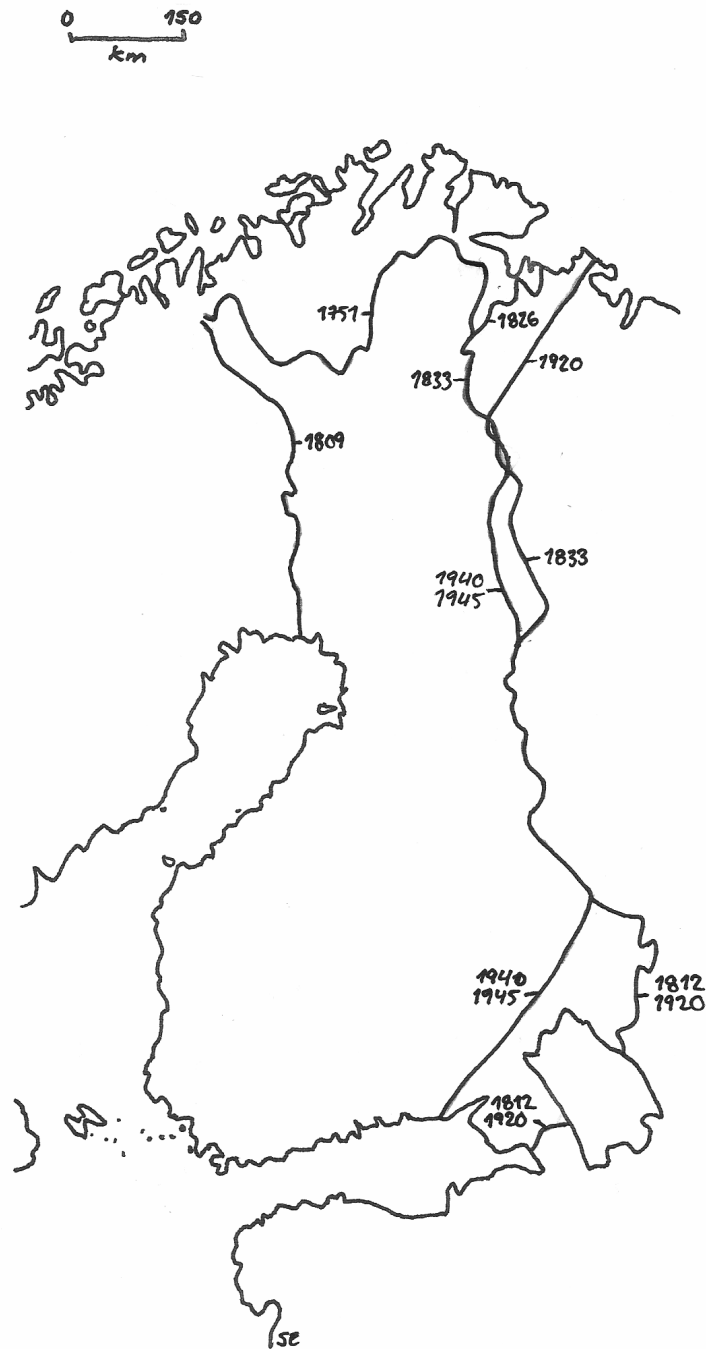
USD / hlö (2004)			Puolustusbudjetti milj. USD (2005)		
1	Norja	1 069	1	Britannia	51100
2	Ranska	872	2	Ranska	41600
3	Britannia	832	3	Italia	31800
4	Tanska	663	4	Saksa	30200
5	Ruotsi	600	5	Venäjä	18900
6	Alankomaat	589	6	Alankomaat	9700
7	Italia	584	7	Espanja	8800
8	Kreikka	551	8	Ruotsi	5600
9	Luxemburg	504	9	Puola	5160
10	Suomi	476	10	Norja	4690
11	Saksa	458	11	Kreikka	4460
12	Venäjä	427	12	Belgia	3350
13	Belgia	426	13	Tanska	3200
14	Kypros	351	14	Suomi	2700
15	Espanja	313	15	Portugali	2430
16	Itävalta	272	16	Itävalta	2290
17	Portugali	269	17	Tšekki	2190
18	Slovenia	246	18	Romania	1960
19	Irlanti	229	19	Unkari	1490
20	Tšekki	198	20	Irlanti	959
21	Unkari	153	21	Slovakia	828
22	Slovakia	135	22	Bulgaria	631
23	Malta	132	23	Liettua	545
24	Viro	128	24	Slovenia	507
25	Puola	119	25	Kypros	280
26	Liettua	86	26	Latvia	279
27	Latvia	78	27	Luxemburg	265
28	Bulgaria	77	28	Viro	205
29	Romania	68	29	Malta	53

Lähde: The Military Balance 2006, The International Institute for Strategic Studies, Lontoo 2006.

**SUOMEN RAJAMUUTOKSIA 1323-1945**



Kuva 1: Suomen rajojen muutoksia 1323-1809



Kuva 2: Suomen rajojen muutoksia 1751-1945

Lähde: Jutikkala, Eino – Pirinen, Kauko: Suomen historia. Werner Söderström Osakeyhtiö, Juva 2002, Hannula, Seppo – Heikkinen, Esko – Ojakoski, Matti – Väisänen, Jaakko: Muutosten maailma 4. Suomen historian käännekohtia. Kustannuskiila Oy, Jyväskylä 1998.